ODBORNÝ BANKOVÝ ČASOPIS
MÁJ 1997
ROČNÍK 5

BANKING JOURNAL
MAY 1997
VOLUME V

BIATEC

NÁRODNÁ
BANKA
SLOVENSKA

NATIONAL
BANK OF
SLOVAKIA

5

Guvernér NBS o menovej politike

24. 4. – 25. 4. 1997 sa v hoteli Forum uskutočnila medzinárodná konferencia pod názvom : „Okrúhly stôl s vládou Slovenskej republiky." Súčasťou tejto konferencie bolo aj vystúpenie guvernéra NBS Vladimíra Masára. Účastníkov konferencie informoval o menovej politike NBS, riadení kurzovej politiky, devízovom režime uplatňovanom v SR a medzinárodných aktivitách Národnej banky Slovenska.

–JO–

Za efektívny vývoj bankového dohľadu

V dňoch 16. a 17. apríla 1997 sa konala v Bratislave 10. výročná konferencia Skupiny bankových dohľadov krajín strednej a východnej Európy (BSCEE).

Hlavnými témami konferencie boli aktuálne otázky práce a hodnotenie výsledkov činnosti Bazilejského výboru pre bankový dohľad, problematika bankového účtovníctva pri obozretnom podnikaní bánk a medzinárodná spolupráca v bankovom dohľade. Účastníci mali príležitosť tiež na výmenu skúseností a informácií v konzultáciách s prizvanými expertami.

Za predsedníckym stolom zľava: P. Aguéra (Bank de France), J. Mudrík, viceguvernér NBS, E. C. Musch, generálny sekretár Bazilejského výboru bankového dohľadu, J. Edwards (Federal Reserve Bank)

◄ Pán Erik C. Musch oboznámil účastníkov konferencie s návrhom novej smernice pre efektívny vývoj bankového dohľadu

Bankovníctvo má v jednotlivých transformujúcich sa krajinách Európy veľa podobných či rovnakých problémov. Bazilejský výbor pre bankový dohľad ako organizácia vyspelých krajín zovšeobecňuje skúsenosti a poznatky bankových sektorov, zdokonaľujúc pritom pravidlá bankových dohľadov. Jeho cieľom je, aby sa nimi riadil maximálny počet krajín a snahou je budovať stále efektívnejší bankový dohľad.

Národná banka Slovenska je členom Bazilejského výboru od roku 1993, a tak centrálna banka SR od svojho vzniku postupne preberá medzinárodné pravidlá bankového dohľadu. Podrobnejšie informácie uvádzame v rozhovore s predsedom BSCEE v tohtoročnom funkčnom období, T. Kašiakom , na str. 2.

Foto: I. Paška

Obsah/Contents

NA AKTUÁLNU TÉMU

PhDr. Ivan Paška
10. Medzinárodná konferencia BSCEE
10th International Conference of BSCEE 2, 31

Ing. Pavol Kyjac
Zahraničná zadlženosť SR a plnenie dlhovej služby v roku 1996
Servicing the External Debt of the Slovak Republic in 1996 ..... 4, 33

Ing. Peter Holička
Elektronická peňaženka – nový produkt v platobnom systéme SR
The Electronic Purse – a New Product in the Payment System of the Slovak Republic 6, 35

Miroslava Zrubcová
Bankomaty a platobné terminály na Slovensku
ATMs and POS Terminals in Slovakia 7

Ing. Artur J. Oberhauser, CSc.
Interný audit a jeho rozvoj
Internal Audit and its Developments 11

ATLAS PEŇAZÍ

Gabriel Schlosser
Fínska republika – história a súčasnosť fínskej meny
Finnish Currency – Past and Present
Nórske kráľovstvo – história a súčasnosť nórskej meny
Norwegian Currency – Past and Present 13

PRÍLOHA

Prof. Ing. Viera Bacová, CSc.
Potrebujeme vývozne orientovaný rozvoj
We Need Export Oriented Developments 15

POSTREHY • PODNETY

Ing. Anton Schwartz
Riziko a jeho hodnotenie pri investovaní
Risk Assessment in Investing 25

PREDSTAVUJEME

Ing. Mária Kulichová
Kabinet platidiel v pobočke NBS Banská Bystrica
Currencies Cabinet at the NBS Branch Office, Banská Bystrica 27

Denis M. Brown, Ing. Iveta Ribanská
Investičná stratégia Slovensko-amerického podnikateľského fondu
The SAEF'S Investment Strategy for Slovakia 29, 36

BIATEC
Odborný bankový časopis
máj 1997

Vydavateľ:
Národná banka Slovenska

Published by
National Bank of Slovakia

Redakčná rada/Editorial Council:
Ing. Vladimír Masár (predseda), Mgr. Soňa Babincová, PhDr. Eva Barliková, Ing. Adam Celušák, CSc., Prof. Ing. Irena Hlavatá, CSc., Ing. Štefan Králik, Ing. Jozef Kreutz, Doc. Ing. Jozef Makúch, CSc., Ing. Gabriela Miklošová, Ing. Miroslav Marenčík, Ing. Pavol Ochotnický, CSc., Doc. Ing. Anna Pilková, CSc. MBA, Ing. Monika Siegelová, Ing. Vladimír Valach

Redakcia/Editorial Staff:
šéfredaktorka/Editor in Chief
Mgr. Soňa Babincová ☎ 563 4406
zástupkyňa šéfredaktorky/Editor
Ing. Alica Polónyiová ☎ 563 3400
výtvarná redaktorka/Graphics Editor
Anna Chovanová ☎ 563 4536

Adresa redakcie/Editorial Office:
Národná banka Slovenska
redakcia BIATEC
Štúrova 2, 818 54 Bratislava
tel.: 563 3034, 563 4406, 563 3400,
fax: 563 3035

Objednávky a predplatné
prijíma redakcia: na časopis: ☎ 563 3034
na inzerciu: ☎ 563 4536
Počet vydaní: 12 - krát do roka

Cena jedného výtlačku: 19,10 Sk vrátane DPH

Ročné predplatné: 229 Sk vrátane DPH

Tlač / Printed by: i + i print, spol. s r.o.
Ondavská 3, 826 47 Bratislava

Distribúcia / Distributed by:
PNS, a. s., Košická 1, 813 80 Bratislava

Termín odovzdania rukopisov: 5. 5. 1997

Dátum vydania: 16. 5. 1997

Registračné číslo: MK SR 698/92
ISSN 1335 - 0900

1. strana obálky/Front Cover:

• Jediným pokladom striebornych byzantských mincí zo 7. storočia, ktoré sa na území Slovenska našli spolu so striebornými nádobami a šperkami, je vzácny nález zo Zemianskeho Vrbova (okres Zvolen) objavený roku 1937. Pripisuje sa byzantskému obchodníkovi alebo kovotepcovi a predpokladá sa, že ho na tomto mieste ukryl. V nálezе sa zachovalo 18 striebornych razieb Herakleovcov – Constanca II. a Constantina IV. Pogonata. Mince majú z hľadiska numizmatického a historického mimoriadne veľký význam, pretože pomohli datovať šperky a nádoby, s ktorými boli uložené. Zároveň sú pozoruhodným dokladom ikonografie byzantských panovníkov tohto obdobia.

• The valuable archaeological find from Zemiansky Vrbov in Zvolen district is the only treasure of silver Byzantine coins from the 7th century AD found in Slovakia. The coins were discovered, together with silver artefacts and jewellery, in 1937. From the numismatic and historical point of view, these coins are of particular importance as they allow the dating of the artefacts and jewellery in the find. At the same time, the coins are remarkable evidence of the iconography of Byzantine rulers of the period.

PhDr. Elena Minarovičová
Foto: Mikuláš Červeňanský

10. MEDZINÁRODNÁ KONFERENCIA

SKUPINY BANKOVÝCH DOHĽADOV KRAJÍN STREDNEJ A VÝCHODNEJ EURÓPY V BRATISLAVE

V dňoch 16. a 17. 4. 1997 sa bratislavský hotel Danube stal miestom konania významného rokovania Skupiny bankových dohľadov krajín strednej a východnej Európy (BSCEE). Zúčastnili sa na ňom predstavitelia bankových dohľadov zo 16 krajín strednej a východnej Európy. Na tejto konferencii bolo za člena BSCEE prijaté Chorvátsko.

Skupina bankových dohľadov krajín strednej a východnej Európy vznikla v roku 1991 v Budapešti. Je to otvorená medzinárodná organizácia, a preto sa prijatím podmienok dohody o organizácii a zásadách BSCEE môže stať jej členom ktorákoľvek európska krajina. V súčasnosti sú v skupine zástupcovia bankového dohľadu z Albánska, Bieloruska, Bulharska, Českej republiky, Estónska, Chorvátska, Maďarska, Lotyšska, Litovska, Macedónie, Moldavska, Poľska, Rumunska, Ruska, Slovenskej republiky, Slovinska a Ukrajiny.

10. medzinárodnú konferenciu, ktorú organizačne pripravila Národná banka Slovenska a na ktorej sa zúčastnilo 40 odborníkov na otázky bankového dohľadu z členských krajín a medzinárodných inštitúcií, otvoril viceguvernér NBS Jozef Mudrík. Prítomní bol aj generálny sekretár Bazilejského výboru bankového dohľadu pán Erik C. Musch, zástupca washingtonskej centrálnej banky (Federal Reserve Bank) Jerry Edwards a bývalý poradca guvernéra NBS pre otázky bankového dohľadu pán Philippe Aguéra (Bank de France).

BSCEE má stály technický sekretariát so sídlom v Budapešti a najvyšším orgánom je členská konferencia.

Každý rok BSCEE predsedá iná krajina. V tomto roku bol výkon tejto čestnej funkcie zverený bankovému dohľadu Národnej banky Slovenska, a preto aj najdôležitejšie podujatie roka – 10. Medzinárodná konferencia Skupiny bankových dohľadov strednej a východnej Európy bola v Bratislave. Predsedom tejto skupiny bankových dohľadov na rok 1997 sa stal vrchný riaditeľ úseku bankového dohľadu NBS Tibor Kašiak, ktorému sme po skončení konferencie položili niekoľko otázok.

Pán vrchný riaditeľ, je známe, že túto konferenciu ste veľmi starostlivo pripravovali už od poslednej medzinárodnej konferencie, ktorá bola vlani vo Varšave. Aký cieľ mala táto konferencia?

Cieľom konferencie bola koordinácia a budovanie vzájomnej spolupráce bankových dohľadov členských krajín, ktorá sa uskutočňuje priebežne na báze celosvetovo akceptovaných odporúčaní Bazilejského výboru pre bankový dohľad. Takýchto regionálnych skupín, ako je naša, je vo svete viac. Napríklad Skupina pre bankový dohľad Latinskej Ameriky a Karibskej oblasti, Južnej Afriky, Arabského teritória, Golfského regiónu a podobne. Každá z týchto regionálnych skupín pracuje samostatne a raz za dva roky sa potom predstavitelia bankových dohľadov stretávajú na celosvetovej konferencii bankových dohľadov. V roku 1994 bola takáto konferencia vo Viedni, v roku 1996 v Štokholme a na budúci rok sa bude celosvetová konferencia konať v Sydney.

K ďalším prioritám činnosti našej skupiny patrí pomoc pri integrácii Európskeho systému bankového dohľadu, výmena skúseností, informácií a know-how medzi členskými krajinami. Zároveň je BSCEE platformou pre odborné a technické konzultácie v rámci workshopov, na ktorých sa zúčastňujú experti členských krajín, ale aj zástupcovia Banky pre medzinárodné zúčtovanie, Svetovej banky a Medzinárodného menového fondu. Na týchto konferenciách členovia skupiny hovoria o výsledkoch, ktoré dosiahli pri uplat-

ňovaní pravidiel Bazilejského výboru bankového dohľadu. Zároveň nastoľujú problémy, o ktorých sa potom v rámci našej skupiny diskutuje. V tomto roku sme zamerali pozornosť na niekoľko vybraných tém: bankové účtovníctvo a výkazníctvo v obozretnom podnikaní bánk, aplikácia metód bankového dohľadu v praxi a najbližšie zámery Bazilejského výboru pre bankový dohľad.

Počas desaťročného konania medzinárodných konferencií bankového dohľadu sa zaužívalo, že domáca krajina dostáva väčší priestor na prezentovanie svojich výsledkov. Ako využila túto príležitosť NBS?

Myslím si, že veľmi dobre. Hneď v úvodnom vystúpení oboznámil viceguvernér J. Mudrík prítomných s priaznivými výsledkami makroekonomického vývoja v SR a podrobne informoval o vývoji bankového sektora na Slovensku. Hovoril o opatreniach NBS zameraných na obozretné podnikanie bánk a na uplatňovanie bazilejských kritérií vyjadrených napríklad ukazovateľom kapitálovej primeranosti. Za dôležitý krok označil prijatie novely zákona o bankách, ktorou sa slovenská legislatíva výraznejšie priblížila k európskym štandardom. V súvislosti s privatizáciou bánk viceguvernér pripomenul, že privatizácia je len prostriedkom k reštrukturalizácii bánk a že prioritou pre NBS je zdravý a dobre fungujúci bankový sektor. Stanovisko NBS k reštrukturalizácii hospodárstva SR som potom tlmočil vo svojom úvodnom vystúpení. Reštrukturalizáciu úverového portfólia vybraných bánk považuje NBS za jednu z rozhodujúcich foriem reštrukturalizácie hospodárstva SR ako celku. Súčasťou reštrukturalizácie hospodárstva je aj revitalizácia perspektívnych podnikov a konkurz a likvidácia neperspektívnych podnikov, s čím súvisí pripravovaná novela zákona o konkurze a vyrovnaní. V súvislosti s reštrukturalizáciou úverového portfólia vybraných bánk je nevyhnutné legislatívne doriešiť nezdaňovanie oprávok a neúčtovanie nezaplatených úrokov. Hlavným kritériom zmien vlastníckej štruktúry v banke bude otázka, či táto zmena pozitívne alebo negatívne ovplyvní jej zdravie. Informoval som tiež o tom, aké opatrenia sa u nás prijali v rámci boja proti praniu špinavých peňazí.

Účastníci konferencie si veľmi pozorne vypočuli prednášku Ing. J. Malinu z bankového dohľadu NBS o aplikovaní nového informačného systému včasnej výstrahy. Podľa našich informácií, podobný systém zatiaľ v krajinách strednej a východnej Európy zatiaľ nikto nevytvoril. Aké sú jeho prednosti a čo od neho bankový dohľad očakáva?

Je pravda, že sme na tejto konferencii verejne prvýkrát predstavili nový systém včasnej výstrahy, ktorý analyzuje rôzne pomerové ukazovatele, signalizujúce možný nezdravý vývoj v jednotlivých komerčných bankách. Vypracovali sme ho v spolupráci s odborníkmi s PHARE a dnes môžem povedať, že jeho možnosti náš bankový dohľad využíva už takmer na 80 percent. Cieľom tohto systému je mať účinný varovný systém bankového dohľadu. Technicky je to metainformačný systém, ktorý popisuje činnosť banky pomocou pomerových ukazovateľov. Analýzou dynamiky a tendencie ich vývoja je možné predikovať riziká v činnosti banky. Súčasne môžeme aj identifikovať tú činnosť, ktorá sa prevažujúcou mierou na tomto riziku podieľa. Systém sa od marca 1997 využíva v skúšobnej prevádzke a napriek istým technickým ťažkostiam s ním máme i dobré skúsenosti.

Zaujímavých tém, ktoré na konferencii odzneli, bolo samozrejme viac. Najväčšiu pozornosť však vzbudilo vystúpenie generálneho sekretára Bazilejského výboru bankového dohľadu Erika C. Muscha, ktorý oboznámil účastníkov konferencie s návrhom novej smernice pre efektívny výkon bankového dohľadu. Prečo generálny sekretár prišiel s takýmto návrhom?

Pán Erik C. Musch na konferencii veľmi jasne formuloval pohyby v svetovom hospodárskom a finančnom svete. V súvislosti s rodiacim sa jednotným globálnym svetovým trhom cíti Bazilejský výbor potrebu upozorniť na možné vznikajúce riziká v oblasti obchodovania a v bankových operáciách. Vlani krajiny Skupiny G 7 hodnotili vývoj svetového finančníctva na základe skúseností z mexickej krízy. Dospeli k záveru, že nie sú vybudované dostatočné kontrolné mechanizmy, aby sa podobná situácia nemohla opakovať práve v súvislosti s rozširovaním sa trhov. Preto Bazilejský výbor prichádza s návrhom spresnenej doterajšej smernice, ktorá by mala spĺňať novšie prísnejšie kritériá. V tomto návrhu je zakotvených 25 základných princípov pre efektívne fungovanie bankového dohľadu, čo má samozrejme za následok striktnejšie vymedzenie kritérií pre obozretné podnikanie bánk. Tieto princípy by sa mali premietnuť do legislatívy členských krajín BSCEE. Treba zároveň povedať, že niektoré z týchto princípov a kritérií už naša legislatíva obsahuje. Ide napríklad o dve úrovne bankového dohľadu – na diaľku a na mieste. Sú tu však aj ďalšie kritériá, s ktorými sa naša legislatíva bude musieť v krátkom čase vysporiadať. V smernici sa napríklad navrhuje, aby bankový dohľad mal s manažmentom dôležitých bánk pravidelný kontakt. V súčasnosti diskutujeme o tom, či treba podpísať akýsi list porozumenia medzi manažmentom a bankovým dohľadom, po akom čase ho treba obnovovať a podobne. Teraz návrh smernice pozorne študujeme a pravdepodobne budeme naše názory konzultovať na bilaterálnych stretnutiach s bankovými dohľadmi susedných krajín. Veľa času nám už neostáva, pretože naše stanovisko k návrhu smernice musíme odovzdať do Bazileja do 16. júna 1997.

Z toho, čo ste povedali, vyplýva, že aj keď vrcholná akcia vášho jednoročného pôsobenia vo funkcii predsedu Skupiny bankových dohľadov strednej a východnej Európy, medzinárodná konferencia, sa už skončila, práca v skupine pokračuje. V Bratislave sa však už rozhodlo o tom, ktorá krajina v budúcom roku prevezme predsedníctvo. Môžete nám povedať, kto to bude?

Účastníci konferencie rozhodli o tom, že 11. Medzinárodná konferencia Skupiny bankových dohľadov strednej a východnej Európy bude v prvej polovici budúceho roka v lotyšskej Rige. Konferencia sa bude prednostne venovať spoločnému stanovisku skupiny k novej smernici pre efektívny výkon bankového dohľadu.

Ďakujem za rozhovor.

PhDr. Ivan Paška

ZAHRANIČNÁ ZADLŽENOSŤ SR A PLNENIE DLHOVEJ SLUŽBY V ROKU 1996

Ing. Pavol Kyjac
Národná banka Slovenska

Vykazované mesačné oficiálne zadlženie vlády SR a NBS i celkové hrubé zahraničné zadlženie SR bolo ovplyvňované v minulom roku pohybmi kurzov jednotlivých voľne vymeniteľných mien (VVM) a prepočtom príslušných položiek devízových pasív na bázu USD pri ich pravidelnom preceňovaní.

Konkrétne plnenie zahraničnej dlhovej služby štátu vo VVM v devízovej a rovnako i v korunovej oblasti bolo naďalej ovplyvňované vývojom kurzov VVM a vývojom variabilných úrokových sadzieb. Vzhľadom na tieto skutočnosti logicky dochádzalo k miernym diferenciám voči pôvodným odhadom zahraničnej dlhovej služby. Potvrdil sa tiež predpoklad o ťažko predvídateľnom odhade vývoja zahraničného dlhu podnikateľských subjektov v dôsledku liberalizácie kapitálového účtu a internacionalizácie slovenskej ekonomiky.

Vývoj zahraničnej zadlženosti v roku 1996

Slovenská republika k ultimu decembra 1996 vykázala zahraničný dlh na úrovni 7,807 mld. USD. V oblasti vykazovania celkového hrubého zahraničného dlhu došlo v minulom roku k najvýraznejšiemu nárastu v decembri. V tomto mesiaci bola tiež prvýkrát prekročená štatistická hodnota zahraničného dlhu 7 mld. USD. Celkový nárast zahraničného dlhu však nebol dosiahnutý v dôsledku oficiálneho zadlžovania sa vlády SR, resp. centrálnej banky voči zahraničiu.

Na absolútnom náraste celkovej hrubej zahraničnej (devízovej) zadlženosti SR sa v jednotlivých mesiacoch hodnoteného obdobia podieľal predovšetkým postupný nárast dovozných záväzkov podnikateľských subjektov, ako aj devízových záväzkov komerčných bánk (tab. 2).

Tab. 1 Celkový hrubý zahraničný dlh SR v r. 1996 v mld. USD

Dlh obcí - Bratislava	0,057
Podnikateľské subjekty	2,232
Národná banka Slovenska	0,877
Vláda SR	0,777
Nekonvertibilný dlh (býv. NDR)	0,140
Komerčné banky	0,778
Krátkodobý dlh*	2,946
Spolu v mld. USD	7,807

*Krátkodobý zahraničný dlh vlády SR a NBS neexistuje

Tab. 2 Vývoj celkovej zahraničnej zadlženosti v mil. USD v r. 1996

	Celkový zahraničný dlh SR	z toho: oficiálny zahraničný dlh	z toho: komerčný sektor	Zahraničný dlh per capita v USD
Január	5768	1877	3682	1088
Február	5791	1858	3724	1093
Marec	5982	1845	3929	1129
Apríl	6018	1813	4000	1135
Máj	6025	1806	4015	1137
Jún	6081	1797	4082	1147
Júl	6206	1737	4266	1171
August	6369	1747	4416	1202
September	6347	1724	4420	1198
Október	6298	1671	4427	1188
November	6365	1642	4528	1201
December	7807	1654	5956	1473

Podstatný medzimesačný nárast o 275 mil. USD (za celý rok nárast o 833 mil. USD) sa týkal strednodobého a dlhodobého zahraničného dlhu podnikateľských subjektov (nebankových) ako dôsledok kontrahovania a čerpania veľkých zahraničných úverov (Slovenské telekomunikácie, Vodohospodárska výstavba).

Rovnaká položka v sektore komerčných bánk vzrástla v decembri 1996 v porovnaní s predchádzajúcim mesiacom o 264 mil. USD a celoročne o 249 mil. USD. Nárast strednodobého a dlhodobého dlhu komerčných bánk spôsobilo prijatie podriadeného dlhu Všeobecnej úverovej banky, a. s., a Slovenskej sporiteľne, a. s.

Medzimesačný nárast krátkodobého dlhu komerčného sektora o 890 mil. USD (bankové a nebankové subjekty) bol spôsobený ďalším otvorením nových úverových liniek viazaných na mimoriadne vzrastajúce dovozy v závere minulého roku.

Podstatnú časť tohoto nárastu (asi 500 mil. USD) tvoria krátkodobé úvery na obchodné aktivity komerčných bánk, ktoré prijali na zníženie vplyvu novej, tzv. devízovej pozície na menové účely. Absolútny celoročný nárast krátkodobého dlhu komerčného sektora za rok 1996 predstavoval 1 232 mil. USD.

Oficiálny dlh vlády SR a NBS bol k ultimu roku 1996 na úrovni 1,654 mld. USD a zadlženosť komerčného sektora, t.j. komerčných bánk a podnikateľských subjektov bola vykázaná vo výške 5,956 mld. USD. Rozdiel 140 mil. USD tvoril odhadovaný dlh v nekonvertibilných menách zo zadlženia voči bývalej Nemeckej demokratickej republike.

Podiel zahraničného dlhu na obyvateľa vzrástol v priebehu roka z 1099 USD na 1473 USD, t.j. o 474 USD. Za rovnaké obdobie došlo k nárastu oficiálneho zahraničného dlhu o 46,0 mil. USD, z čoho čiastka 44,6 mil. USD predstavuje čerpanie dvoch tranží pôžičky od EXIM Bank of Japan. Zvyšná čiastka, t.j. 1,4 mil. USD, bola čerpaná od Európskej investičnej banky ako ďalšia tranža pôžičky typu AGL. Na druhej strane oficiálny zahraničný dlh v tomto období bol znížený o splatené istiny v prepočtovej sume 243,3 mil. USD.

Plnenie zahraničnej dlhovej služby SR v roku 1996

Hrubá zahraničná dlhová služba SR, t.j. výška uhradených devízových záväzkov dosiahla za 12 mesiacov roku 1996 v prepočte 367,8 mil. USD, z čoho uhradené splátky istín predstavujú 243,3 mil. USD (66,15 %). Splatené istiny v rámci bloku centrálneho devízového zdroja (CDZ) boli vo výške 118 mil. USD, po započítaní uhradenej čiastky 16,5 mil. USD z dôvodu predčasného splatenia záväzku voči Medzinárodnej investičnej banke (MIB). Celkové splátky úrokov a poplatkov dosiahli prepočtovú výšku 124,6 mil. USD.

Z čiastky 367,8 mil. USD boli v hodnotenom období uhradené devízové záväzky voči Medzinárodnému menovému fondu (MMF) v prepočte 142 mil. USD, z čoho podiel splátok istín tvoril 124,9 mil. USD (87,96 %). Po započítaní čiastky 46,9 mil. USD, t.j. pôvodného zostatku nesplateného záväzku voči MIB, celková hrubá zahraničná dlhová služba SR za minulý rok dosiahla 398,3 mil. USD.

Výška tzv. čistej zahraničnej dlhovej služby, t.j. reálna zahraničná dlhová služba 367,8 mil. USD po odpočítaní prijatých devízových výnosových položiek vo výške 11,7 mil. USD bola na úrovni 356,1 mil. USD.

Najväčšou minuloročnou splátkou v rámci devízových záväzkov bola splátka kupónov vlastných zahraničných obligácií NBS (z neverejnej eurojenovej emisie z roku 1993), v prepočtovej výške 28,7 mil. USD. Uhradené polročné kupóny z verejnej emisie obligácií NBS predstavovali splátky spolu vo výške 24,5 mil. USD.

V rámci splátok zaradených do bloku CDZ boli významné splátky istiny v prepočte po 21,7 mil. USD uhradené v januári a v júli, a čiastka 16,7 mil. USD v októbri. Čo sa týka platieb úrokov z vládnych úverov a pôžičiek, najväčšie splatné záväzky boli uhradené v marci vo výške 9,5 mil. USD a v septembri vo výške 9,3 mil. USD Svetovej banke, Japonskej EXIM banke a Európskej únii.

Konečný nižší stav reálnej zahraničnej dlhovej služby 367,8 mil. USD oproti pôvodnému odhadu 379,8 mil. USD súvisel najmä so spresnením odhadu predčasne splatenej pôžičky MIB do rámca plnenia dlhovej služby, dlhovej služby nových pôžičiek zaradených do bloku vládnych úverov a pôžičiek ako EIB, EXIM ERL a EXIM TSL, s kurzovými rozdielmi a tiež s pohyblivými úrokovými sadzbami, na základe ktorých sa aktualizuje príslušná absolútna čiastka splatných devízových záväzkov.

Na splácaných devízových záväzkoch a prijatých výnosových položkách sa podobne ako v predchádzajúcich rokoch podieľali prevažne USD a DEM.

Devízové výnosové položky

Devízové výnosy predovšetkým z finančných aktív štátu, t.j. výnosy z deblokácií pohľadávok štátu a kladné rektifikácie DEM tranží v úhrnnej výške 11,7 mil. USD prijímané do 31. decembra 1996 priebežne korigovali stav uhrádzaných devízových záväzkov. Ich podiel zodpovedá úrovni 3,20 % z celkovej sumy všetkých reálne splatených devízových záväzkov v tomto období. Po započítaní devízových výnosov tzv. čistá zahraničná dlhová služba, resp. saldo dlhovej služby dosiahlo v roku 1996 minusovú prepočtovú hodnotu 356,1 mil. USD.

Vplyv zahraničnej dlhovej služby SR na vývoj devízových rezerv

Tab. 3 Vývoj devízových rezerv bankového sektora v r. 1996 a jeho porovnanie s vývojom hrubej zahraničnej zadlženosti SR (v mil. USD)

Dátum	Devízové rezervy komerčných bánk	Devízové rezervy NBS	Devízové rezervy spolu	Celkový hrubý zahraničný dlh SR
31.01.1996	1530	3307	4837	5768
28.02.1996	1518	3406	4924	5791
27.03.1996	1478	3449	4927	5982
30.04.1996	1418	3405	4824	6018
29.05.1996	1418	3332	4750	6025
26.06.1996	1312	3369	4681	6081
31.07.1996	1287	3504	4791	6206
27.08.1996	1234	3714	4948	6369
25.09.1996	1215	3673	4888	6347
29.10.1996	1157	3599	4755	6298
27.11.1996	1206	3552	4757	6365
31.12.1996	2321	3473	5794	7807

Celkové devízové rezervy SR v roku 1996 rástli pomalšie ako celková zahraničná zadlženosť SR.

Predikcia na rok 1997

Suma devízových záväzkov splatných v roku 1997 sa odhaduje na 380 mil. USD, z čoho splátky istín sú predikované v prepočte na 265,6 mil. USD a úroky (poplatky) a kupóny na 114,2 mil. USD. Celkový predbežný odhad zahraničnej dlhovej služby štátu na tento rok zodpovedá približne výške všetkých splatených devízových záväzkov za rok 1996 (367,8 mil. USD).

V tomto roku Slovensko začína postupne splácať vládne úvery a pôžičky prijaté bývalou ČSFR, v dôsledku čoho celková výška splatných devízových záväzkov zaradených do bloku vládnych úverov a pôžičiek (G-24, Japonsko, Svetová banka) v porovnaní s minulým rokom výrazne vzrástla.

Najsilnejším mesiacom v rámci zahraničnej dlhovej služby bude december, čo súvisí so splatnosťou časti pôžičky Európskej únie (v prepočte 79 mil. USD).

Z hľadiska štruktúry splátok, celková predikcia splatných devízových záväzkov voči MMF v roku 1997 nedosahuje ani polovičnú výšku uhradených záväzkov minulého roku. Priame devízové pasíva vrátane ostatných devízových záväzkov NBS sa budú v rámci predikcie celkovej zahraničnej dlhovej služby štátu podieľať 14,3 % a ich výška zostáva približne na úrovni roku 1996.

Záver

Slovenská republika vykazovala k poslednému dňu roka 1996 celkovú hrubú zahraničnú zadlženosť v konvertibilných a nekonvertibilných menách 7,807 mld. USD, čo v porovnaní s rokom 1995 predstavuje absolútny nárast o 1,980 mld. USD a o 4,826 mld. USD od začiatku roku 1993. Podiel zahraničného dlhu na obyvateľa SR vzrástol za rok 1996 o 474 USD a od 1. 1. 1993 o 911 USD, čiže o 262,1 %.

Zahraničná zadlženosť Slovenskej republiky je napriek tejto ekonomicky významnej skutočnosti v porovnaní s ostatnými krajinami strednej a východnej Európy stále relatívne prijateľná.

Posledné porovnávané indikátory zahraničnej zadlženosti, ako je pomer zahraničného dlhu na obyvateľa (1 473 USD), pomer celkového hrubého zahraničného dlhu k HDP v bežných cenách (41,16 %), resp. v stálych cenách (53,97 %), či pomer celkového hrubého zahraničného dlhu k exportom tovarov (88,4 %) a podiel hrubého oficiálneho zahraničného dlhu k exportom tovarov (18,73 %), resp. podiel celkovej oficiálnej zahraničnej dlhovej služby k exportom tovarov vo výške 4,16 % (prepočtový kurz 30,647 SKK/USD) však naznačujú, že vývoj zahraničného zadlžovania SR by sa mal sústredovať na efektívne, export podporujúce využívanie získavaných zdrojov.

Naďalej by malo byť cieľom udržanie ekonomicky únosnej miery akceptovateľného celkového hrubého zahraničného dlhu SR, a to v súlade s uplatňovanou rozpočtovo-menovou politikou štátu a NBS.

ELEKTRONICKÁ PEŇAŽENKA

NOVÝ PRODUKT V PLATOBNOM SYSTÉME SR

Ing. Peter Holička
Národná banka Slovenska

V posledných rokoch čoraz častejšou témou medzinárodných konferencií sa stávajú rôzne formy elektronických platieb. Prináša to so sebou veľmi rýchly vývoj informačných technológií a multimediálna éra, ktorou sú poznačené deväťdesiate roky. Žijeme v období, keď najnovšie vedecko-technické poznatky veľmi rýchlo zastarávajú. Pozitívnym prínosom je čoraz lepší pomer ceny k výkonu u moderných technológií. Tento vývoj je, samozrejme, badateľný aj v oblasti bankovníctva. Veľmi rýchlo pribúdajú také služby ako telebanking a homebanking. Tieto sa vždy spájajú s vykonávaním platieb bezhotovostným spôsobom. Žiadne z uvedených služieb nevyvolali a nevyvolávajú toľko diskusií, ako oblasť platobných kariet, resp. prechod kariet s magnetickým prúžkom na karty s čipom. Týka sa to najmä aplikácie s názvom elektronická peňaženka, ktorá vyvolala veľkú pozornosť bankových aj nebankových subjektov. Ide o nový platobný nástroj, ktorý sa v zmysle niektorých pilotných projektov môže svojou povahou veľmi blížiť vlastnostiam dnešného obeživa.

Ako bolo konštatované už v článku Ing. Tóthovej, uverejnenom v časopise Biatec, č. 1/1996 pod názvom „Čipová karta – platobný nástroj budúcnosti", bankové aj nebankové subjekty na Slovensku majú o tento platobný nástroj veľký záujem. Toto, samozrejme, vyvolalo potrebu koordinácie jeho zavedenia do každodennej praxe. O to zvlášť, že sa vo svete ponúka viacero prístupov, a nebolo by vhodné mať na Slovensku viac uzavretých systémov. Keďže koordinácia rozvoja platobných systémov patrí do kompetencie Národnej banky Slovenska, táto rozhodnutím direktória NBS založila koncom roku 1995 pri odbore platobného styku NBS expertnú skupinu pre bankovú elektronickú peňaženku.

Treba uviesť, že v tom čase už existovalo vo svete niekoľko pilotných projektov, čo na Slovensku vyvolávalo snahu niektorých bánk spustiť podobný projekt. Neboli však ešte ukončené medzinárodné štandardy pre čipové karty, ktoré vytvárali spoločnosti Visa, MasterCard, Europay.

Expertná skupina pozostáva z interných členov – pracovníkov centrálnej banky a externých členov. Z externých subjektov sú zastúpené:

- Asociácia bánk a poisťovní,
- Združenie pre bankové karty,
- VÚB, a.s.,
- Slovenská sporiteľňa, a.s.,
- Autorizačné centrum Slovenska, a.s.,
- konzultantské firmy – nebankové subjekty.

V tejto súvislosti treba uviesť, že vedenie Národnej banky Slovenska odsúhlasilo členstvo subjektov, ktoré následne nominovali svojich zástupcov. Toto zloženie malo zabezpečiť účasť bankového sektora a podieľať sa tak na vytváraní zásad zavedenia elektronickej peňaženky v Slovenskej republike.

Jednou z prvých úloh bolo určiť ciele a etapy procesu zavádzania elektronických peňaženiek do praxe. O tom, aké rôznorodé boli prístupy jednotlivých členov svedčí aj skutočnosť, že stanovenie cieľov a etáp trvalo 3 mesiace. Expertná skupina si určila nasledujúce ciele:

- definovanie základných pojmov a postupov,
- regulačné opatrenia,
- ochranu klienta,
- menové opatrenia,
- bankový dohľad,
- štatistické výkaznictvo.

Tieto ciele rozdelila do jednotlivých etáp. Harmonogram etáp bol určený až do obdobia spustenia pilotného projektu na Slovensku, resp. jeho ukončenia. Jednotlivé etapy by sa dali charakterizovať nasledovne:

1. etapa – analýza aktuálneho stavu,
2. etapa – príprava návrhov vecných riešení,
3. etapa – praktické overenie prijatých riešení v prostredí komerčných bánk a legislatíva,
4. etapa – dohľad, monitoring, ďalší rozvoj.

Obsahová náplň etáp, ako aj ich časové rozloženie boli určené tak, aby v druhej polovici roku 1997 mohli komerčné banky začať prípravné práce na pilotnom projekte elektronickej peňaženky. Ako naznačuje názov 1. etapy, išlo v nej o analýzu a poznanie aktuálneho stavu v oblasti platobných kariet na Slovensku, pilotných projektov elektronických peňaženiek vo svete, regulačných opatrení centrálnych bánk, ponúkaných projektov na Slovensku. Nemenej dôležitou bola úloha analyzovať v súčasnosti platnú legislatívu v Slovenskej republike v nadväznosti na zavedenie uvedeného platobného nástroja. Len na základe takýchto informácií mohla expertná skupina začať navrhovať ďalšie potrebné kroky. Aby boli informácie čo najviac komplexné, expertná skupina si pozvala na svoje rokovania aj zástupcov medzinárodných spoločností Europay a Visa, ktoré sa podieľajú na vypracovávaní medzinárodných štandardov pre elektronické peňaženky, známych pod skratkou VME. Zástupcovia týchto medzinárodných spoločností na stretnutiach tiež prezentovali svoje projekty, a to Visa projekt Visa Cash a Europay projekt Express (dnes známy pod menom Clip).

Úlohou druhej etapy bolo využiť informácie získané v prvej etape na návrh vecných riešení. Do tejto etapy patrili také úlohy, ako napr. definovanie režimu transakcií s použitím alebo bez použitia tzv. plávajúceho účtu (float account), definovanie režimu spracovania transakcií vykonaných elektronickými peňaženkami prostredníctvom clearingového centra, návrh povinných prvkov dizajnu atď. Výsledkom tejto etapy by malo byť vytvorenie rámcových zásad na vydávanie a používanie bankových elektronických peňaženiek v rámci pilotných projektov. Tieto zásady by chcela NBS vydať v lete tohto roku. Mali by byť základom na rozbehnutie pilotného projektu v Slovenskej republike.

V tretej etape, v etape praktického overenia prijatých vecných riešení, by malo dôjsť k určitej duálnosti. Na jednej strane spustenie jedného, resp. viacerých pilot-

ných projektov a súčasne práca na legislatívnom pokrytí elektronickej peňaženky ako nového bankového produktu. Na rok 1998 je plánované vyhodnotenie pilotných projektov, ako aj vykonaných zmien v oblasti legislatívy. Po tomto termíne očakáva expertná skupina postupné celoplošné nasadenie elektronickej peňaženky. Štvrtá etapa by mala byť len určitým monitorovaním nasadzovania tohto produktu do praxe a s tým spojených problémov.

V oblasti elektronických peňaženiek prijalo direktórium NBS už niektoré závažné rozhodnutia. Jedným z nich bolo vyhlásenie finančných prostriedkov uložených na čipe klienta za pasívum komerčných bánk. Dôležité je to najmä z toho pohľadu, že sú známe projekty, ktoré deklarujú prostriedky na čipe ako elektronickú formu obeživa. Tu je totiž sporná otázka, kto by mal v takom prípade vydávať také obeživo. Dnes v každom štáte má jedine centrálna banka právo emisie peňazí. Ani pred takouto možnosťou sa však niektoré centrálne banky Európy celkom neuzatvárajú. Ďalším nemenej dôležitým rozhodnutím bolo určenie pozície centrálnej banky v procese regulácie tohto nového produktu. Odporúčanie takéhoto kroku bolo súčasťou štúdie EMI (Európsky menový inštitút) z roku 1994, ktorá sa venovala dopadu zavedenia elektronických peňaženiek na politiku centrálnych bánk. Z troch možných pozícií, a to veľmi silnej, ktorá hraničí až s vydávaním elektronických peňazí centrálnou bankou, strednej, kde ide o aktívnu účasť pri koordinovaní zavádzania tohto platobného nástroja do praxe a slabej, teda s funkciou viac-menej pozorovateľa, si Národná banka Slovenska rozhodnutím direktória vybrala strednú pozíciu.

Odbor platobného styku NBS zorganizoval dňa 20. 2. 1997 pracovné stretnutie so zástupcami bánk, ktoré pôsobia na Slovensku. Cieľom stretnutia bolo informovať prítomných o výsledkoch prác expertnej skupiny v 1. etape.

V októbri 1996 dostala NBS k dispozícii materiál BIS zaoberajúci sa všetkými aspektmi elektronickej peňaženky. Materiál je výsledkom práce skupiny G-10. Po jeho vyhodnotení možno konštatovať, že všetky okruhy, ktoré si expertná skupina v samotnom úvode stanovila riešiť, sú v plnom súlade s otázkami riešenými v rámci skupiny G-10.

BANKOMATY A PLATOBNÉ TERMINÁLY NA SLOVENSKU

Miroslava Zrubcová,
Prírodovedecká fakulta UK Bratislava

Bezhotovostný platobný styk je pomerne mladý segment na slovenskom finančnom trhu. Práve z tohto dôvodu je zaujímavé sledovať priestorové aspekty jeho rozšírenia. Príspevok poukazuje na skutočnosti, ku ktorým autorka dospela pri štúdiu priestorového rozmiestnenia bankomatov (ATM – Automated Teller Machine) a elektronických platobných terminálov (EFT POS – Electronic Funds Transfer at Point of Sale = POS). Ako vyplýva z výskumu, na Slovensku sú na jednej strane oblasti, ktoré sú vybavené modernými bankovými službami a možnosťami bezhotovostných platieb (Bratislava, Vysoké Tatry) a na druhej strane sú regióny, kde nenájdeme takmer žiadny bankomat a možnosť platiť platobnou kartou na mieste predaja je vylúčená (absentujú platobné terminály), napr. okresy Rožňava, Svidník a Topoľčany. Analýza je vypracovaná podľa predchádzajúceho územno-administratívneho členenia (podľa starých okresov), a to najmä z dôvodu, že analýza sa vzťahuje na celé obdobie od začiatku rozširovania bankomatov a EFT POS na Slovensku.

Umiestnenie bankomatu i platobného terminálu je znakom finančnej atraktivity danej lokality (pri POS pristupuje i solventnosť vlastníka). Ide o automatizované bankové pracoviská, ktoré predstavujú vyšší štandard peňažného styku. Počet bankomatov v sídle je priamo závislý na jeho kredibilite, ktorá je hlavným lákadlom finančného sektora. Banky umiestňujú bankomaty predovšetkým na miesta, kde je všeobecne vyšší pohyb hotovosti (mestá a väčšie obce). Bankomaty slúžia iba na výber hotovosti, nemožno teda pri nich hovoriť o bezhotovostnom platobnom styku v pravom zmysle slova. EFT POS sú umiestňované prevažne do centier vyššej spotreby, teda na miesta, kde sa bežne manipuluje s väčšou hotovosťou (čerpacie stanice, hotely, reštaurácie a iné). Na týchto miestach nie je potrebná hotovosť na zaplatenie za tovary a služby, stačí platobná karta. Je to oveľa bezpečnejšie, ekonomicky výhodnejšie a rýchlejšie pre obe strany a ide o bezhotovostný platobný styk v pravom zmysle slova.

Vzhľadom na uvedené skutočnosti majú bankomaty i POS čiastočne odlišné požiadavky na priestor ako klasické bankové pracoviská. Preto je potrebné hodnotiť tento ukazovateľ samostatne, i keď v odvetvovej štruktúre finančných centier v národohospodárskom členení sú bankomaty započítavané do bankového sektora.

Sieť bankomatov na Slovensku

Prvé bankomaty na Slovensku boli nainštalované v roku 1989. Boli to bankomaty Slovenskej sporiteľne, a.s., (SLSP) a fungovali v off-line systéme. V júni 1992 Všeobecná úverová banka, a.s., (VÚB) nainštalovala svoje prvé bankomaty, ktoré už fungovali v on-line systéme. V r. 1993 prevádzkovali peňažné ústavy na Slovensku 249 bankomatov. Sieť tvorili najmä bankomaty dvoch najväčších bánk, SLSP a VÚB. Bankomaty boli umiestnené v 93 sídlach, s výnimkou 4, ktoré boli vidieckeho charakteru (Istebné, Jaslovské Bohunice, Nižná, Šaštín-Stráže) a boli umiestňované do hospodárskych centier, ďalej do stredísk cestovného ruchu (Starý Smokovec, Trenčianske Teplice) a do väčších obytných celkov.

Najviac bankomatov bolo umiestnených v Bratislave (39), Košiciach (9), Trenčíne (8), Trnave (7), menej v Martine, Nitre a Žiline. Zaujímavé je, že koncentrácia bankomatov v Trenčíne dosahovala takmer úroveň Košíc. Vzhľadom na počet obyvateľov a hospodársku silu boli relatívne slabo vybavené Košice, Prešov (5) a Banská Bystrica (4), naopak dobre boli vybavené Michalovce, Humenné (4) a Púchov (3). Počtom bankomatov v okrese dominovala Trnava (14), Trenčín a Poprad (12), najmenej ich bolo v okresoch Košice-vidiek, Spišská Nová Ves, Stará Ľubovňa, Trebišov, Veľký Krtíš a Vranov nad Topľou (2).

V roku 1994 sa počet bankomatov zdvojnásobil. Na konci roka bolo u nás prevádzkovaných 498 bankomatov v 126 sídlach. Okrem miest boli lokalizované i do 14 obcí. Nárast zaznamenali najmä veľké mestá, a to Košice (z 9 na 35), Banská Bystrica (zo 4 na 14), Bratislava (z 39 na 83), Žilina (zo 6 na 16) a Martin (zo 6 na 13), z menších miest napríklad Ružomberok (z 3 na 7). Stredne veľké mestá s väčším počtom bankomatov (Trenčín, Trnava, Nitra) zaznamenali pomalší rast.

Aj po náraste počtu bankomatov zostala na prvom mieste Bratislava, Košice získali na druhom mieste väčší odstup od ostatných miest, a po Košiciach nasledovali Trenčín (12), Nitra (11), Trnava (10), Liptovský Mikuláš (9), Prešov a Poprad (po 8). Zaujímavá je koncentrácia zariadení v stredoslovenských mestách, najmä v Martine. Na strednom Považí to boli 3 zo 6 najlepšie vybavených miest.

Na konci roka 1995 bolo na Slovensku prevádzkovaných 603 bankomatov. Okrem VÚB a SLSP začali s ich inštaláciou aj nasledovné banky: Investičná a rozvojová banka, Istrobanka, Poštová banka, Tatra banka, Československá obchodná banka, Banka Haná, Poľnobanka, Ľudová banka a Prvá komunálna banka. Bankomaty boli lokalizované už v 138 sídlach Slovenska. K už existujúcim pribudli nové sídla, a to: Modra, Turzovka, Široká, Turňa nad Bodvou, Spišská Belá, Tatranská Lomnica, Bojnice, Gelnica, Kráľovský Chlmec, Sečovce, Horné Srnie a Sliač. Najviac bankomatov v roku 1995 bolo v okresoch Bratislava (109), Košice (37), Trnava (29) a Nitra (24). Za nimi nasledovali okresy Žilina a Banská Bystrica (po 24). Najmenší počet bankomatov bol v okresoch Košice-vidiek (3), Bardejov, Veľký Krtíš a Stará Ľubovňa (po 4). Pomerne vysoký nárast počtu bankomatov bol zaznamenaný v okrese Poprad (z 8 na 22). V tomto okrese sa značná časť ATM prevádzkovala v turistických centrách Tatier.

V roku 1996 nastáva ďalší nárast počtu bankomatov. Na Slovensku bolo k 31. 12. 1996 prevádzkovaných 788 bankomatov, čo je oproti roku 1995 nárast o takmer 31 %. Keď to porovnáme s rokom 1993, keď sa na Slovensku začala rozširovať sieť bankomatov možno konštatovať, že v oblasti zavádzania bankomatov nastal u nás v posledných rokoch boom.

Graf 1 Vývoj počtu bankomatov na Slovensku

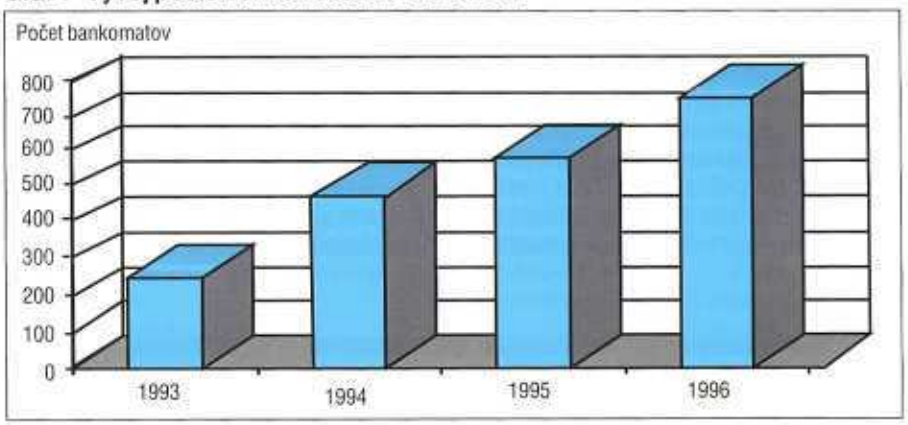

Graf 2 Rozmiestnenie bankomatov v okresoch SR k 31. 12. 1996

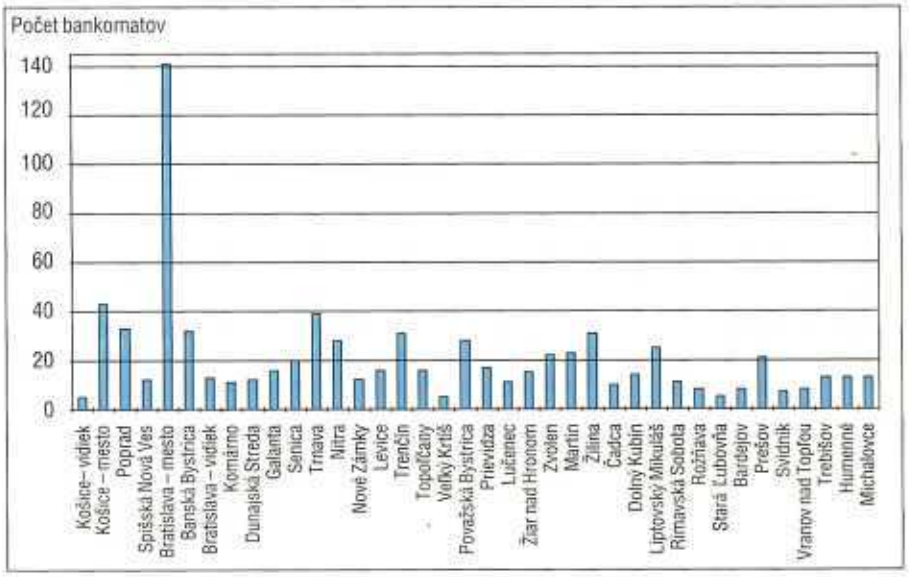

Bankomaty sa naďalej inštalujú do nových miest i obcí. Oproti roku 1995 boli umiestnené do 13 nových sídiel. Banky inštalujú nové bankomaty prostredníctvom ACS, a.s., do doposiaľ bankomatmi neobsadených hospodárskych centier (Lietavská Lúčka, Smolenice, Vrbové, Sučany, Ladce, Čierna nad Tisou), dopravných uzlov (Kúty) a turistických centier (Kováčová). Na konci roku 1996 bol najväčší počet bankomatov sústredený v hlavnom meste Bratislave (nárast za posledný rok o 32 bankomatov, zo 109 na 141). Vo východoslovenskej metropole Košiciach bolo 43 bankomatov, v Žiline 26, Banskej Bystrici 23, ďalej nasledovali Trenčín (19), Trnava (18), Prešov (18) a Martin (17), teda všetky najväčšie mestá. Lokalizácia bankomatov do najväčších miest je podmienená týmito faktormi: hospodársky rozvoj, služby, kultúra, počet obyvateľov.

Pri analýze bankomatov podľa okresov možno sledovať nasledovné skutočnosti: absolútnym počtom bankomatov jednoznačne dominovala Bratislava, v ktorej bolo ku koncu roku 1996 lokalizovaných 141 bankomatov. Podobne ako v ostatných okresoch aj v Bratislave počtom bankomatov boli na prvom mieste VÚB a SLSP, ktoré mali v hlavnom meste spolu 96 ATM, čo predstavuje takmer 70% zo všetkých bankomatov umiestnených v Bratislave. V okrese Košice-mesto bolo lokalizovaných 43 ATM. Na 3. – 5. mieste počtom bankomatov v okrese boli Trnava (39), Poprad (33) a Banská Bystrica (32). Na ďalších miestach s počtom 23 – 31 bankomatov boli k 31.12.1996 považské okresy (Trenčín, Považská Bystrica, Žilina, Martin, Liptovský Mikuláš) a okres Nitra. Najmenej

Tabuľka č. 1: Bankomaty a EFT POS na Slovensku k 31.12.1996

okres	Počet obyvateľov	Počet bankomatov	Počet EFT POS	Počet obyv. na 1 bankomat	Počet obyv. na 1 EFT POS
Banská Bystrica	179 015	32	27	5 594	6 630
Bardejov	82 305	8	3	10 288	27 435
Bratislava-mesto	451 587	141	100	3 203	4 516
Bratislava-vidiek	148 426	13	3	11 417	49 475
Čadca	124 861	10	4	12 486	31 215
Dolný Kubín	125 263	14	3	8 947	41 754
Dunajská Streda	110 972	12	8	9 248	13 872
Galanta	143 887	16	2	8 993	71 944
Humenné	114 527	13	4	8 810	28 632
Komárno	109 175	11	4	9 925	27 294
Košice-mesto	240 390	43	22	5 590	10 927
Košice-vidiek	101 550	5	1	20 310	101 550
Levice	121 069	16	5	7 567	24 214
Liptovský Mikuláš	134 260	25	7	5 370	19 180
Lučenec	95 784	11	3	8 708	31 928
Martin	114 701	23	11	4 987	10 427
Michalovce	113 380	13	4	8 722	28 345
Nitra	212 912	28	13	7 604	16 378
Nové Zámky	152 503	12	3	12 709	50 834
Poprad	160 621	33	38	4 867	4 227
Považská Bystrica	173 348	28	15	6 191	11 557
Prešov	208 655	21	8	9 936	26 082
Prievidza	141 122	17	2	8 301	70 561
Rimavská Sobota	99 163	11	3	9 015	33 054
Rožňava	87 607	8	0	10 951	–
Senica	148 056	20	4	7 403	37 014
Spišská Nová Ves	149 628	12	11	12 469	13 603
Stará Ľubovňa	48 837	5	2	9 767	24 419
Svidník	45 002	7	0	6 429	–
Topoľčany	161 506	16	0	10 094	–
Trebišov	119 447	13	4	9 188	29 862
Trenčín	181 407	31	11	5 852	16 492
Trnava	235 963	39	14	6 050	16 855
Veľký Krtíš	46 884	5	1	9 377	46 884
Vranov nad Topľou	76 351	8	1	9 544	76 351
Žiar nad Hronom	94 555	15	4	6 304	23 639
Žilina	185 395	31	16	5 980	11 587
Zvolen	123 562	22	7	5 616	17 652

bankomatov bolo v okresoch Košice-vidiek, Veľký Krtíš a Stará Ľubovňa (po 5).

Najmenej obyvateľov na 1 bankomat bolo v Bratislave, kde na 1 bankomat pripadalo 3202 obyvateľov. Pomerne veľmi dobré vybavenie bankomatmi mali okresy Poprad (4867 obyvateľov na bankomat), Martin (4987), Liptovský Mikuláš, Banská Bystrica, Zvolen, Trenčín a Žilina (nad 5000). V okrese Košice-vidiek pripadalo na 1 bankomat až 20310 obyvateľov, čo znamená že obyvatelia okresu Košice-vidiek sú najhoršie vybavení bankomatmi. Je to spôsobené tým, že značná časť bankomatov je lokalizovaná v meste Košice, čo stačí na pokrytie a požiadavky bankomatových služieb nielen samotných Košíc, ale aj ich okolia.

Sieť elektronických platobných terminálov na Slovensku

Priekopníkmi v rozvoji siete EFT POS na Slovensku sú najmä VÚB a Československá obchodná banka. Prvá vlna rozvoja EFT POS na Slovensku nastala v roku 1995. Zatiaľ čo v júni 1995 ich bolo 47, ku koncu roku ich počet vzrástol na 89. V roku 1996 nastáva postupný nárast ich počtu – koncom 1. štvrťroka bolo na našom území 140 EFT POS, na konci júna 208, v septembri ich počet vzrástol na 268 a k 31.12.1996 bolo na Slovensku 368 elektronických platobných terminálov.

Medziročný nárast platobných terminálov bol teda viac ako 300 %, možno teda konštatovať, že v oblasti zavádzania terminálov nastala prudká expanzia. Ich rozšírenie závisí pravdepodobne aj od cien za inštaláciu do verejnej dátovej siete Eurotelu a poplatkov za jej využívanie, ktoré sú v súčasnosti pomerne vysoké, a teda práve ich cena je bariérou na ich získanie. ACS (Autorizačné centrum Slovenska) má maximálnu snahu na rozširovaní počtu obchodníkov, ktorí by ponúkli svojim zákazníkom platby namiesto hotovosti prostredníctvom elektronických platobných terminálov. Podobne i banky presviedčajú obchodníkov o progresivite bezhotovostných platieb, preto obchodníkom sprostredkúvajú potrebnú techniku leasingom, priamou kúpou alebo poskytnutím úveru na jej nákup.

Zaujímavé je sledovať aj lokalizáciu terminálov. Platobné terminály banky umiestňujú prostredníctvom ACS, a.s., do rôznych lokalít. Príspevok predkladá 5 kategórií lokalizácie EFT POS na Slovensku (tab. č. 2).

Tabuľka č. 2: Platobné terminály podľa lokalizácie k 31.12.1996

	Finančné inštitúcie		Čerpacie stanice		Hotely a reštaurácie		Obchody a obchodné domy		Ostatné		Spolu
Stav k	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%	ks	%	ks
31.12.1995	13	14,6	31	34,8	27	30,0	14	15,7	4	4,5	89
31.3.1996	19	13,6	35	25,0	40	28,6	34	24,3	10	7,1	138
30.6.1996	17	8,2	63	30,3	67	32,2	46	22,1	15	7,2	208
30.9.1996	23	8,6	70	26,1	87	32,5	76	28,4	12	4,5	268
31.12.1996	23	6,3	89	24,2	111	30,2	120	32,6	25	6,8	368

Graf 3 Vývoj počtu EFT POS na Slovensku v roku 1996

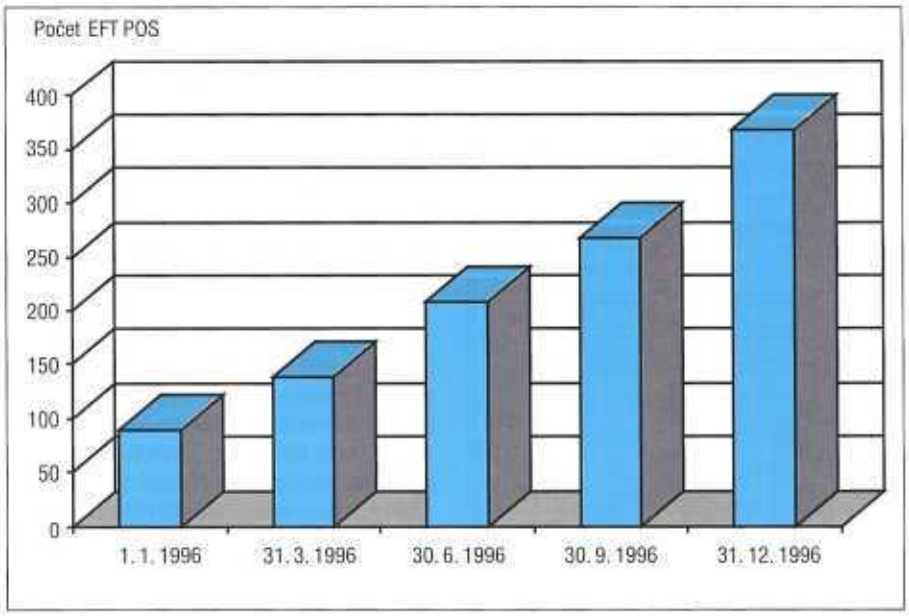

POZNÁMKA k tabuľke č. 2: Do kategórie Hotely a reštaurácie sú zaradené i rôzne motely, diskobary a iné. Do kategórie Ostatné sú zaradené terminály, ktoré sú umiestnené napríklad v požičovniach áut, na letiskách, v rôznych poradenských kanceláriách.

Vo finančných inštitúciách (banky, zmenárne a poisťovne) je umiestnených 6,3 % platobných terminálov. Pomerne veľký počet – až 24,2 % všetkých terminálov je umiestnených na čerpacích staniciach. Takmer dve tretiny všetkých EFT POS sa nachádza v hoteloch a reštauráciách, obchodoch, obchodných centrách a rôznych predajniach.

Z geografického hľadiska je zaujímavé sledovať lokalizáciu v jednotlivých regiónoch a centrách Slovenska. Absolútnym počtom EFT POS dominuje okres Bratislava, kde ku koncu roka 1996 bolo lokalizovaných až 100 terminálov, čo predstavuje až 27 % z celkového počtu. V okrese Poprad bolo 38 platobných terminálov, a tým sa okres Poprad zaradil na 2. miesto v počte EFT POS na Slovensku. Treba však poznamenať, že prevažná časť sa nachádza v meste Poprad a turistických centrách Tatier. Je potrebné, aby Vysoké Tatry ako centrum turistiky a športu boli pokryté dostatočným množstvom bankomatov a platobných terminálov. Banská Bystrica ako metropola stredného Slovenska a Bansko-Bystrický okres ako metropolitný okres stredného Slovenska vystupuje na 3. mieste v absolútnom počte EFT POS. Na ďalších miestach sú okresy Košice a Žilina. Najmenší počet terminálov je v okresoch Galanta, Košice-vidiek, Prievidza, Stará Ľubovňa, Veľký Krtíš a Vranov nad Topľou, v okresoch Rožňava, Svidník a Topoľčany sa nevyskytujú žiadne.

Podobné poradie je i v počte obyvateľov na jeden platobný terminál v okrese. Najmenej obyvateľov na jeden terminál bolo k 31.12.1996 v Bratislave (4516) a v okresoch Poprad (4227) a Banská Bystrica (6630). Pomerne zle sú na tom obyvatelia v okresoch Košice-vidiek, Vranov nad Topľou a Galanta (pozri tab. č.1).

EFT POS boli na Slovensku v roku 1996 lokalizované v 92 sídlach, prevažne mestského charakteru, prípadne v centrách cestovného ruchu a v kúpeľných mestách (Piešťany – 6 terminálov). Dominantné postavenie mala na konci roka 1996 Bratislava (98 terminálov), za ňou nasledovali Banská Bystrica a Košice (po 22). Na 4. mieste bol Poprad (15). Nad 10 POS mali i mestá Žilina, Nitra a Považská Bystrica (tab. č. 3).

Záver

Aké trendy možno očakávať v rozširovaní bezhotovostného platobného styku na Slovensku? Možno predpokladať, že sa naďalej bude zvyšovať počet bankomatov vo veľkých mestách (Bratislava, Košice, Poprad, Žilina, Nitra, Trnava), ale zároveň i menších centrách. Banky budú rozširovať svoju sieť bankomatov i do sídiel, v ktorých predpokladajú zvýšenú potrebu hotovosti. Budú to menšie mestá či obce, v ktorých je lokalizovaná hospodárska činnosť (priemyselné a poľnohospodárske podniky), alebo sú dopravnými uzlami. Značná časť bankomatov bude umiestňovaná do turisticky atraktívnych oblastí.

Podobne i platobné terminály budú umiestňované predovšetkým do väčších miest a turisticky atraktívnych oblastí.

V blízkom období možno teda očakávať ďalší postupný nárast počtu bankomatov a EFT POS na Slovensku.

Tabuľka č. 3: Mestá s najväčším počtom EFT POS k 31.12.1996

	Miesto	Počet EFT POS
1.	Bratislava	98
2.	Banská Bystrica	22
	Košice	22
3.	Poprad	15
4.	Žilina	14
5.	Nitra	11
	Považská Bystrica	11
6.	Martin	9
7.	Tatranská Lomnica	8
	Prešov	8
8.	Štrbské Pleso	7
9.	Zvolen	6
	Piešťany	6
10.	Trnava	4
	Trenčín	4

Literatúra:

1. Pitoňák,D., (1995). Priestorové aspekty transformácie a rozvoja finančného sektoru na Slovensku v r. 1989 -1995. Diplomová práca, Prif UK Bratislava.
2. Autorizačné centrum Slovenska, a.s., Bratislava a Štatistický úrad Slovenskej republiky.

INTERNÝ AUDIT A JEHO ROZVOJ

Ing. Artur J. Oberhauser, CSc.
Prípravný výbor Slovenského inštitútu interných audítorov

Súčasná pozícia – postavenie interných audítorov v organizáciách je často nejasná, keď vzhľadom na neujasnenosť čo interný audit je, vznikajú v praxi veľmi heterogénne formácie útvarov interného auditu. Táto situácia je aj logickým dôsledkom absencie tradície tohto povolania u nás, keď všeobecne známejším a spoločensky viac preferovaným sa stalo postavenie a povolanie externého audítora.

Je pochopiteľné, že výrazné postavenie audítora v spoločnosti a hospodárskej praxi podporilo i to, že potreba audítora je explicitne stanovená zákonom, a teda jeho činnosť i existenciu musí hospodársky subjekt rešpektovať podľa zákona.

Dá sa povedať, že zákonom sa meritórne stanovuje nielen postavenie audítora u nás, ktorý je „chránený" profesnou organizáciou, Slovenskou komorou audítorov, ale je možné pomerne presne definovať aj rozsah a obsah jeho činnosti v rámci dodržiavania audítorských štandardov v praxi. Popri týchto faktoroch, ktoré umožňujú jednoznačne definovať súčasné postavenie audítora, možno konštatovať, že k tomu prispieva aj skutočnosť, že práca externého audítora bola už definovaná, sú všeobecne známe jeho pracovné postupy, ktoré sa pri audite používajú. Audit je vysoko štandardizovanou formou pracovnej činnosti a praxou sa zafixoval všeobecne aplikovaný postup práce audítora.

Existencia interného audítora sa odlišuje popri množstve ďalších znakov najmä v dvoch oblastiach:

- interný audítor má iné pracovno-organizačné postavenie,
- iinterný audítor audituje podstatne rozmanitejšiu štruktúru vecno-odborných problémov a oblastí.

Interný audítor na rozdiel od externého audítora, ktorý je vždy podnikajúcou osobou (buď samostatne alebo pracujúci v audítorsko-poradenskej firme na základe osobitného predpisu), je súčasťou podnikovej organizačnej štruktúry a vykonáva svoju činnosť pre organizáciu, s ktorou je v zamestnaneckom vzťahu. To znamená, že ich podmienky pre činnosť sú touto skutočnosťou výrazne ovplyvnené, čo sa prejavuje najmä tým, že kodifikácia interného audítora zdôrazňuje nevyhnutnosť splnenia základnej podmienky, ktorá musí byť akceptovaná – a tou je nezávislosť (samostatnosť) interného auditu na vnútropodnikových organizačných štruktúrach. U externého audítora je táto nezávislosť prirodzená, kým u interného audítora je to niekedy zložitejší kompetenčno-organizačný problém.

Druhou významnou odlišnosťou, ktorú sme uviedli, je podstatne širší vecno-odborný pracovný záber interného audítora. Na rozdiel od externého audítora interný audítor pri svojej činnosti audituje všetky významné vnútropodnikové systémy a funkcie systémov, a to tak ekonomické, ako aj organizačné, technické, ekologické a pod. Z týchto dôvodov obecne možno povedať, že interný audítor môže alebo často musí mať širšie vedomostné zázemie, prípadne jeho činnosť vo väčšej organizácii musí byť postupne špecializovaná.

Princíp profesného združenia

Ako sme už uviedli, povolanie externého audítora je všeobecne známe a jeho činnosť, postavenie je upravené osobitným zákonom, ktorý nielen u nás určuje jeho povinné, niekde i nepovinné členstvo v profesnej komore. Tento princíp profesného združenia osôb vykonávajúcich zhodné povolania je vo vyspelých krajinách aplikovaný aj u interných audítorov.

V súčasnosti v USA a v krajinách EÚ sa interní audítori združujú v národných inštitútoch, ktoré sú regionálne „zastrešené", napr. v Európe v ECIIA (Európska konfederácia inštitútov interných audítorov). Tieto konfederácie sú súčasťou celosvetovej organizácie interných audítorov.

Celosvetová organizácia, v ktorej sú združené členské národné inštitúty, vytvára štandardné podmienky pre rozvoj tejto profesie tým, že zabezpečuje na vysokej profesionálnej úrovni rast odborných schopností, sprístupňuje a zabezpečuje vzdelávacie procedúry na zvyšovanie odbornej úrovne členov. Popritom vytvára podmienky na štandardizovanie výkonu povolania interného audítora tým, že asociácie združené v svetovom Inštitúte interných audítorov akceptujú a sú postupne povinné dodržiavať základné normy – tzv. Kodifikované štandardy pre profesionálnu prácu interných audítorov. Tieto štandardy pre prácu interných audítorov boli vydané svetovým Inštitútom interných audítorov so sídlom v USA a naposledy boli upravené v roku 1989. Sú celosvetovou normou pre činnosť interných audítorov a ich akceptáciou dochádza k postupnej harmonizácii ich činnosti a zjednocovaniu princípov a postupov, ktoré interní audítori používajú vo svojej práci v jednotlivých krajinách.

Efektívnosť = nezávislosť

Aby bol interný audit efektívny, musí byť nezávislou hodnotiacou funkciou, určenou v organizácii na kontrolu a hodnotenie jej činnosti ako vnútorná služba organizácie. Úlohou interného auditu je pomáhať manažmentu organizácie tak, aby bolo možné zabezpečiť efektívnym spôsobom realizáciu úloh členov vede-

nia a jej jednotlivých útvarov a splniť racionálnym spôsobom ciele organizácie. Interný audit poskytuje analýzy, hodnotenia, odporúčania, rady a informácie o oblastiach a činnostiach v organizácii, ktoré boli auditované.

Vychádzajúc z takéhoto poňatia interného auditu treba pozmeniť aj niektoré zastarané predstavy, ktoré sú spojené s jeho činnosťou u nás. Nazdávam sa, že pravdepodobne sa tak skoro nepodarí zmeniť predstavu, že interný auditor je ďalším kontrolórom správnosti vykazovaných údajov v účtovníctve, a to popri účtovníkoch, vedúcich ekonomických úsekov a externých auditoroch.

Pomocník vrcholového manažmentu

Činnosť interného auditu preto spočíva, ako sme už uviedli, v tom, že pomáha členom manažmentu, predstavenstva a dozornej rade zabezpečovať pre nich neskreslené informácie o primeranosti a efektívnosti systému, ktorý riadia.

Útvar interného auditu je zväčša neoddeliteľnou súčasťou organizácie, i keď sú vo svete príklady aj s iným riešením, a funguje v rámci vnútornej strategickej línie určenej manažmentom a predstavenstvom, niekde dozornou radou. Stanovenie cieľa, oprávnenia a zodpovednosti pre útvar interného auditu vo forme stanov by malo byť v organizácii prerokované a schválené v štatutárnych orgánoch spoločnosti.

V súčasnosti je v SR zákonom upravené postavenie kontroly v bankách, kde je explicitne určené, že kontrolný systém, do ktorého sa v praxi integruje aj interný bankový audit, je podriadený priamo dozornej rade banky. O kvalite tohto vzťahu by sa dalo po ročnej skúsenosti obsiahle diskutovať, avšak touto poznámkou sme chceli upozorniť na to, že kým v bankách a postupne aj v podnikoch so zahraničnou majetkovou účasťou je existencia interného auditu samozrejmá, v bežnej hospodárskej praxi je interný audit i v našich veľkých organizáciách úplne neznámy alebo je len živoriacou popoluškou, naviac často nesprávne chápaný a v podstate nezodpovedajúci obsahu činnosti interného auditu.

Vráťme sa však k tomu, že činnosť interného auditu má byť upravená samostatným dokumentom, zväčša štatútom alebo stanovami, ktoré vytvárajú základné pracovné podmienky na činnosť tohto útvaru v organizácii. Obvykle vo svete patrí k „nepísanému zákonu", že tieto stanovy ako vnútropodniková organizačná norma sú vypracované v súlade s normami pre odborný výkon vnútropodnikového auditu, vydanými celosvetovou organizáciou interných audítorov.

Tieto stanovy by mali explicitne objasniť úlohu útvaru interného auditu, špecifikovať jeho náplň práce a obsahovať prehlásenie, že audítori nemajú oprávnenie ani zodpovednosť za činnosti, ktoré kontrolujú.

Vo svete je bežné, že interný audit sa vykonáva v rozličných prostrediach a v organizáciách s rozličným zameraním a funkciou, veľkosťou a štruktúrou. Treba brať do úvahy aj to, že sa zákony a zvyky v rozličných krajinách od seba navzájom líšia. Tieto rozdiely môžu mať vplyv na to, ako sa v jednotlivých prostrediach bude uplatňovať výkon interného auditu. Z týchto dôvodov sa konkretizácia stanov a noriem môže modifikovať prostredím, v ktorom útvar interného auditu vykonáva svoju činnosť. Skôr ako sa prijmú a vo vnútropodnikových predpisoch kodifikujú zásady formulované v normách, je tiež obvyklé, aby sa bral do úvahy obsah Kódexu etiky členov Inštitútu interných audítorov združujúcich diplomovaných interných auditorov.

Normy

Základom a východiskom je formulácia „nezávislosti" ako ju používajú normy. Interní audítori musia byť nezávislí od činností, ktoré kontrolujú. Táto nezávislosť umožňuje interným audítorom vykonávať svoju činnosť slobodne a objektívne. Audit, kde nie je zabezpečená táto podmienka, nie je „tak užitočný" pre adresáta jeho audítorských správ a nie je vierohodný ani pre partnerskú spoluprácu s externým audítorom. Pri stanovovaní noriem boli zohľadnené a zakomponované nasledujúce východiská:

- postavenie útvaru interného auditu,
- ipredstavenstvo sa pokladá za zodpovedné za primeranosť a efektívnosť systému vnútropodnikového auditu a kontroly a kvalitu výkonu svojej organizácie,
- členovia manažmentu sa spoliehajú na vnútorný audit a kontrolu ako na prostriedok, ktorý zabezpečí objektívne analýzy, hodnotenia, odporúčania, rady a informácie o kontrolách a výkonnosti a efektívnosti organizácie,
- externí audítori využívajú výsledky vnútorných kontrol na doplnenie svojich poznatkov v oblastiach, v ktorých boli vypracované zodpovedajúce podklady a dôkazy získané nezávislým spôsobom.

Rešpektujúc tieto východiská je cieľom noriem:

- oboznámiť osoby zodpovedné za konštituovanie útvarov interného auditu s jeho úlohami a zodpovednosťami, to znamená aj vrcholový manažment, predstavenstvo organizácie, verejné orgány a organizácie, s ktorými príslušná inštitúcia spolupracuje,
- položiť základy pre tvorbu vnútropodnikových smerníc v audite a na meranie výkonnosti a efektívnosti interného auditu,
- zvýšiť kvalitu výkonu interného auditu.

Prirodzene, že aplikovať správnym spôsobom činnosť interných audítorov bez vedomostného zázemia a bez tradícií je ťažké. Zakomponovať do procesu aplikácie interného auditu „svetové skúsenosti a vedomosti" s využitím spomínaných kodifikovaných noriem možno efektívne vtedy, keď proces postupnej aplikácie týchto informácií a vedomostí je sprostredkovaný inštitúciou, ktorou v zahraničí býva inštitút interných audítorov príslušnej krajiny.

Aká je situácia v Slovenskej republike?

Vychádzajúc z tejto pozitívnej skúsenosti aj v SR sa v roku 1996 vytvoril prípravný výbor, ktorý v súčasnosti pripravuje založenie Slovenského inštitútu interných audítorov (SIIA). Tento inštitút, ktorého zakladajúci snem sa uskutoční 30. 5. 1997 v Bratislave, si kladie za cieľ v čo najkratšej dobe poskytnúť svojim členom podstatnú časť informácií v rámci vlastného vzdelávacieho systému, ktoré by im umožnili zvýšiť kvalitu vlastnej práce.

Možno povedať, že cieľom SIIA je zabezpečiť trvalú vzdelávaciu, zjednocovaciu (normatívnu), metodickú, etickú a konzultačnú činnosť pri príprave a realizácii interného auditu a interných audítorov v SR.

Záverom treba dodať, že vznik profesnej, neštátnej a neziskovej organizácie v SR dáva nádej, že výraznou mierou prispeje nielen k zvyšovaniu profesnej výkonnosti interných audítorov, ale zároveň vytvorí podmienky pre spoločenské uznanie tejto profesie aj u nás.

FÍNSKA REPUBLIKA

HISTÓRIA A SÚČASNOSŤ FÍNSKEJ MENY

Pobaltský štát v severovýchodnej Európe, s rozlohou 338 145 km² (63. miesto na svete), s počtom obyvateľov 5 033 000 (104. miesto), hlavné mesto Helsinki. Fínsko je členom OSN, EÚ, OECD. Úradným jazykom je fínština, ďalej sa používa švédčina. Náboženstvo je evanjelické (88 %).

Štátne zriadenie

Parlament (Eduskunta) má 200 členov volených na štyri roky podľa systému pomerného zastúpenia. Výkonnú moc má prezident, ktorý je volený na šesť rokov priamym ľudovým hlasovaním. Prezident vymenúva štátnu radu (vládu) na čele s ministerským predsedom, ktorá sa zodpovedá parlamentu.

Prírodné podmienky

Takmer tretina fínskeho územia leží za severným polárnym kruhom a desatinu rozlohy zaberajú jazerá, ktorých je viac ako 50 000. Najväčšie jazero Saimaa má vyše 4400 km². V zimných mesiacoch Botnický a Fínsky záliv zamŕzajú a prístupy do prístavov musia zabezpečovať ľadoborce. Profil krajiny tvarovali ľadovce a okrem vrchov na severozápade (s výškou 1342 m) väčšinu územia tvorí nížina. Podnebie sa vyznačuje teplými letami a dlhými, veľmi studenými zimami, najmä na severe krajiny.

Hospodárstvo

Asi dve tretiny územia krajiny pokrývajú lesy a drevospracujúci priemysel zabezpečuje 45 % zahraničných príjmov Fínska. K hlavným priemyselným odvetviam patrí kovospracujúci a strojársky priemysel (výroba lodí). Fínsko má vysokú životnú úroveň, hoci okrem lesov, medi a riek vhodných na výrobu hydroenergie nemá veľké prírodné bohatstvo. Veľký význam má i lov rýb. Poľnohospodársky sektor produkuje dostatok mliečnych výrobkov na export.

Menové informácie

Menová jednotka: 1 marka (Markka) = 100 Pennia. ISO kód FIM. Adresa emisnej banky: Suomen Pankki – Finlands Bank, P.O. Box 160, SF-00101 Helsinki 10, Suomi – Finland.

História štátu

Kamenné nástroje pochádzajúce z archeologických nálezov potvrdzujú osídlenie územia dnešného Fínska už v 7. stor. pred n. l. Väčšie osady začali vznikať asi v 1. stor. pred n. l. Ugrofínske kmene sa usadili na južných brehoch Fínskeho zálivu, západnú časť krajiny osídlili kmene soumalainen a v strede sa usadili kmene hämelainen. Splynutím týchto kmeňov v 10.–11. stor. vznikol fínsky národ (suomalainen). Pôvodné laponské obyvateľstvo bolo vytesnené za polárny kruh. Archeologické nálezy z tohto obdobia potvrdzujú čulé obchodné vzťahy Fínska s východnými krajinami. V 9.–11. stor. sa na západnom pobreží usadili Normani, ale tí nikdy neprenikli hlbšie do vnútrozemia. Začiatkom 12. stor. Švédsko postupne zaberalo fínske územia. V r. 1284 bolo Fínske kniežactvo pričlenené k Švédskej korune. V r. 1293 Švédi obsadili dôležité územia v Karélii a založili strategické mesto Viipori (dnes Vyborg). Fínska šľachta sa po prvý raz zúčastnila na voľbe kráľa v r. 1362. Krajinu spravovali miestodržitelia so sídlom v Abo (dnes Turku), Tavstehuse (dnes Häemeenlinna) a Vyborgu. Počas panovania švédskeho kráľa Gustava I. Vasu (1523–1560) sa na území Fínska rozšírila reformácia. Uskutočnila sa reforma správy štátu a začalo sa obsadzovanie a využívanie panenskej pôdy. R. 1582 sa Fínsko stalo Švédskym veľkovojvodstvom. V r. 1640 bola otvorená univerzita v Abo. Vestfálsky mier (1648) upevnil veľmocenské postavenie Švédska, čo malo negatívny dopad na Fínsko – všetky dôležité pozície obsadili švédski úradníci a oficiálnym jazykom sa stal švédsky jazyk. Počas druhej severnej vojny (1700–1721) bolo Fínsko obsadené Ruskom. Nystadským mierom v r. 1721 Rusko získalo juhozápadnú Karéliu s mestom Vyborg. Po ďalšej vojne v r. 1741–1743 a mierovej zmluve uzatvorenej v Turku sa súčasťou Ruska stala aj západná Karélia. R. 1808 krajinu obsadili ruské jednotky a r. 1809 sa stala autonómnym kniežactvom Ruska. Cár potvrdil pôvodnú fínsku ústavu z obdobia švédskej nadvlády. Fínsko spravoval ruský miestodržiteľ, v r. 1812 bolo založené nové hlavné mesto Helsinki, kam bolo preložené aj sídlo univerzity z Abo. V r. 1811 bola založená Fínska banka. V r. 1860 bol vytvorený vlastný peňažný systém. Rusifikačná politika cára Mikuláša II. viedla k zrušeniu autonómie Fínska v r. 1899. Samostatnosť štátu vyhlásil fínsky snem 15. novembra 1917. Po občianskej vojne bola 21. júla 1919 vytvorená republika a vyhlásená nová ústava. Hoci r. 1932 ZSSR uzatvoril s Fínskom zmluvu o neútočení, vyvolali sovietske územné požiadavky r. 1939–1940 vojnu, v ktorej Fínsko stratilo desatinu svojho územia. Zahraničnopolitická orientácia Fínska po skončení 2. sv. vojny bola poznamenaná hlavne základným rozhodnutím trvať na svojej samostatnosti, ale v rámci pomeru síl v baltickej oblasti udržiavať dobré susedské vzťahy so ZSSR. Základom fínskej politiky sa stala neutralita. Súčasťou Fínska sú Alandské ostrovy pri vstupe do Botnického zálivu, ktoré majú autonómny štatút. Od r. 1995 je Fínsko členom EÚ.

História meny

Na území Fínska sa sporadicky nachádzali rímske mince, ale dôkazy potvrdzujúce pravidelné používanie peňazí pochádzajú zo stredoveku. Na obchodných trasách Vikingov na východ sa našli islamské strieborné dirhemy a byzantské mince. Medzi nimi sa objavilo aj niekoľko fínskych imitácií, ale takéto mince slúžili skôr ako šperky. V 10. a 11. stor. sa na územie Fínska dostali rôzne mince zo západnej Európy, hlavne anglosaské a nemecké razby. Počas 12. a 13. stor. sa územie Fínska stalo súčasťou Švédskeho kráľovstva. Do obehu sa dostali švédske mince a v menších množstvách aj mince z Dánska a Livónska. Prvé miestne razby sa objavili v r. 1410–1558, keď sa strieborné mince s menami švédskych kráľov razili v Turku. Mince mali relatívne jednoduchý dizajn: na lícnej strane erb, iniciálky kráľa s korunou a písmeno A (podľa latinského mena mesta Turku – Aboa). Gustav I. (1523–1560) zaviedol väčšie datované mince: öre, marky a ich násobky. Na nových minciach bol portrét kráľa a heraldicky stvárnený erb. Počas vojny s Ruskom sa okolo r. 1550 razili v Turku aj hranaté mince s označením hodnoty, ale bez portrétu.

Švédska nadvláda skončila vo vojne r. 1808–1809 a Fínsko sa stalo veľkovojvodstvom pod ruským cárom. Do peňažného obehu vstúpili ruble. Fínska banka začala vydávať bankovky v r. 1811, ale svoje plány o razbe fínskych mincí neuskutočnila. V obehu sa používali ruské mince a v malých množstvách aj švédske. Túto situáciu riešila menová reforma v r. 1840, ktorá zakazovala používať iné ako ruské a fínske peniaze. V tom roku začala vydávať peniaze dnešná centrálna banka Suomen Pankki. V r. 1859 ruská vláda prijala zavedenie samostatnej meny pre Fínsko: markka (= 1/4 rubľa) sa delila na 100 penniä. V Helsinkách bola založená mincovňa a v r. 1864 sa vo Fínsku dali do obehu vlastné bankovky a striebomé a bronzové mince. Dizajn mincí zostal bez zmeny až do r. 1917 – na bronzových minciach 1, 5 a 10 penni bol monogram s korunkou, na strieborných 25, 50 penniä a 1, 2 markka bola ruská cárska orlica. Nominálna hodnota mincí bola na ich rubovej strane. V r. 1878 sa razili zlaté mince 10 a 20 markka s označením ich hmotnosti. 6. decembra 1917 získalo Fínsko nezávislosť a bolo potrebné vyraziť nové, vlastné mince. Na mincíach sa objavil fínsky lev stojaci na jednom meči a držiaci druhý. V r. 1920 sa dali do obehu prvé mediniklové mince vyrazené vo Veľkej Británii, lebo v tom čase fínska mincovňa razila iba medené mince. V r. 1926 sa razili menšie množstvá zlatých mincí, ale neskôr Fínsko opustilo zlatý štandard. Do obehu sa dostali vyššie nominálne hodnoty: 5, 10 a 20 markka v r. 1928 a 50 markka v r. 1952. V období r. 1956–1960 sa razili striebomé 100 a 200 markka. Počas 2. sv. vojny sa používali lacnejšie materiály. V dôsledku veľkej inflácie došlo v r. 1963 k devalvácii meny v pomere 1 : 100, nová 1 penni sa rovnala 1 starej marke. V r. 1964 nahradila 5-marková minca bankovku s najnižším nominálom. V súčasnosti sa na mince s najnižšími nominálmi (1–10 penni) používa hliník, na mince stredných hodnôt bronz a na najvyššie nominále (1 a 5 markka) mediniklel. Novinkou v povojnových rokoch bolo aj zavedenie jednotného rozmeru všetkých bankoviek. Súčasné bankovky sa vyznačujú veľmi premyslenou ochranou najmodernejšími ochrannými prvkami, medzi ktoré patrí aj hologram.

Motívy fínskych bankoviek

Bankovka s nominálnou hodnotou 10 mariek (rozmery 142 x 69 mm). Na lícnej strane bankovky je portrét fínskeho bežca Paava Nurmiho (1897–1973), ktorý dominoval v bežeckých disciplínach v r. 1920–1930, na rubovej strane bankovky je helsinský olympijský štadión.

Bankovka s nominálnou hodnotou 20 mariek (rozmery 142 x 69 mm) Na lícnej strane bankovky je portrét spisovateľa Väinö Linna. Na rubovej strane bankovky je priemyselná scéna z okolia rieky Tammerkoski v Tampere.

Bankovka s nominálnou hodnotnou 50 mariek (rozmery 142 x 69 mm). Na lícnej strane bankovky je portrét architekta Alvara Aalta (1898–1976), na rube bankovky je zobrazený palác Finlandia.

Bankovka s nominálnou hodnotou 100 mariek (rozmery 142 x 69 mm). Na lícnej strane bankovky je portrét hudobného skladateľa Jeana Sibelia (1865–1957). Na rube sú zobrazené štyri biele labute, v pozadí ihličnatý les.

Bankovka s nominálnou hodnotou 500 mariek (rozmery 142 x 69 mm). Na lícnej strane bankovky je portrét Eliasa Lönnrota. Motív na rubovej strane bankovky tvorí štylizovaná lesná krajina.

Bankovka s nominálnou hodnotou 1000 mariek (rozmery 142 x 69 mm). Na lícnej strane bankovky je portrét A. Chydeniusa doplnený zobrazením clippera. Hlavný motív rubovej strany bankovky tvorí kráľovská brána pevnosti Suomenlinna a letiace čajky.

POTREBUJEME VÝVOZNE ORIENTOVANÝ ROZVOJ

Prof. Ing. Viera Bacová, CSc.
Ekonomická univerzita v Bratislave

Narastanie pasívneho salda obchodnej bilancie SR, ktoré dosiahlo ku koncu roka 1996 viac ako 64 mld. Sk sa stáva vážnym ekonomickým problémom. Svedčia o tom i početné odozvy našich popredných ekonómov – teoretikov v odbornej tlači, akými sú A. Laščiak, J. Sojka, M. Hatrák, J. Husár, M. Sedlák a ďalší. Dokazujú, že medzinárodné otázky zohrávajú v makroekonómii stále významnejšiu úlohu, a preto si vyžadujú urýchlené riešenie. Plodia totiž nielen obavy z ďalšej devalvácie meny, ale hlavne ohrozujú stav efektívnosti v ekonomike a jej všeobecnú národohospodársku rovnováhu. Priaznivý vývoj obchodnej i celkovej platobnej bilancie sa tak stáva kľúčovým problémom úspešnosti nášho ďalšieho vývoja. Jej analýzu začneme však, z hľadiska jednotnosti jazyka, vyjasnením si pojmov (ktoré sa v praxi veľmi často zamieňajú).

ČO JE PLATOBNÁ A ČO JE OBCHODNÁ BILANCIA

Platobnú bilanciu tvorí sústava účtovných bilancií, ktoré zachytávajú všetky ekonomické toky vchádzajúce do krajiny a vychádzajúce z nej. Je to v podstate dokument, v ktorom sa premieta medzinárodný pohyb peňazí a kapitálu jednotlivých zemí. Poskytuje prehľad devízových inkás (príjmov) a devízových platieb (výdavkov) krajiny za určité obdobie, spravidla za jeden rok.

Platobná bilancia sa zostavuje podľa pravidiel podvojného účtovníctva. Pritom jej **kreditné položky** predstavujú všetky devízové príjmy, ktoré plynú do príslušnej ekonomiky zvonka (napr. z cudziny k obyvateľom SR).

Debetné položky tvoria všetky devízové výdavky, ktoré plynú z príslušnej ekonomiky do cudziny. To znamená, že z hľadiska ich rozlišovania sa nepoužíva kritérium prospechu či ujmy. Pravidlom, ako rozhodnúť o tom, kam zaradiť jednotlivé položky, je preskúmať, či krajine prinesú zahraničnú menu (to je plusová položka), alebo túto odčerpávajú (to je mínusová položka).

Platobná bilancia sa skladá z týchto častí:

- z platobnej bilancie na bežný účet (tento tvorí vo vyspelých krajinách asi 75 %), tzv. bežná bilancia,
- z platobnej bilancie na kapitálový účet (tento tvorí vo vyspelých krajinách asi 25 %),
- z časti štatistická nepresnosť,
- z časti oficiálne zúčtovanie.

Vo všeobecnom vyjadrení má platobná bilancia nasledujúci tvar:

Platobná bilancia SR za rok 1996 v mld. Sk

Časť	Kredit +	Debet –	Čistý kredit alebo debet
I. Bežný účet			
1. Bilancia tovarov, t.j. obchodná bilancia	270,6	335,1	-64,5
2. Bilancia služieb a príjmov			5,1
3. Saldo bilancie bežného účtu			-59,4
II. Kapitálový účet pôžičky (–), výpožičky (+)			
4. Kapitálové toky			
5. Saldo bilancie kapitálového a finančného účtu			65,6
III. Štatistická nepresnosť			
6. Chyby a omyly			1,2
IV. Oficiálne zúčtovanie			
7. Bilancia oficiálneho zúčtovania			
Celková bilancia			7,4

Súčet bežného účtu, kapitálového účtu a štatistickej nepresnosti sa musí vyrovnať oficiálnym štátnym zúčtovaním.

Najrozšírenejšou mierou platobnej bilancie je obchodná bilancia. Spravidla na túto sa sústreďuje pozornosť ekonómov, na jej priaznivý vývoj.

Obchodná bilancia poskytuje prehľad vývozu a dovozu tovarov danej krajiny za určité obdobie, spravidla za jeden rok. Je to teda bilancia exportu (E) a importu (M). Rozdiel medzi exportom a importom tvorí saldo obchodnej bilancie, t. j. čistý export. Ak platí nerovnosť:

$$E - M > 0$$

ide o aktívnu obchodnú bilanciu. Ak platí nerovnosť:

$$E - M < 0$$

označuje sa obchodná bilancia ako pasívna.

Vyrovnanú obchodnú bilanciu charakterizuje vzťah:

Príklad aktívnej obchodnej bilancie:

Príjmy z vývozu	150 mld. Sk	Platby za dovoz Saldo (aktívne)	128 mld. Sk 22 mld. Sk
Spolu	150 mld. Sk	Spolu	150 mld. Sk

$$E - M = 0$$

Napriek tomu, že väčšina krajín sa usiluje o dosiahnutie aktívnej obchodnej bilancie, ekonomický vývoj potvrdzuje, že z ekonomického hľadiska je v niektorom časovom období výhodný i jej obchodný deficit. Ide najmä o obdobia, v ktorých príslušná krajina potrebuje infúziu zahraničného kapitálu.

Platby sa obvykle uskutočňujú v národnej mene. K skutočným platbám však neprichádza. Tieto sa uskutočňujú prevodmi z komerčných bánk do centrálnej banky. To znamená, že obchodníci, ktorí vzájomne obchodujú, dávajú svojej banke príkazy na úhradu svojich záväzkov. Banka však neprevedie úhradu ich obchodnému partnerovi v zahraničí, ale na účet príslušnej cudzej krajiny v tuzemskej centrálnej banke. Na konci finančného roku potom centrálne banky oboch krajín iba zistia saldo svojej vzájomnej platobnej bilancie. Toto saldo možno uhradiť v IMF vo Washingtone prevodom medzi účtami týchto dvoch krajín. Krajiny, ktoré nie sú členmi IMF a teda nemajú túto možnosť, musia sa dohodnúť na inom spôsobe vyrovnania (napr. prostredníctvom tovaru, tak aby bol vzájomný obchod vyrovnaný).

Na obchodnú bilanciu nadväzuje **bilancia služieb a príjmov**. Spočítáva netto vývoz služieb (vrátane úrokov a dividend) s predchádzajúcou bilanciou. Ukazuje, že zvýšený životný štandard možno dosiahnuť nielen prebytkami v zahraničnom obchode – rastom čistého exportu – ale i touto cestou, ktorá je často menej náročná. Súvisí s rastúcou úlohou služieb, ako aj tzv. neviditeľných položiek: dopravy, finančných služieb, zahraničného cestovného ruchu a pod. V SR sú výraznou položkou tejto časti platobnej bilancie príjmy z tranzitu ropy a plynu.

Na bilanciu tovarov, služieb a príjmov ďalej nadväzuje **bilancia bežného účtu krajiny.** Tvorí sa z bilancie tovarov, služieb a príjmov pripočítaním netto jednostranných transferov (dary). Bilancia bežného účtu krajiny ukazuje tak na bezprostrednú mieru zmien v pozícii medzinárodného bohatstva. Neobsahuje však medzinárodné kapitálové toky.

Platobná bilancia kapitálového účtu obsahuje medzinárodné nákupy a predaj kapitálu. Poskytuje informácie o netto tokoch rôznych typov aktív a pasív za príslušné obdobie. Ide o úvery, ktoré súkromné osoby, firmy či vlády poskytujú súkromným osobám, firmám alebo vládam v zahraničí, alebo ich od nich prijímajú. K takýmto tokom príde napr. vtedy, ak rakúsky penzijný fond nakúpi slovenské štátne obligácie. Tieto toky možno potom chápať ako ktorýkoľvek iný dovoz alebo vývoz.

Tretia časť platobnej bilancie – **štatistická nepresnosť** – ukazuje čistú sumu všetkých nezaznamenaných transakcií.

Pochopiteľne, platobná bilancia musí naostatok vykazovať nulový zostatok. Znamená to, že ak niečo kúpime, musíme to alebo zaplatiť, alebo zostať dlžní. Tieto vyrovnávajúce toky, ktoré robí štát, sa nazývajú oficiálne zúčtovanie. **Oficiálnym štátnym zúčtovaním sa musí vyrovnať súčet bežného účtu, kapitálového účtu a štatistickej nepresnosti.** Najbežnejším spôsobom, ako sa toto oficiálne zúčtovanie dnes uskutočňuje, je nákup alebo predaj cenných papierov. Predpokladom je medzinárodný platobný styk, v základe ktorého je prístup cudzincov k národnej mene. Tento prístup sprostredkúva medzinárodný trh peňazí. Uskutočňujú ho banky na devízových burzách. Tu sa obchoduje tak s valutami (cudzími hotovostnými peniazmi), ako aj s devízami (šekmi).

Cena cudzej meny sa vyjadruje v domácej mene prostredníctvom menového kurzu. Je výsledkom dopytu a ponuky, ktorý má transakčný alebo majetkový charakter. Kurz je rovnovážny vtedy, keď umožňuje za rovnaké množstvo vymieňaných peňazí realizovať v obidvoch krajinách rovnaké nákupy, t. j. ak sa rovná parite kúpnej sily meny. Konkurencieschopnosť krajiny v medzinárodnom obchode vyjadruje pritom tzv. reálny menový kurz, koncipovaný ako pomer zahraničných cien k cenám domácim v tvare:

$$R = e.P_f/P$$

kde
R – reálny menový kurz,
P_f – zahraničné ceny,
P – tuzemské ceny,
e – dolárová cena zahraničnej meny.

Základná myšlienka medzinárodných platieb teda rešpektuje skutočnosť, že občania i firmy musia zaplatiť za to, čo si v zahraničí kupujú. Ak nákupy prevýšia ich dôchodok, musia financovať svoj deficit či už predajom svojich aktív, alebo tým, že si požičajú. Obdobné je to i vtedy, ak sa ekonomika dostane do deficitu bežného účtu. Tento deficit musí financovať predajom aktív alebo zahraničnými pôžičkami.

Každý deficit bežného účtu treba teda financovať rastúcim prílivom kapitálu, t. j.:

deficit bežného účtu + čistý príliv kapitálu = 0

Schopnosť kapitálových tokov financovať deficit bežného účtu je nesmierne dôležitá, pretože rovnica vyjadruje, že ak daná krajina nemá rezervy v zahraničnej mene, nemá žiadne aktíva, ktoré by mohla predávať a ak jej nikto neposkytne zahraničnú pôžičku, musí dosiahnuť vyrovnanosť na bežnom účte krajiny za každú cenu. (Niektoré štáty majú záujem o veľké prebytky na bežnom účte, ak chcú nakupovať veľké množstvo zahraničných aktív, a tak počítajú s deficitom kapitálového účtu.) Z uvedeného vyplýva, že ak je deficitný nielen bežný účet, ale aj kapitálový účet, je deficitná i celková platobná bilancia. To znamená, že sa znižujú devízové rezervy centrálnej banky. Naopak, devízové rezervy rastú pri prebytku platobnej bilancie:

prebytok platobnej bilancie = zvýšenie oficiálnych devízových rezerv
= prebytok bežného účtu + čistý príliv kapitálu.

Z týchto dôvodov je dlhodobo vyrovnaná platobná bilancia jednou z podmienok naplnenia stabilizačných cieľov ekonomiky. Preto sa považuje za bezprostredný cieľ obchodnej a menovej politiky (a v tomto záujme regulované menové kurzy). Ide o to, že udržovať, ale najmä financovať deficit platobnej bilancie trvalo nie je možné. Ekonomika sa ho musí skôr či neskôr zbaviť.

To je mimoriadne dôležitý poznatok práve pre ekonomiku SR, kde pri vysokom deficite bežnej bilancie za rok 1996 hovoríme o tzv. dvojitom deficite. Deficitný je totiž i štátny rozpočet (a to vo výške viac ako 25 mld. Sk). Naliehavo preto vzniká otázka možného riešenia takejto situácie.

Známych je niekoľko spôsobov riešenia v kontexte celkovej rovnováhy ekonomiky. Ak si túto predstavíme ako systém štyroch sektorov:

- domácností,
- firiem,
- vlády,
- zahraničia,

vonkajšie ekonomické vzťahy majú bezprostrednú väzbu na tvorbu hrubého domáceho produktu, ak tento meriame súčtom niekoľkých typov agregovaných ukazovateľov – ako výstup vyrobený a predaný.

Vyrobenému výstupu zodpovedajú dôchodky, ktoré dostanú vlastníci výrobných faktorov – práce, pôdy a kapitálu – použitých na vyprodukovanie výstupu Y. Primárne smerujú buď do spotreby, alebo do úspor. To možno vyjadriť nasledovne:

$$Y = C + S$$

kde
S – úspory,
C – spotreba.

Predaný výstup možno vyjadriť pomocou zložiek dopytu ako súčet spotrebných výdavkov C a investičných výdavkov I.

$$Y = C + I$$

kde
I – investičné výdavky.

Identitu medzi vyrobeným a predaným výstupom možno potom uviesť:

$$C + I = Y = C + S$$

Ak do týchto úvah zahrnieme jednotlivé sektory, potom dostaneme takýto tvar rovnice:

$$Y = C + I + G + (E - M)$$

kde
Y – hrubý domáci produkt,
C – výdavky domácností na spotrebu,
I – výdavky podnikov na investície,
G – vládne výdavky na nákup statkov a služieb,
E – export,
M – import.

Každá krajina je však prepojená na vonkajší svet nielen obchodnými, ale i finančnými kanálmi, preto rovnako platí tiež:

$$Y = C + S + T$$

kde
S – národné úspory,
T – príjmy z daní.

Všeobecná rovnováha národného hospodárstva si potom vyžaduje rovnosť pravých strán rovníc:

$$C + I + G + (E - M) = C + S + T$$

Po úprave tejto rovnice dostaneme:

$$S - I = (G - T) + (E - M)$$

To znamená, že prebytok úspor súkromného sektora nad investíciami sa musí rovnať súčtu rozpočtového deficitu a čistého vývozu.

Z tohto hľadiska sa ukazujú významné väzby medzi súkromnými úsporami a výdavkami (S – I), štátnym rozpočtom (G – T) a vonkajším sektorom (E – M). Tieto väzby ukazujú, že rovnováhu platobnej bilancie, t. j. vonkajších ekonomických vzťahov treba skúmať, ale najmä riešiť v celkových národohospodárskych súvislostiach ako súčasť všeobecnej národohospodárskej rovnováhy. A túto ovplyvňujú podmienky tvorby a užitia hrubého domáceho produktu – podmienky, za akých je vyrobený a predaný z aspektu jednotlivých sektorov (ale i celého národného hospodárstva). Každý sektor, ktorý viac vydáva ako získa vo forme dôchodku, si musí vypožičiavať, aby mohol uhradiť nadmerné výdavky. To platí i o ekonomike ako celku.

Vonkajší deficit X potom odzrkadľuje, o koľko sú výdavky v ekonomike vyššie ako dôchodky, t. j. platí rovnica:

$$X = Y - (C + I + G)$$

Z toho vyplývajú tieto závery:

- Výstup Y sa rovná jednotlivým zložkám dopytu:

$$Y = C + I + G + (E - M)$$

- Výstup v ekonomike pripadá na príjmy – dôchodky výrobných faktorov. Pretože však pôsobí i vládny sektor, treba v nich zohľadniť i dane T a transfery TR, a teda tzv. disponibilný dôchodok YD, ktorý sa potom rovná:

$$YD = Y + TR - T$$

Rozdiel (G + TR – T) predstavuje prebytok vládnych výdavkov nad príjmami, t. j. rozpočtový deficit. Ak vláda viac vydáva ako prijíma, musí si požičiavať, a to buď doma (súkromné úspory presahujúce investície), alebo v zahraničí (dovoz presahuje vývoz). To znamená, že rozpočtový deficit sa nemusí presne zhodovať s rozsahom vonkajšieho deficitu. Pre väzbu medzi vonkajším a rozpočtovým deficitom platí rovnica:

$$X = (S - I) + (T - G + TR)$$

- Disponibilný dôchodok sa rozdeľuje medzi spotrebu C a úspory S takto:

$$YD = Y + TR - T = C + S$$

- Prebytok súkromných úspor nad investíciami sa rovná súčtu rozpočtového deficitu a čistého vývozu.

Akákoľvek iná situácia je narušením všeobecnej rovnováhy, preto si vyžaduje urýchlené riešenie. Toto však treba vidieť v širších národohospodárskych súvislostiach, nielen v podobe proexportnej politiky. Inými slovami, proexportná politika môže byť úspešná len vtedy, ak tvorí organickú súčasť hospodárskej politiky, smerujúcej k zabezpečeniu všeobecnej národohospodárskej rovnováhy. A túto v súčasnosti narúša v ekonomike SR skutočnosť, že prebytok úspor súkromného sektora nad investíciami nie je schopný kompenzovať súčet rozpočtového deficitu a čistého vývozu. Naopak, vonkajším deficitom sa hradí investičný a štátno-rozpočtový deficit.

PROEXPORTNÁ POLITIKA AKO SÚČASŤ ZABEZPEČOVANIA VŠEOBECNEJ NÁRODOHOSPODÁRSKEJ ROVNOVÁHY

Známe sú dva spôsoby riešenia všeobecnej národohospodárskej nerovnováhy:

- prostredníctvom zmien v hospodárskej politike (využitím monetárnej a fiškálnej politiky, zmenami ciel, menového kurzu a pod.),
- prostredníctvom mechanizmu automatického prispôsobenia sa. Tento spôsob spočíva v cenovom prispôsobení sa a v prispôsobení ponuky peňazí, ku ktorému podnecuje platobná bilancia.

Deficit obchodnej bilancie znamená, že dopyt po zahraničnej mene prevyšuje jej ponuku sprostredkovanú množstvom, ktoré dodáva trh. Klasický spôsob riešenia treba preto vidieť v prispôsobovacom procese, v základe ktorého je:

- cenové prispôsobenie,
- prispôsobenie ponuky peňazí, ovplyvňované stavom vonkajšej nerovnováhy.

Uvedený spôsob riešenia funguje, ale môže trvať pomerne dlho, preto sa hľadajú možnosti riešenia prostredníctvom zmien hospodárskej politiky. Sú schopné rýchlejšie posunúť ekonomiku smerom k vonkajšej i vnútornej rovnováhe. Na tento účel sa formulujú:

- opatrenia zamerané na reštrukturalizáciu výdavkov, na ich presun z dovozových statkov na domáce statky prostredníctvom tarifných i mimotarifných nástrojov,
- opatrenia na celkové zníženie výdavkov vôbec, t. j. opatrenia pôsobiace na pokles agregátneho dopytu pomocou monetárnej a fiškálnej politiky,
- opatrenia na zvýšenie vývozu v ekonomike, proexportné opatrenia.

Spravidla však hlavným nástrojom riešenia platobných deficitov je devalvácia meny kombinovaná s reštriktívnou monetárnou a fiškálnou politikou.

Devalvácia pri daných nominálnych cenách zvyšuje relatívnu cenu dovážaných statkov, zdražuje dovoz v ekonomike a znižuje relatívnu cenu vývozu, zlacňuje vývoz. Presúva tak výdavky medzi krajinami. Devalváciou sa však obvykle mení i cenová hladina. Zvyšuje sa. Preto skôr než sa o devalvácii rozhodne, treba sa zamyslieť, či sa ňou dosiahne i reálna devalvácia, a teda či posunie riešenie problému k rovnováhe.

Reálna devalvácia sa dosiahne v príslušnej krajine vtedy, keď sa ňou zabezpečí zníženie dolárovej ceny a tým aj zvýšenie konkurencieschopnosti ekonomiky. To znamená, keď táto zníži cenu domáceho tovaru vo vzťahu k zahraničnému tovaru a zvýši takto jeho konkurencieschopnosť, merateľnú zahraničnými cenami statkov násobenými menovým kurzom k ich domácim cenám nasledovne:

$$e.P_f/P$$

Ak povedie iba k rastu domácich cien, konkurencieschopnosť sa nezlepší. Dolárová cena vzrastie a naďalej bude klesať čistý vývoz, resp. zvyšovať sa jeho záporné saldo. Dopad devalvácie na vonkajšiu bilanciu možno zistiť zo vzťahu:

$$X = E - (e.P_f/P).M$$

kde
X – vonkajší prebytok alebo deficit,
E – vyjadruje zahraničný dopyt (vývoz),
M – vyjadruje veľkosť nášho dovozu,
$(e.P_f/P).M$ – člen, ktorý meria hodnotu nášho dovozu v jednotkách domácich statkov.

VÝVOZNE ORIENTOVANÁ REŠTRUKTURALIZAČNÁ POLITIKA

Podmienkou rastu konkurencieschopnosti ekonomiky s vonkajším deficitom je vývozne orientovaný rozvoj, založený na najnovšom vedecko-technickom rozvoji. To platí i pre ekonomiku SR s veľkým dvojitým deficitom, kde ďalšia devalvácia meny by spôsobila iba prehĺbenie súčasných hospodárskych problémov. Preto štát by mal siahnuť na také opatrenia, v ktorých by sa premietli poznatky národohospodárskej teórie do národohospodárskej politiky, schopné prejaviť sa v raste konkurencieschopnosti našich výrobkov. Rast deficitu obchodnej bilancie i bežného účtu krajiny tkvie totiž nielen v poklese dynamiky vývozu oproti dynamike dovozu, ale najmä v nevyhovujúcej štruktúre tak vývozov, ako aj dovozov (pri celkovo rýchlejšom raste indexu cien vývozov ako dovozov) a nedostatočnej konkurenčnej výkonnosti ekonomiky SR.

Najväčšiu položku vo vývoze tvoria výrobky materiálovo a energeticky náročné z odvetví hutníctva, strojárstva,

chémie, drevospracujúceho, sklárskeho a poľnohospodársko-potravinárskeho priemyslu. Väčšinou ide o tzv. cenovo citlivé výrobky s nízkou pridanou hodnotou na úkor výrobkov, u ktorých cena nehrá hlavnú úlohu, ale núti výrobcov rozvíjať tzv. necenové faktory konkurencieschopnosti. Tou je napr. technická úroveň a kvalita výrobkov, ale i vzdelanosť a zručnosť výrobcov v nich obsiahnutá a pod. V podmienkach poznatkovo orientovaného vývoja ekonomík umožňujú výrobu výrobkov s vysokou pridanou hodnotou.

V štruktúre dovozu je zasa vysoký podiel spotrebného tovaru a drahých osobných automobilov na úkor komodít – determinantov budúceho rozvoja, akými sú napr. vysoké technológie, stroje, zariadenia a iné predpoklady inovovania našej výroby a štruktúry ekonomiky, napr. techniky softwaru a nowledgewaru a i. Tieto trendy vo vývozoch a dovozoch i naďalej pretrvávajú, pričom deficit obchodnej bilancie sa teritoriálne viaže takmer v plnej výške na Rusko a Českú republiku. Tu treba hľadať prvotné príčiny a nachádzať možné riešenia tak v makroekonomickej, ako aj v mikroekonomickej oblasti.

Ukazuje sa, že v makroekonomickej polohe je to absentovanie súhrnne prepracovanej koncepcie rozvoja ekonomiky s ohľadom na vnútorné i vonkajšie podmienky, t. j. na efektívnosť rozvoja, ako aj absentovanie dostatočného rozsahu medzinárodne uznávaných proexportných tarifných i mimotarifných opatrení a nástrojov.

V mikroekonomickej oblasti sú to zasa predovšetkým problémy spojené s nedostatkom kapitálu (podkapitalizácia ekonomiky) a finančných prostriedkov vôbec pri ich vysokom úrokovom zaťažení.

Riešenie tohto stavu nie je ekonomicky jednoduché i vzhľadom na podpísané medzinárodné dohody. Tieto nás zaväzujú liberalizovať zahraničný obchod a tým obmedzujú možnosti jeho makroregulácie na minimum. Prejavilo sa to i v zámeroch štátu zlikvidovať 10-percentnú dovoznú prirážku, ktorá bola do konca roku 1996 jeho hlavným regulačným prvkom.

Vzniká preto otázka, ako riešiť skutkový stav? Sedieť so založenými rukami rozhodne nemôžeme. Rovnako nám nepomôže ani konštatovanie, že v ČR dosahuje pasívne saldo obchodnej bilancie takmer 170 mld. Kč.

Ukazuje sa, že riešenie treba vidieť v troch oblastiach:

- v reštrukturalizácii dovozov a vývozov SR,
- vo vývozne orientovom rozvoji ekonomiky,
- v podriadení podpory malého a stredného podnikania efektívnej vývoznej orientácii.

To všetko však v kontexte všeobecnej národohospodárskej rovnováhy determinovanej nielen rastom sklonu k úsporám a tým k rastu objemu investícií a ich prebytku nad úsporami, ale aj znižovaním rozpočtového deficitu, úsporou jeho výdavkovej zložky.

Reštrukturalizácia dovozov a vývozov

Primárnym aspektom reštrukturalizačných zámerov dovozov a vývozov by mal byť aspekt našej palivovo-energetickej a surovinovej závislosti na dovozoch z Ruskej federácie, na ktorú sa viaže viac ako 45 mld. Sk súčasného deficitu obchodnej bilancie. A to posilnením vývoznej expanzie do tohto teritória, kde sa roky umiestňovali výrobky predovšetkým nášho spotrebného priemyslu a strojárstva. Obchod je obchod! Nemal by poznať politické bariéry.

Ďalej sa v tejto súvislosti žiada prehodnotiť tiež opodstatnenosť zotrvávania v colnej únii s Českou republikou, s ktorou máme taktiež pasívnu obchodnú bilanciu. Naliehavosť prehodnotenia colnej únie si vynucuje najmä zavedenie „balíčka opatrení" českej vlády. Ide predovšetkým o „geniálnu" povinnosť dovozcov v ČR ukladať do vybraných bánk dovozné depozitá vo výške 20 % hodnoty dovozu bezúročne na obdobie 180 dní. To je pre SR neprijateľné, keď na druhej strane my z ČR dovážame nadmerné množstvá trhových výrobkov, potravín, nápojov, t. j. komodít, ktoré sme schopní zabezpečiť domácou výrobou. Azda až potom by mali prísť do úvahy možné reštrukturalizačné riešenia dovozov a vývozov, kde by pri dovozoch mala platiť **všeobecná zásada maximálnej podpory „toho, čo sa nepreje"**. To je najmä dovoz novej techniky a nových, resp. vysokých technológií pre strategické a perspektívne odvetvia ekonomiky, ktoré sú predpokladom ďalšieho zvyšovania bohatstva v krajine a rastu jej konkurenčnej výkonnosti. To si vyžaduje i pri súčasných možnostiach čo najviac tlmiť dovozy tovarov, ktoré sme schopní úspešne zabezpečiť domácou výrobou, ako je dovoz spotrebného tovaru takmer všetkého druhu, najmä potravinárskeho.

Ukazuje sa, že tento stav musíme urýchlene zmeniť zákonnými formami a medzinárodne uznávanými proexportnými nástrojmi. A čím začať? V prvom rade potrebujeme presný a neustály prehľad o dovozoch a vývozoch. Nie vždy ho máme. Ďalej si to vyžaduje nie paušálne, ale diferencované riešenie problému: podriadením tarifných a netarifných opatrení reštrukturalizačným zámerom dovozov a vývozov. I tie minimálne treba účinne využiť. Ide o clá (máme najnižšie colné zaťaženie dovozov z krajín CEFTA), ale aj o také netarifné opatrenia, akými je kontingentovanie dovozov, povinné certifikáty, antidumpingové opatrenia, ako aj celkový systém netarifných opatrení zameraných na ekológiu či zdraviu škodlivé výrobky. Tieto opatrenia spoločne zabezpečujú kvalitu tovarov alebo ochranu života a zdravia ľudí, životného prostredia a pod. Majú pritom často väčší obmedzujúci účinok ako dovozné prirážky. Nie je však zanedbateľné ani prehodnotenie celkovej politiky udeľovania dovozných a vývozných licencií. Inými slovami: treba poznať cieľ, do ktorého majú dovozy vyústiť, a tomuto cieľu podriadiť koncepciu nástrojov na ich usmerňovanie.

Časť dovozov – nežiaduce dovozy – si tak vyžaduje utlmujúce nástroje a časť dovozov – žiaduce dovozy – nástroje schopné takýto dovoz stimulovať. To sa zatiaľ nerobí, resp. robí sa len vo veľmi malej miere. A tak nevyužívame ani tie možnosti, ktoré máme. Žiadala by sa tiež väčšia rýchlosť ich uplatňovania i prostredníctvom Fondu na podporu zahraničného obchodu.

Podobné riešenie sa núka pre vývoz a jeho reštrukturalizáciu. Tu sa totiž stáva, že nezriedka vyvezieme to, čo nám neskoršie chýba doma a potom to zabezpečujeme preplateným dovozom. Ako príklad možno uviesť vývoz guľatiny, kovového odpadu, medi, živého dobytka, ale aj olejnatých semien atď. Malo by platiť, že najskôr sa dá priestor domácim výrobcom a podľa potreby trhu sa ich výrobky doplnia dovozom alebo vyvezú.

Z toho vyplýva, že proexportná politika SR by sa mala zameriavať nielen na objem, ale predovšetkým na štruktúru exportu. Ide o cenu dovozov a vývozov a o ich spätné, najmä proinovačné pôsobenie v ekonomike, ktoré by

zvýšilo jej konkurencieschopnosť tak na domácom, ako i na zahraničných trhoch.

Uvedené aspekty by sa mali sledovať a ďalej umocňovať tzv. vývozne orientovaným rozvojom.

Realizácia vývozne orientovaného rozvoja

Vývozne orientovaný rozvoj znamená prehodnocovanie a následnú podporu rozvojových zámerov podľa ich vplyvu na možný vývoj obchodnej i celkovej platobnej bilancie štátu, t. j. podľa kritérií efektívnosti zapojenia sa do vonkajších ekonomických vzťahov. Základňu vývozne orientovaného rozvoja však tvoria nielen kapitálové investície, ale predovšetkým vzdelanosť a schopnosti. Potvrdzujú, že hospodárske úspechy a rozvoj možno dosiahnuť len vlastnými silami, „poskytnúť zvonka" sa dá len vo veľmi malej, zanedbateľnej miere. Každý „zvonka" sa totiž taktiež riadi všeobecnou trhovou orientáciou, kde má všetko takú cenu, aký dáva výnos, zisk. Teda každý „zvonka" chce získať, a nie dať. Napr. vyspelé krajiny odmietajú dovoz zo štátov, do ktorých nemôžu vyvážať, a to pod rúškom rôznych dôvodov. To sú v trhovej ekonomike prirodzené reakcie na výnosovú orientáciu.

Vývozne orientovaný rozvoj si tak vyžaduje vytypovanie strategických odvetví (u nás je to chémia, farmaceutický priemysel, strojárstvo, ale aj hutníctvo a i.) a prehodnotenie ich rozvojových zámerov nielen vo vzťahu k vnútorným podmienkam rozvoja, prostredníctvom najrozmanitejších výpočtov výnosovosti a návratnosti vkladaných prostriedkov, ale najmä vo vzťahu k vonkajším podmienkam rozvoja. Z tohto pohľadu je rozhodujúci **indikátor reprodukčnej hodnoty 1 dolára** v tvare:

$$\frac{\text{Cena exportovaného slovenského výrobku v Sk + náklady obehu}}{\text{Cena exportovaného slovenského výrobku dohodnutá v dároch}}$$

Čím je hodnota tohto indikátora menšia ako platný kurz dolára, tým je vývoz takýchto výrobkov výhodnejší.

Ďalej je to **indikátor cenovej výhodnosti,** t. j. konkurencieschopnosti výrobku, v tvare:

$$\frac{\text{Cena exportovaného slovenského výrobku dohodnutá v dároch}}{\text{Cena porovnateľného výrobku na svetových trhoch v dároch}}$$

Ak je hodnota tohto indikátora väčšia ako 1, znamená to, že náš výrobok je na svetových trhoch hodnotený vyššie ako porovnateľný výrobok svetového výrobcu, a teda je schopný konkurencie a perspektívny z hľadiska exportu.

Nezanedbateľný je tiež indikátor čistého devízového výnosu, a to z dôvodov vysokého devízového obsahu väčšiny našich výrobkov. Pomocným ukazovateľom jeho úrovne môže byť tiež rozsah hodnoty dovozu na 1 Sk hodnoty vývozu, ako aj veľkosť pridanej hodnoty spracovaním.

Vývozne orientovaný rozvoj tvorí základ úspešnej hospodárskej politiky Japonska, ktorou sa riadi v podstate od roku 1960 a ktorou sa Japonsko presadilo vo svete ako ekonomická superveľmoc. Pochopiteľne, jeho realizácia si vyžiadala nielen mikroekonomické podnety, ale aj celkovo vhodné makroekonomické nasmerovanie vytvorením priaznivej klímy pre podnikateľského ducha, invencie a inovácie, ktoré dokážu zmeniť ekonomiku dneška v pozoruhodne krátkom čase. Treba si len uvedomiť, že sa tak deje v podmienkach poznatkovo orientovaného vývoja a tomuto dať v ekonomike zelenú. To znamená, že za efektívnymi rozvojovými projektami musia stáť výskumné kapacity s vysokokvalifikovanými tímami pracovníkov. To sa však nedá dosiahnuť bez technickej inteligencie (doposiaľ je v našich podmienkach nesmierne podcenená).

Dať zelenú v ekonomickom zmysle znamená podporiť, iniciovať. A iniciovať z hľadiska efektívneho systémového prepojenia exportov a importov znamená zasa zvýhodniť rozvoj tých výrob či činností, ktoré umožňujú rast čistého exportu štátu. Ako príklad možno uviesť naliehavosť zrušenia dovozného cla na nové či vysoké technológie pre výroby s možnosťou následného exportu ich výrobkov až po vytvorenie odpočítateľnej položky ich investičného nákladu z daňového základu a pod.

Nezastupiteľná úloha vedecko-technického rozvoja

Ekonomika SR preto potrebuje systémové riešenia, ktoré by jej zabezpečili dlhodobý stabilný rast, smerujúci k všeobecnej národohospodárskej rovnováhe. V ich základe by mal byť vedecko-technický rozvoj, ktorého prienik do všetkých oblastí spoločenskej činnosti vo svete sa v poslednom desaťročí nesmierne zrýchlil a zintenzívnil. Napr. celková suma vedecko-technických poznatkov sa zdvojnásobuje už v priebehu desiatich rokov a pri schopnosti zahrnúť ich do celkového ekonomického rastu a rozvoja poskytuje nesmierne možnosti. Umožňuje riešenie väčšiny i našich súčasných problémov, napr. rastu produktivity práce, zníženia zdrojovej náročnosti výroby, jej zefektívnenia modernizáciou výrobnej základne a pod. Upevňuje tak ekonomické pozície krajín, ktoré sú schopné absorbovať vedecko-technický rozvoj a jeho pozitívne výsledky. Zaostávanie v medzinárodnom porovnaní (najmä v prepočte HDP na obyvateľa) spôsobuje oneskorovanie sa v spôsobe výroby, t. j. v odpovediach na otázky, ako sa vyrába, aká je pokroková technológia výroby a jej organizácia, ako vedia podniky predávať a kupovať. V ich základe je schopnosť reagovať na svetové dianie preskupovaním výskumných, vývojových a výrobných kapacít, tak aby končiaci úspech určitého druhu produkcie na zahraničnom i vnútornom trhu mohol včas nahradiť iný druh nastupujúceho výrobku a zastaralú techniku a technológiu nová, pokroková. Podniky a tiež ekonomika ako celok môžu totiž v súčasných vývojových podmienkach dosahovať trvalý ekonomický úspech iba trvalým úsilím o vnútorné pretváranie svojho vedecko-technického rozvoja a výrobného potenciálu účinným vstrebávaním najnovších poznatkov mikroelektroniky a ďalšieho vedecko-technického rozvoja. Vývoj prebieha totiž podľa kriviek S – logických kriviek znázorňujúcich zmeny závislé premenné na nezávisle premenné, napr. zmeny zisku v závislosti od zmien nákladov.

Ako toto inštrumentárium využívať, malo by byť súčasťou makroekonomickej osvety. Táto by mala jasne ukazovať, aká je väzba medzi vedecko-technickým rozvojom a ekonomickými úspechmi krajiny. Že je to bitka medzi inovátormi či útočníkmi, ktorí sa usilujú „narobiť peniaze zmenou poriadku vecí" a ktorí obhajujú svoj jestvujúci príliv peňazí. Ide o to, že inovácie i vedecko-technický rozvoj vôbec sa

síce rodia z individuálnej veľkosti inovátorov, ale presadiť sa musia na trhu.

Dnešný svet a jeho úspechy spočívajú tak na schopnosti, akou sa vie zmocňovať techniky. Je svetom techniky a technikov, a preto môžeme povedať, že tento nový svet nevybudovali ani politici, ani ekonómovia, ale technici. Je len paradoxom našej doby, že u nás sa technici spolu s výskumnými pracovníkmi ocitajú akoby v úzadí diania. Stačí uviesť, že počet vedecko-výskumných pracovníkov poklesol z približne 63 000 osôb v roku 1989 na 23 942 osôb v roku 1995, pričom mnohých zmietla konverzia zbrojárskej výroby. Dodnes sa však nad tým nikto výrazne nepozastavil.

Technika je tak integrálnou súčasťou podnikovej kultúry. Jej predvídanie je základom úspechu, ktorý sa meria dvojstupňovo:

- meradlom vedecko-technického rozvoja (útočníci majú s novou technikou výhodu v produktivite spravidla 5 : 1),
- meradlom inovačného výnosu. Inovačný výnos je funkciou hodnoty, ktorú má určitý výrobok pre zákazníka ako stupeň, po ktorý môže výrobca túto hodnotu chrániť pred napodobením konkurenciou. „Aby sme zistili, či z investície získame zisk, musíme zamerať pozornosť na druhú časť výsledku, a to sú peniaze, ktoré nám určitý vedecko-technický rozvoj prináša. Túto veličinu nazývame inovačný výnos."(Foster, R.)

Rast výkonnosti ekonomiky (prvý stupeň), ako aj rast inovačných výnosov firiem v nej (druhý stupeň) spôsobuje, že vedecko-technický rozvoj nemôže byť fahostajný ani štátnym orgánom, i keď pre ne sú rozhodujúce otázky výkonnosti ekonomiky, až potom výnosnosť a bonita firiem.

Ako súčasť systémového riešenia by sa mala realizovať i koncepcia podpory malého a stredného podnikania.

Podriadenie koncepcie podpory malého a stredného podnikania vývozne orientovanému rozvoju

Malé a stredné podniky majú svoje významné miesto v štruktúre národného hospodárstva. Vo vyspelých ekonomikách sa podieľajú rádovo 60 až 70 percentami na tvorbe HDP a približne rovnakou mierou i na tvorbe pracovných miest. Ich prednosťou v porovnaní s veľkými podnikmi je výrazná flexibilita a adaptabilita na zmenu ekonomických podmienok, ako aj schopnosť prispôsobiť sa vo veľmi krátkom čase akýmkoľvek výkyvom dopytu či ponuky.

Malé a stredné podniky u nás v minulosti takmer absentovali, keď okolo 80 percent podnikov u nás tvorili podniky nad 500 zamestnancov. A tak ich vznik dnes veľmi iniciujeme, usilujúc sa zaplniť ich citeľný nedostatok v štruktúre ekonomiky. Inštitucionálny rámec tejto stimulácie tvorí štátna podpora malého a stredného podnikania, ktorej nositeľom je Ministerstvo hospodárstva SR (v podobe programu komplexnej podpory malého a stredného podnikania, založenia Národnej agentúry pre rozvoj malého a stredného podnikania, štátnych rozvojových programov a pod.) a tiež podpora ostatnými neštátnymi organizačnými štruktúrami.

Početná podpora ich vzniku viedla k tomu, že už k 31. 12. 1995 sme mali v republike evidovaných 67 892 právnických a 275 110 fyzických osôb. Ukazuje sa však, že tejto početnej podpore vzniku malého a stredného podnikania chýba koncepčnejší rámec, ktorý by sledoval okrem výnosovej orientácie trhových subjektov (ziskovosť a rentabilitu) i širšie národohospodárske hľadiská. Tieto by sa dali vyjadriť rastom priemernej produktivity a priemernej efektívnosti celej ekonomiky a ako také by mali byť hlboko zakotvené v celkovej hospodárskej politike štátu. **Inými slovami, nie počet, ale vplyv týchto podnikov na rozvoj celej ekonomiky by mal byť rozhodujúci pri štátnej podpore ich rozvoja. Tento vplyv sa dnes vo veľkej miere utvára prostredníctvom vonkajších ekonomických vzťahov, najmä exportami a importami.**

Pokúsim sa vysvetliť to bližšie. V štruktúre našej ekonomiky prevláda prvovýroba a výroba polotovarov bez adekvátnej finalizácie, so stupňom ktorej sa bežne zvyšujú i možnosti zhodnocovania vstupných zdrojov a tým i rozsah hodnoty pridanej spracovaním. Ak potom vyvážame napr. plechy VSŽ a z týchto spätne dovážame zo susedného Rakúska nosné konštrukcie (ako sa to bežne deje), pri danom kurze koruny tieto rádovo trojnásobne preplácame, prehlbujúc tak súčasný deficit obchodnej bilancie. Podobný, ešte markantnejší príklad by sa dal uviesť z bývalého Milexu, kde dnešný zahraničný majiteľ vyváža naše mlieko a spätne importuje preplácané mliečne výrobky.

Z toho vyplýva, že rozvoj malého a stredného podnikania z hľadiska ich štátnej podpory by mal sledovať najmä aspekty chýbajúcej efektívnej finalizácie výroby našich „vlajkových lodí" (ale nielen ich), tzv. uzavreté výrobné reťazce, a to predovšetkým:

- s antiimportným charakterom – ide o to, aby sme zbytočnými dovozmi nepreplácali to, čo môžeme výhodne vyrobiť, resp. spracovať doma z vlastných surovín a polotovarov,
- s efektívnymi exportnými možnosťami.

Jednoducho povedané, mali by sme nimi dobudovať finalizáciu našej výroby, najmä takej, ktorá má predpoklady konkurencieschopnosti, a to predovšetkým v nadväznosti na naše „vlajkové lode".

Podpora malého a stredného podnikania by tak mala výrazne sledovať funkcie rastu a efektívnosti celej ekonomiky, a to prostredníctvom optimalizácie štruktúry ekonomiky pri posilňovaní jej exportnej výkonnosti prostredníctvom rastu čistého exportu.

Prirodzene, to si vyžaduje poznať, ako trhová ekonomika funguje v zabehnutom prostredí a ako sa takáto ekonomika vyvíja (ak sa má vyvíjať podľa očakávaní, musí spočívať na správnom teoretickom základe). Na druhej strane treba zabezpečiť pre toto fungovanie a optimálny vývoj vhodné makroekonomické prostredie. Jeho urýchlené vytvorenie sa považuje v súčasnosti za prvoradú úlohu odbornej ekonomickej verejnosti. Ide o vytvorenie „dobrých pravidiel fungovania ekonomiky".[1]

Vytvorenie „dobrých pravidiel fungovania ekonomiky" sa tak stáva najdôležitejšou úlohou vlád predovšetkým v období transformácie ekonomík, pretože základná štruktúra ktorejkoľvek ekonomiky či spoločnosti sa mení len veľmi ťažko, a to pre zotrvačnosť starého, ako aj z dôvodov diferencovanosti podmienok a národných špecifík. Z toho vyplýva, že „kopírovanie vzorov" spravidla nie je účinné, treba hľadať vlastnú cestu napredovania, vyúsťujúcu do

[1]Bližšie pozri: Bacová, V.: Rozvoj podnikateľskej sféry a oživovanie ekonomiky SR. Biatec č. 6/1996 (príloha).

vytvorenia účinnej formy civilizačného rozvoja v podmienkach smerovania ekonomiky k všeobecnej národohospodárskej rovnováhe.

Tieto otázky sú dnes základom rozpracúvania teórie verejnej voľby, ktorá skúma spôsoby rozhodovania štátu. Výrazne sa totiž zvyšujú najmä úlohy štátu pri kontrole a regulovaní ekonomík a zakotvujú sa v hospodárskej politike vlád, ktoré ju tvoria. Pritom každá klasická učebnica ekonómie uvádza, že na jej realizáciu, ktorá zahŕňa voľbu medzi alternatívnymi cieľmi, má štát k dispozícii tieto nástroje makroekonomického regulovania:
- nástroje fiškálnej politiky,
- nástroje monetárnej politiky,
- nástroje zahraničnoobchodnej politiky,
- nástroje dôchodkovej politiky.

Riešenie uvedených otázok si vo všeobecnosti vyžaduje zvládnuť vnútorné i vonkajšie podmienky rozvoja ekonomiky vrátane teórie i praxe efektívneho investovania štátnymi orgánmi, tak aby prostredníctvom tvorby zisku ako funkcie reprodukcie kapitálu zväčšovali úhrnné bohatstvo národa. Ide o to, že v trhovej ekonomike má všetko taký cenu, aký dáva zisk, výnos. Platí tzv. výnosová orientácia ekonomických subjektov.

Moderné ekonomiky dosahujú uvedené ciele určitým spájaním makro- a mikrosveta, synchronizujúc hospodárske politiky štátov a firiem do jedného organického celku – prienikom makroekonomickej politiky štátu do mikroekonómie podnikov a firiem.

Pri riešení týchto problémov treba v SR využívať inšpiračný teoretický odkaz slovenských ekonómov z obdobia trhovej ekonomiky, zodpovedajúci našej tradícii a mentalite: Brišku, Zaťka, Karvaša a ďalších. Z tohto hľadiska sa rozvoj malého a stredného podnikania musí stať základom hospodárskej politiky štátu, o ktorej napr. R. Briška uvádza: „Národohospodárska politika vyjadruje snahu upraviť určité pomery – zmeniť a zlepšiť dosiahnuté. Jej predmetom je všetko, čo chceme upravovať podľa verejných, nie individuálnych záujmov. Je to úsilie utvárať a meniť národné hospodárstvo podľa vytýčených cieľov. Národohospodárska politika potom skúma možnosti dosiahnutia vytýčených cieľov a zabezpečuje na ich realizáciu vhodné nástroje." Osobne by som chcela dodať, že tak, aby sa nám využitím národohospodárskej politiky podarilo vytvoriť pre fungovanie trhovej ekonomiky výrazné hnacie sily a silný motivačný priestor, ale v príťažlivej forme civilizačného rozvoja, ktorý by vyhovoval našim národným tradíciám, hodnotám a podmienkam.

Obecne prosperita štátov i firiem v súčasnosti závisí od toho:
- aké majú investičné rozvojové zdroje,
- ako nimi dokážu využívať najnovší VTR,
- aké majú pravidlá podnikania a daňové zákonodarstvo,
- ako ovládajú stratégiu a manažment.

Tieto faktory umožňujú firmám dosahovať dlhodobú ziskovosť a rentabilitu. A pri ich správnom nasmerovaní v makroekonomickom prostredí i celkovej ekonomike rásť a rozvíjať sa tak, aby prehlbujúci sa deficit obchodnej i celkovej platobnej bilancie „neujedal zo spoločného krajca", ale naopak, aby táto postupne prispievala k priaznivému vývoju v krajine v podmienkach všeobecnej národohospodárskej rovnováhy. K tomu by mali smerovať i urýchlené zásahy štátu do chodu ekonomiky v kontexte celkovej národohospodárskej, vývozne orientovanej politiky.

Použitá literatúra:

1. Felderer, B. – Homburg, S.: Makroekonomika a nová makroekonomika. Elita, Bratislava 1995.
2. Husár, J.: Rozumieme makroekonómii? Elita, Bratislava 1993.
3. Dornbusch, R. – Fischer, S.: Makroekonomie. SPN a Nadácia Economics, Praha 1994.
4. Foster, R.: Strategie podnikání. Melantrich, Praha 1990.

NÓRSKE KRÁĽOVSTVO

HISTÓRIA A SÚČASNOSŤ NÓRSKEJ MENY

Prímorský štát v severozápadnej Európe na Škandinávskom polostrove s rozlohou 323 895 km² (66. miesto vo svete), s počtom obyvateľov 4 333 000 (113. miesto), hlavné mesto Oslo. Štátnym jazykom je nórčina, ďalej sa používa lapončina, náboženstvo evanjelické (92 %). Nórsko je členom OSN, OECD, NATO, EZVO.

Štátne zriadenie

Nórsko je konštitučná monarchia. Parlament (Storting) má 165 členov volených podľa systému pomerného zastúpenia na štyri roky. Storting sa delí na dve komory – Lagting (má štvrtinu členov) a Odelsting (tvoria ho zostávajúce tri štvrtiny). Kráľ vymenúva predsedu vlády z tej strany, ktorá má v Stortingu väčšinu. Ten potom menuje vládu, ktorá sa zodpovedá Stortingu.

Prírodné podmienky

Pobrežie Nórska tvoria fjordy – množstvo dlhých úzkych zálivov, ktoré vznikli činnosťou ľadovcov. Väčšiu časť územia Nórska zaberajú vysočiny z kryštalických hornín. Najvyšším štítom je Galdopiggen (2469 m). V Severnom ľadovom oceáne leží súostrovie Svalbard, kde prevláda drsné podnebie. Dôležitá rieka je Glomma (598 km). Podnebie v Nórsku je vďaka Golfskému prúdu mierne. Vzhľadom na zemepisnú šírku sú letá až pozoruhodne mierne, zimy však veľmi dlhé a studené. Množstvo zrážok je vysoké, na západe vyše 2000 mm, s výraznými dažďovými tieňmi vo vnútrozemí.

Hospodárstvo

Nórsko má vysokú životnú úroveň. Štát poskytuje poľnohospodárstvu veľké subvencie. Obrábať možno iba malú časť pôdy, pestuje sa najmä krmivo pre dobytok, ktorého produkty spracúva mliekárenský priemysel. Vyše 50 % územia Nórska pokrývajú lesy a drevo je dôležitým vývozným artiklom. Významným zdrojom deviz je rybné hospodárstvo. Rybie farmy, ktoré podporuje vládny plán rozvoja, nahrádzajú lov veľryb a morský rybolov. V priemysle, ktorý sa tradične zaoberal spracovaním rýb, dreva a železnej rudy, dnes prevláda petrochémia a príbuzné priemyselné odvetvia, ktoré využívajú bohaté zásoby ropy a zemného plynu v nórskom sektore Severného mora. Ropa a zemný plyn tvoria tretinu príjmov z vývozu.

Menové informácie

Menová jednotka: 1 koruna (Krone) = 100 öre. ISO kód NOK. Adresa emisnej banky: Norges Bank, PB 1179 Sentrum, Bankplassen 2, N-0107 Oslo 1, Norge.

História štátu

Územie dnešného Nórska bolo obývané už v dobe kamennej, bronzovej a železnej. Z tohto obdobia pochádzajú viaceré archeologické nálezy potvrdzujúce spôsob života miestnych skupín lovcov, zberačov plodov a rybárov. V prvých storočiach nášho letopočtu územie veľmi rýchlo obsadili rôzne germánske kmene. Už v 4. stor. sa na škandinávskom pobreží vytvárali silné mocenské centrá Normanov. Normanské kráľovstvá zjednotil r. 872 Harald I. Krásnovlasý (860–933). Od tohto obdobia sa začína aj diferenciácia spoločnosti. Nórski Vikingovia až do 11. storočia pri dobyvateľských výpravách nadviazali aj obchodné vzťahy s ďalekými územiami. Dostali sa do Grónska, dosiahli severoamerický kontinent, Normandiu, obchodovali s krajinami v oblasti Stredozemného a Čierneho mora. Po smrti Haralda I. sa Nórsko opäť rozpadlo na množstvo malých nezávislých kráľovstiev, ktoré zjednotil Olaf Tryggvasson (955–1000), ktorý aj kristianizoval krajinu. Zomrel počas vojenskej výpravy proti Dánsku. Počas vlády Olafa Haraldssona (1015–1030) sa začalo v Nórsku šíriť kresťanstvo. Po kráľovej smrti r. 1028 vypukla občianska vojna. V bojoch o nórsky trón sa nakoniec presadil kráľ Sverre Sigurdsson, ktorý založil dedičné Nórske kráľovstvo. V 11.–12. stor. sa upevnila moc cirkvi a zvýšil sa jej vplyv na voľbu kráľa. V r. 1152 bolo založené sídlo biskupa v Nidarose (dnes Trondheim). Kráľ Haakon ďalej upevnil kráľovskú moc. Nórsko uzavrelo spojenectvo s Hanzou a v r. 1236 bola v Bergene založená stála obchodná osada. Nórski panovníci získali grónske osady (1261), neskôr Island (1262–1263). V r. 1319 švédsky kráľ Magnus Eriksson (1319–1363) dobyl Nórsko, v r. 1434 však odovzdal vládu v Nórsku svojmu synovi Hakonovi VI. Dánska kráľovná Margaréta v r. 1387 zjednotila Nórsko, Dánsko a Švédsko do Kalmarskej únie. Dáni získali rozhodujúci vplyv v politike a v správe, čo podnecovalo vzostup nórskeho národného povedomia. Švédsko zostalo členom únie do r. 1523, Nórsko do r. 1814. Reformácia v r. 1539 upevnila dánsku nadvládu v Nórsku. V 16.–18. stor. územie Nórska bolo často miestom bojov v švédsko-dánskych vojnách. V r. 1814 Kielským mierom Dánsko odstúpilo Švédsku Nórsko, okrem Islandu, Grónska a Faerských ostrovov. V októbri 1814 nórsky parlament rozhodol, že Nórsko bude nezávislé a so Švédskom ho bude spájať iba personálna únia. Švédsky panovník Ján Karol XIV. (Bernadotte) sa zdráhal podpísať zákon Stortingu. Nórsko-švédske napätie vyvrcholilo 7. júna 1905, keď Storting navrhol zrušiť úniu so Švédskom a následne ľudové hlasovanie toto rozhodnutie potvrdilo. Dánsky princ Karol bol zvolený za nórskeho kráľa Haakona VII. (1905–1957). V 1. sv. vojne Nórsko zostalo neutrálne a v politike neutrality pokračovalo až do začiatku 2. sv. vojny. Napriek tomu ho r. 1940 obsadili nemecké vojská. Proti okupácii sa v krajine postavilo silné odbojové hnutie. Okupácia skončila r. 1945. V referende v roku 1994 obyvatelia Nórska odmietli vstup štátu do Európskej únie.

História meny

Na nórskom území sa našlo len málo antických rímskych mincí. Prílev mincí sa začal až v období Vikingov, hoci nórski Vikingovia sústredili svoju pozornosť skôr na také oblasti, kde sa mince nevyrábali: Faerské ostrovy, Škótske ostrovy, Írsko, Grónsko, Island a Severná Amerika. Z 9. stor. sú známe anglo-saské a franské mince, ktoré sa pravdepodobne používali skôr na ozdobu, ako na platenie. Početnejšie boli islamské strieborné dirhemy, používané zrejme aj ako platidlo. Koncom 10. stor. vzrástol počet anglo-saských a nemeckých mincí v peňažnom obehu, po r. 1050 sa na úkor anglických mincí rozšírili dánske razby. Pravdepodobné začiatky mincovania v Nórsku spadajú do obdobia vlády kráľa Olafa Tryggvassona (995–1000), ktorý dal raziť kópie anglických pencí kráľa Ethelreda II. Jeho mince, ako aj mince nórskeho kráľa Olafa Haraldssona (1015 až 1030) sú veľmi vzácne. Kráľ Harald Hardra-

de (1047–1066) dal raziť mince s mystickým dizajnom Triqueta, ktorý mal pravdepodobne náboženský alebo magický význam. Pence sa razili aj neskôr, ale postupom času sa znehodnocovali. V 12. stor. sa nórska penca zmenila na tenký pliešok – brakteát, na ktorom bolo zvyčajne vyrazené iba jedno písmeno. Počas panovania Magnusa VI. (1263–1280) sa opäť objavili obojstranné mince. Jeho následníci Erik (1280–1299) a Haakon V. (1299–1319) pokračovali v razbe pencí väčších rozmerov, na ktorých sa už objavil aj nórsky lev a nápis MONETA DE ASLOIA, čo je prvá zmienka o mincovni v Oslo. Neskôr sa opäť razili iba brakteáty a keď Nórsko stratilo nezávislosť v r. 1387, opäť sa objavili v obehu dánske mince. Na mnohých dánskych razbách mincí z tohto obdobia sa objavuje nórsky lev so sekerou. V tom čase sa v Nórsku razila iba drobná strieborná minca: hvid. Väčšie strieborné mince razil arcibiskup v Trondheime Olaf Engelbrektsson (1523–1537) a neskôr v 16. stor. sa v Kronsbergu razili mince ekvivalentné dánskym nominálom, ale s iným dizajnom – zobrazovalo sa najmä poprsie kráľa alebo monogram s korunkou na jednej strane a nórsky lev na strane druhej. V 16. a 17. stor. sa razila škála striebornych mincí od skillingu cez marku až po speciedaler a jeho diely. Za Frederika III. (1648–1670) sa razili vzácne zlaté dukáty. V r. 1704, 1732, 1733, 1749 a 1788 sa v Dánsku vyrazil špeciálny reisedaler, „cestovný dolár" na financovanie kráľových ciest do Nórska. Tieto doláre sa vyznačujú nápismi ako napr. „Odvaha, vernosť, statočnosť vedú ku cti". Počas vlády posledného dánskeho panovníka v Nórsku kráľa Frederika VI. (1808–1814) sa v mincovni v Kongsbergu postupne prestali raziť mince s nórskymi znakmi. V r. 1812 Švédsko dobylo Nórsko a až do r. 1905 boli v obehu švédske mince. Razil sa skilling a daler, ich násobky a diely väčšinou zo striebra. Iba mince s najnižšími nominálmi sa razili z medi. V r. 1872 bola vytvorená Škandinávska menová únia – nový desiatkový systém so základom 1 koruna (krone) = 100 öre. Nové mince boli z bronzu (1, 2 a 5 öre), striebra (10, 25 a 50 öre, 1 a 2 kroner) a zlata (10 a 20 kroner). V r. 1905 získalo Nórsko nezávislosť a kráľ Haakon VII. zachoval desiatkový systém, iba dizajn niektorých mincí sa zmenil. V r. 1910 sa prestali raziť zlaté mince, v r. 1920 bolo striebro nahradené mediniklom. V r. 1921–1951 sa razili mince s otvorom uprostred, okolo ktorého boli štyri monogramy. Vo vojnových obdobiach sa použili menej tradičné kovy na razbu mincí: v r. 1917–1921 železo a v r. 1941–1945 zinok. Od skončenia 2. sv. vojny sa v nórskom mincovníctve používa medinikel a bronz. V r. 1963 pribudla minca 5 kroner a v r. 1983 minca 10 kroner. Papierové peniaze začali na území Nórska obiehať už v 17. stor. Obchodník Jorgen Thor Mohlen dostal v r. 1695 právo vydávať nezúročiteľné bankovky. V r. 1816 bola založená Norges bank. Banka dosiahla úspech až v r. 1842, keď sa jej papierové peniaze stali zameniteľné za kovové peniaze. V r. 1905 vznikla samostatná peňažná jednotka – nórska koruna.

Motívy nórskych bankoviek

Bankovka s nominálnou hodnotou 50 korún (rozmery 135 x 67 mm)
Na lícnej strane bankovky je portrét spisovateľa a básnika Aasmunda Olavsona Vinjeho (1818–1870). Na rubovej strane bankovky je zobrazenie detailu zo ságy Sigurda Favnesbaneho z r. 1200.

Bankovka s nominálnou hodnotou 100 korún (rozmery 145 x 78 mm). Na lícnej strane bankovky je portrét Camilly Collettovej (1813–1895), bojovníčky za ženské práva a autorky diela „Amtmandes dotre". Na rubovej strane bankovky je strieborná rozeta zo začiatku 13. stor.

Bankovka s nominálnou hodnotou 200 korún (rozmery 143.5 x 70 mm). Na lícnej strane bankovky je portrét profesora fyziky Christiana Bilkelanda (1867–1917). Na rubovej strane bankovky je mapa severnej pologule uprostred so Severným pólom a polárnou žiarou.

Bankovka s nominálnou hodnotou 500 korún (rozmery 155 x 78 mm)
Na lícnej strane bankovky je portrét hudobného skladateľa Edvarda H. Griega (1843–1907). Na rubovej strane bankovky je detail kvetinami vyzdobeného portálu z oblasti Vest-Agder.

Bankovka s nominálnou hodnotou 1000 korún (rozmery 155 x 78 mm)
Na lícnej strane bankovky je portrét Christiana Magnusa Falsena (1782–1830) právnika, politika, „otca" ústavy zo 17. mája 1814. Na rube bankovky je časť zo železných kachlí z Naes r. 1688.

Bankovka s nominálnou hodnotou 50 mariek (rozmery 128 x 60 mm), rok emisie 1997. Na lícnej strane bankovky je portrét Petra Christena Asbjornsena (1812–1885), zberateľa nórskych ľudových rozprávok a legiend. Na rube bankovky je ilustrácia k jednej z rozprávok.

Text: Gabriel Schlosser, foto: Ing. Boris Porošin

RIZIKO A JEHO HODNOTENIE PRI INVESTOVANÍ

Ing. Anton Schwartz
Všeobecná úverová banka, a. s., pobočka Trebišov

Zmena politického a ekonomického systému v novembri 1989 priniesla so sebou rad nových možností, ktoré sa dovtedy v našej spoločnosti nevyskytovali. Jedným z prvkov nástupu demokracie je možnosť súkromne podnikať v rôznych formách, legislatívne upravených v Obchodnom zákonníku č. 513/1991 Zb. v znení neskorších predpisov a v iných zákonných normách. Prechod z centralisticky riadeného hospodárstva na trhové priniesol aj problémy s financovaním podnikateľských aktivít, či už novozaložených firiem alebo pretransformovaných bývalých štátnych podnikov na obchodné spoločnosti. Jeden z najznámejších a v podnikateľskej verejnosti najobľúbenejší spôsob financovania podnikateľských aktivít je bankový úver. V poslednom období sa začína v praxi rozširovať spektrum získavania zdrojov prostredníctvom kapitálového trhu, ktorý využívajú v prevažnej miere obchodné spoločnosti s vysokou bonitou. Nech už ide o akýkoľvek spôsob financovania určitej podnikateľskej aktivity, investor pri hľadaní odpovede na otázku, do akých aktivít vložiť svoje voľné finančné zdroje, bude vychádzať z predpokladanej miery výnosnosti danej investície, ktorá je priamo úmerná riziku spojenému s investovaním. Samotné rozhodnutie „pre alebo proti" bude vždy závislé od ochoty investora niesť riziko spojené s danou investíciou.

Čo je riziko

Riziko ako také je možný odklon od vytýčeného cieľa, ktorý sa má dosiahnuť za určité obdobie. Grafické znázornenie je na nasledujúcom obrázku.

Odklon od plánovaného zisku môže byť kladný alebo záporný. Pri hodnotení danej investície uvažujeme, prirodzene, so záporným výkyvom, ktorý pri hodnotení investície predstavuje pokles výnosu voči plánu, čo môže v konečnom dôsledku znamenať zníženie výnosnosti, resp. stratu.

Rozhodovanie pre danú investíciu je vždy založené na reálnosti podnikateľského plánu. Pri jeho posudzovaní sa sleduje:

1. Likvidita podnikateľského projektu

Predmetom skúmania je schopnosť predať vyrobené výrobky, resp. služby na trhu a tak zabezpečiť dostatočné peňažné toky na vykrytie nákladov spojených s projektom. Pri hodnotení likvidity projektu sa sledujú zmeny tzv. prvkov nesúcich riziko, ktoré môžu byť predvídateľné (investičné náklady, dopyt, daňové sadzby, cena práce, energie, materiálu, cena finančných zdrojov, devízové kurzy a iné), resp. nepredvídateľné (náhodné), variabilné (závislé na využití kapacít a iné) a fixné (daň z pozemkov a stavieb, nájomné a iné náklady, väčšinou režijnej povahy), ako aj konkurenčné schopnosti samotného projektu. Nutnou súčasťou stanovenia prvkov nesúcich riziko je analýza ich citlivosti. Je založená na podrobnej marketingovej štúdii operačného priestoru vstupov a výstupov. Na vymedzenie operačného priestoru je nutné stanoviť pre každý prvok kritické body. Kritické body jednotlivých prvkov rizika majú variabilný charakter v závislosti od preferencií zamýšľaného projektu, avšak hraničia na úrovni, na ktorej daný projekt nevykazuje stratu ani zisk. Platí zásada, že čím bližšie sú tieto body k úrovni, na ktorej projekt nevykazuje stratu ani zisk, tým nižšie je aj samotné riziko podnikateľského projektu, ale naopak, tým väčší je operačný priestor. Z toho vyplýva, že kritické body sú vo všeobecnosti ovplyvnené objemom produkcie a predajnou cenou.

Platí teda vzťah:

$$c.P = v.P + F$$

kde
c – predajná cena jednotky produktu
P – objem produkcie
v – výška variabilných nákladov na jednotku produkcie
F – celková výška fixných nákladov

Kritický bod produkcie dostaneme podľa vzorca:

$$P = \frac{F}{c.v}$$

Kritický bod z hľadiska ceny získame nasledujúcim postupom:

$$c = \frac{P.v + F}{P}$$

Stanovenie kritických bodov vyjadruje nasledujúci obrázok:

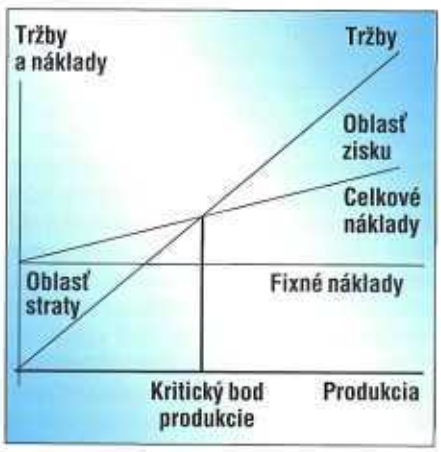

2. Ekonomická efektívnosť podnikateľského projektu

Súbor kritérií, ktoré merajú ekonomickú efektívnosť podnikateľského projektu môžeme rozdeliť do dvoch skupín:

- jednoduché – obmedzujú sa na hodnotenie určitého časového obdobia života projektu,

• zložité – berú do úvahy celú životnosť projektu.

Medzi jednoduché kritériá zaraďujeme ukazovatele kapitálovej rentability. Vyjadrujú pomer medzi ziskom a vloženým kapitálom. Rozlišujeme rentabilitu vlastného kapitálu a rentabilitu celého kapitálu. Rentabilita vlastného kapitálu by mala presahovať bežnú úrokovú mieru dlhodobých vkladov v bankách. Ak by to tak nebolo, je vhodnejšie voľné finančné zdroje vložiť na dlhodobý bankový vklad. Celkovú rentabilitu kapitálu používame na zistenie, či sa oplatí využívať cudzí kapitál na financovanie projektu. Druhým z jednoduchých kritérií je ukazovateľ doby úhrady investičných nákladov projektu ziskanými čistými výnosmi. Pod čistými výnosmi sa rozumie zisk po zdanení a odpisy. Nasleduje porovnanie vypočítanej a plánovanej doby životnosti projektu. V prípade, že doba plánovanej životnosti projektu (t.j. ak prináša vyšší zisk, ako je úroková sadzba na dlhodobom vkladovom účte) bude nižšia ako vypočítaná, projekt treba zamietnuť.

Medzi zložité kritériá hodnotiace ekonomickú efektívnosť projektu patria:

• metóda založená na oddiskontovaných platbách,
• vnútorné výnosové percento.

Metóda založená na oddiskontovaných platbách sa používa na stanovenie pritomnej hodnoty (čistá súčasná hodnota) kladných a záporných finančných tokov. Vychádza z predpokladanej výšky nákladov a výnosov, pričom musí zohľadňovať možné odchýlky od vytýčených plánov. Pri stanovení nákladov na investíciu sa vychádza z pritomnej hodnoty oddiskontovaných kladných finančných tokov, ktoré prináša daná investícia v priebehu *n*-tého obdobia. Výška úrokovej sadzby sa stanovuje spravidla ako úroková sadzba z dlhodobého bankového vkladu.

Vnútorné výnosové percento vyjadruje úrokovú (diskontnú) mieru, pri ktorej je čistá súčasná hodnota projektu rovná nule. Vnútorné výnosové percento možno interpretovať aj ako maximálnu úrokovú sadzbu, ktorú by mala firma zaplatiť, ak by podnikateľský projekt mala financovať výhradne z úveru. Toto kritérium je vhodné používať pri rozhodovaní o poskytnutí úveru na podnikateľský projekt.

3. Schopnosť aktív investičného charakteru prispôsobiť produkciu novým podmienkam trhu

Predstavuje možnosti investičného majetku operatívne prispôsobovať výrobu, resp. poskytované služby požiadavkám trhu. Vo všeobecnosti ide o predchádzanie nákupu investičného majetku s úzkou špecializáciou, ktorý je síce lacnejší, no z perspektívneho hľadiska nákladnejší vzhľadom na náklady so zmenou (časti alebo aj celej technológie výrobného procesu). Pri zostavovaní rozpočtovej stránky podnikateľského projektu treba uvažovať pri investičnom majetku s jeho dobou životnosti vyjadrenou prostredníctvom časového obdobia, počas ktorého sa odpisuje, čo v podstate predstavuje jeho fyzické opotrebenie (je stanovené legislatívne). Morálne opotrebenie investície sa nedá stanoviť legislatívne, a je ovplyvnené vedecko-technickým rozvojom. Môže sa stať, že investičný majetok, ktorý sa odpisuje v priebehu 8 rokov, je už v 4. roku prevádzkovania morálne zastaraly. Pri výskyte takejto situácie je nutné zvážiť ekonomický dopad na modernizáciu investičného majetku, resp. jeho vyradenie a nákup nového investičného majetku. Morálne zastaranie investície vážne ohrozuje konkurencieschopnosť vyrábaných výrobkov, resp. služieb.

4. Vplyv na životné prostredie

Jednou z kľúčových otázok, ktoré súvisia s podnikateľským projektom je dopad na životné prostredie a jeho umiestnenie v územnej jednotke. Posudzuje sa zabezpečenie projektu proti vylučovaniu škodlivých látok do životného prostredia, spôsob spracovania odpadu, terénne úpravy, napr. skládky, využitie ekologicky nezávadných materiálov, vplyv na ekosystém a jeho regeneráciu, napr. povrchové ťažby uhlia, rašeliny a iné. Pri hodnotení podnikateľského projektu je nutné zvažovať vplyv projektu na životné prostredie lokálne, ale aj jeho globálny dopad. Náklady vynaložené na enviromentálne účely pozitívne ovplyvňujú konkurencieschopnosť zamýšľaného projektu. V mnohých prípadoch pri ich neakceptovaní môžu znamenať vysoké sankcie, resp. pokuty, v krajnom prípade aj krach projektu.

5. Zabezpečenie kvalifikovanými pracovníkmi na všetkých stupňoch výroby a riadenia

Posudzuje sa potenciál daného regiónu z hľadiska možnosti získania kvalifikovaných pracovníkov, ako aj doterajší kmeňový stav. Kritériá pri výbere personálneho obsadenia nie sú totožné pre každú funkciu, vychádzajú z úloh, ktoré majú byť zabezpečené na každom stupni výroby a riadenia. V zabehnutých podnikoch je dôležité pri kmeňovom stave hodnotiť jeho stabilitu, vplyv na dosahované hospodárske výsledky, presadzovanie nových poznatkov z prieskumu trhu, vedecko-technických noviniek vo výrobnom procese, kvalifikovanosť manažmentu i pracovníkov vo výrobnej sfére a iné. Z hľadiska hodnotenia plánovaných mzdových nákladov je nutné v podnikateľskom projekte rozviesť náklady na jednotlivé funkcie. Pri zostavovaní personálneho plánu a mzdových nákladov sa často vyskytuje hlavne v malých podnikoch poddimenzovanosť mzdových nákladov, pričom sa často zanedbáva proces riadenia personálnych zdrojov.

6. Vývoj a možné zmeny ekonomického a politického systému

Pri zvažovaní zmien ekonomického a politického systému sa vychádza zo stability politického systému, ktorý priamo ovplyvňuje ekonomické správanie verejnosti i obchodných spoločností. Významný vplyv má monetárna politika štátu, hlavne v otázkach výšky inflácie, úrokových sadzieb a stability meny, ktoré priamo ovplyvňujú ekonomickú výkonnosť spoločnosti. Medzi sledované prvky patrí okrem iného stálosť zákonov a ich rešpektovanie, daňová politika, colná politika, dotačná a subvenčná politika, vlastnícke vzťahy a iné.

Každý investor pri posudzovaní podnikateľského projektu vychádza z dostupných údajov. Problematika údajovej bázy je jednou z najdôležitejších otázok pri posudzovaní podnikateľského projektu a v podstate vychádza z dvoch modelov. Prvý model predstavuje ohodnotenie projektu na základe historického sledu údajov, ktorý však nie je dostatočný, pretože predpokladá takú istú budúcnosť. V praxi sa takéto hodnotenie nazýva „technická analýza". Druhý model neberie do úvahy historický sled údajov, pričom sa zameriava na predpokladaný vývoj. Sleduje správanie sa spoločnosti, jej potreby a na základe vedecko-technického rozvoja predpovedá určité zmeny v spotrebnom správaní sa spoločnosti. V praxi sa takéto hodnotenie nazýva aj ako „fundamentálna analýza". V procese posudzovania daného projektu je nutné z dôvodu získania čo najpresnejších záverov využívať kombináciu týchto dvoch analýz, označovaných ako „finančná analýza".

Najpresnejšie údaje pri hodnotení podnikateľského projektu získame, ak do finančnej analýzy zakomponujeme psychologickú analýzu. Psychologická analýza nám dá odpoveď na otázky, ako sa bude spoločnosť správať, napr. v prípade krízy, recesie, v stresových podmienkach, v podmienkach davovej psychózy, lojality voči značke a pod. Z hľadiska psychologickej analýzy je významné štúdium tradícií, morálky, právneho vedomia či náboženstva, ktoré môže dať odpoveď pri zostavovaní charakteristík spoločnosti, resp. vybraných spoločenských vrstiev či cieľových skupín.

KABINET PLATIDIEL V POBOČKE NBS BANSKÁ BYSTRICA

Ing. Mária Kulichová

7. marec 1997 znamenal v činnosti pobočky Národnej banky Slovenska v Banskej Bystrici ďalší kvalitatívny posun. V tento deň bol za účasti guvernéra NBS Ing. Vladimíra Masára a členov Bankovej rady slávnostne otvorený kabinet platidiel. Myšlienka vybudovať toto špecializované pracovisko aj na úrovni pobočky centrálnej banky vznikla ešte v roku 1991 a realizovala sa postupne v ďalších rokoch.

Zo slávnostného otvorenia kabinetu platidiel

Práve v tom roku sa v banskobystrickej pobočke NBS zriadil kabinet platidiel s orientáciou na školiacu a informatívnu činnosť.

Základné úlohy

kabinetu platidiel sú harmonicky skĺbené a navzájom sa vhodne dopĺňajú. V súčasnom období Kabinet platidiel NBS pobočky Banská Bystrica predstavuje špecializované pracovisko určené na metodickú činnosť v oblasti rozpoznávania pravosti peňažných prostriedkov v domácej i cudzej mene. Význam pracoviska tohto zamerania na pobočke NBS súvisí so zabezpečovaním jednej z hlavných úloh centrálnej banky, a tou je ochrana meny.

V rámci školiacej činnosti organizovanej lektormi NBS pre pokladničných pracovníkov emisnej banky, obchodných bánk a nebankových zmenární majú účastníci školení k dispozícii odbornú literatúru a technické vybavenie umožňujúce rozpoznávanie falzifikátov našich i zahraničných platidiel.

Exponáty do kabinetu platidiel sa získali väčšinou od fyzických osôb darom, z ústredia NBS, ako aj z Mincovne, š.p. Kremnica.

Informatívna časť

kabinetu platidiel je zložená zo stálej expozície. Cieľom je priblížiť záujemcom z radov odbornej i laickej verejnosti v hlavných rysoch platidlá a ich falzifikáty, históriu a súčasnosť peňažníctva, významné slovenské osobnosti v tomto odbore, emisnú činnosť. Návštevníci majú možnosť oboznámiť sa aj s časťou expozície venovanej mincovníctvu.

Súčasťou činnosti je aj samoštúdium pracovníkov pobočky, čomu popri odbornej literatúre slúži na vysokej úrovni špecializovaná výpočtová technika, ktorá umožňuje s vysokou presnosťou overovať pravosť jednotlivých bankoviek a ich ochranné prvky.

Časť expozície je venovaná platidlám Československa, bývalého Slovenského štátu a osobitne platidlám Slovenskej republiky, bankovkám pre nás menej známych krajín (napr. Brazília, Kórea, India, Indonézia).

Expozícia sa u návštevníkov stretáva s pozitívnym ohlasom, ba niektorí ju obohatili aj vlastnými zbierkami. Snahou i povinnosťou pracovníkov pobočky je ďalej úzko spolupracovať predovšetkým so špecializovaným oddelením ústredia NBS v Bratislave – Skúšobňou a kabinetom platidiel, osobitne v oblasti školiacej činnosti a odhaľovania falzifikátov, a to v úzkej súčinnosti s orgánmi činnými v trestnom konaní v kraji a pôsobnosti pobočky NBS Banská Bystrica.

Cieľom kabinetu je prehĺbiť tiež spoluprácu najmä po metodickej stránke, vzhľadom na to, že jeho pracovníci tvoria organickú súčasť tímu špecialistov na overovanie pravosti platidiel. To si samozrejme vyžiada naďalej dopĺňať vybavenie kabinetu špeciálnou technikou a odbornou literatúrou, čo nesporne prispeje k ďalšiemu skvalitňovaniu práce.

Stála expozícia kabinetu platidiel je rozdelená do štyroch hlavných častí:

- Prezentácia Kabinetu platidiel NBS pobočka Banská Bystrica
- História a súčasnosť bankovníctva na území Slovenska
- Bankovky a ich falzifikáty
- Mincovňa v Kremnici – tradícia mincovníctva.

Pri tvorbe prezentačnej časti kabinetu platidiel pod názvom Peniaze, peniaze... sa jej tvorcovia rozhodli priblížiť návštevníkom nasledujúce témy: históriu a súčasnosť peňažníctva na území Slovenska, bankovky a ich falzifikáty, tradíciu slovenského mincovníctva.

V úvodnej časti predstavujeme svet peňazí – neoddeliteľnú súčasť života dnešného človeka. Približujeme ich vývoj a formy a pojem peniaze v niekoľkých cudzích jazykoch. Ďalej predstavujeme samotný kabinet platidiel, jeho ciele a zameranie.

História a súčasnosť peňažníctva

na území Slovenska predstavuje podstatnú časť expozície. Hoci sa pracovníci kabinetu sústredili len na obdobie nášho storočia, získali poznatok, ako málo je známa bohatá história peňažníctva a mincovníctva na Slovensku. Jednotlivé kapitoly sa členia podľa štátnych útvarov, ktorých súčasťou bolo Slovensko v tomto storočí: Rakúsko-Uhorsko, ČSR, Slovenský štát, povojnové obdobie, ČSSR, ČSFR, Slovenská republika. Z každého obdobia sú vystavené ukážky exponátov, ktoré dopĺňajú informácie o centrálnej banke a právnych predpisoch spojených s emisiou peňazí.

Záujem návštevníkov budú nesporne priťahovať aj portréty významných osobností slovenského bankovníctva z 1. polovice 20. storočia pôsobiacich v tomto regióne Slovenska.

Osobitnú pozornosť venuje kabinet novodobej histórii slovenského emisného bankovníctva. Predstavuje v tejto časti Národnú banku Slovenska, jej vrcholový manažment, úlohy, ktoré vyplývajú z postavenia NBS ako centrálnej banky štátu. Návštevník má možnosť oboznámiť sa s procesom prípravy slovenskej meny od rozdelenia česko-slovenskej meny až po realizáciu jednotlivých emisií slovenských bankoviek a mincí.

Obsah druhej polovice expozície tvoria bankovky a mince. Papierové platidlá sa osvedčili ako najpraktickejšie a od svojho vzniku prekonali rad zmien. Vystavené bankovky svedčia o ich širokej rozmanitosti a dokazujú, že každá krajina vyberá na bankovky motívy charakterizujúce jej minulosť a súčasnosť. Pozornosť si zaslúžia tiež propagačné materiály, ktorými centrálne, emisné banky uvádzajú nové emisie platidiel.

Okrem ideovej a výtvarnej stránky bankoviek zohráva dôležitú úlohu aj ich technická dokonalosť. Každú bankovku tvorí vlastný bankovkový papier a bankovková grafika. Súčasný technický rozvoj a vyspelé technológie tlače cenín umožňujú vybaviť bankovku kvalitnými ochrannými prvkami. Okrem klasických – vodoznak, ochranný prúžok, technika tlače – sa v expozícii nachádzajú aj vzorky najmodernejších ochranných prvkov – kinegramu a hologramu. Plnia jedinú funkciu – znemožniť falšovanie peňazí.

Falošné peniaze sú v expozícii zastúpené ukážkami najčastejšie sa vyskytujúcich falzifikátov európskych bankoviek vrátane slovenských.

Nechýbajú ani falzifikáty americkej meny, upútajú najmä „superdoláre", ktoré sú voľným okom na nerozoznanie od pravých bankoviek.

Výstavu uzatvára prezentácia a ukážky produkcie najstaršieho slovenského podniku s nepretržitou prevádzkou – Mincovne v Kremnici. Zabezpečovala razbu mincí pre všetky štátne útvary, ktorých súčasťou bolo aj Slovensko. Vystavením česko-slovenských a slovenských obehových i pamätných striebornych mincí chce kabinet platidiel dokumentovať tradíciu, nápaditosť a zručnosť kremnických majstrov. Zámerom pracovníkov kabinetu bolo tiež znázorniť postup vo výrobe mincí – od sádrového modelu až po hotové mince.

Čo dodať na záver? Cieľ Kabinetu platidiel NBS pobočka Banská Bystrica je jasný – prehlbovať spoluprácu so Skúšobňou a kabinetom platidiel NBS v Bratislave, najmä v metodickej oblasti a aktívne sa tak podieľať na riešení úloh tímu špecialistov na overovanie pravosti platidiel.

Foto: Ing. Csaba Kerekes
Milan Predajniansky

INVESTIČNÁ STRATÉGIA SLOVENSKO-AMERICKÉHO PODNIKATEĽSKÉHO FONDU

Denis M. Brown, Ing. Iveta Ribanská

História

Slovensko-americký podnikateľský fond (Fond) je spoločnosť zamestnávajúca skúsených odborníkov, ktorých cieľom je posilnenie rozvoja perspektívnych súkromných slovenských podnikov. Fond investuje na Slovensku finančné prostriedky formou úveru alebo vkladu do základného imania na komerčnom základe a poskytuje poradenstvo a školenia, a tak podporuje hospodársky rast, zamestnanosť a konkurencieschopnosť podnikov v prostredí voľného trhu.

Fond bol založený ako Česko-Slovenský americký podnikateľský fond v roku 1991 s cieľom podporiť v bývalom Česko-Slovensku prechod na ekonomiku voľného trhu. Po rozdelení Česko-Slovenska v roku 1993 pokračoval Fond vo svojej činnosti na Slovensku ako Slovensko-americký podnikateľský fond.

Fond ako prvý významný zahraničný investor na Slovensku, realizoval doposiaľ viac priamych investícií, ako iné zahraničné investičné fondy na Slovensku.

Fond vyčlenil k aprílu t. r. približne 15 miliónov dolárov na investície do 30 slovenských podnikov vo forme úveru a vkladov do základného imania spoločnosti. Okrem toho vyčlenil 3 milióny dolárov na úvery poskytnuté 27 súkromným slovenským podnikom v rámci spoločného úverového programu s Poľnobankou. Program nesie názov Americký úverový program. Prostredníctvom svojich investícií sa Fondu podarilo vytvoriť 1400 pracovných príležitostí. Okrem toho Fond cez svoje investície nepriamo podporil ďalších približne 1400 pracovných príležitostí.

SAEF sa úspešne realizoval v dvoch investíciách – Dedinský, Bratislava (výroba medu) a Ferex, Nitra (výroba kontajnerov na odpad). Niekoľko ďalších investícií dokazuje svoju životaschopnosť cez pokračujúci nárast obratu a ziskov po zdanení:

- TLC-Europe – výrobca surfových plavákov pod značkou „Seatrend" s celosvetovým odbytom.
- Gamma – výrobca ťažno-tlačných káblov pre automobilový priemysel v rámci licenčnej spolupráce s americkou spoločnosťou.
- Ameta – výrobca plastických hadíc pre Whirlpool, Tatramat a iných.
- Leader Gasket Slovakia- spoločný podnik zameraný na výrobu tesnení používaných v petrochemickom a chemickom priemysle s celosvetovým odbytom.

Tak, ako je to bežné pri investíciách v počiatočnom štádiu prechodu ekonomiky na voľný trh, nie všetky investície dosahujú očakávané výsledky.

Prvé investície smerovali do začínajúcich podnikov. Rizikovosť týchto investícií zvyšovali ďalšie faktory, ktoré súviseli s prechodom na ekonomiku voľného trhu.

Okrem priamych investícií sa Fond zameral na poskytnutie technickej pomoci svojim klientom. Fond vypracoval a financoval niekoľko úspešných programov:

- Vzdelávací program „Ako pripraviť podnikateľský plán".
- Kurz na tému „Analýza úverového rizika" pre bankových úradníkov.
- Kurz na tému „Doing business with the West".
- Vo viacerých projektoch sme využili technickú pomoc na prenos know-how do našich spoločností prostredníctvom skúsených odborníkov zo Západu alebo prostredníctvom podpory podnikov v procese získania certifikátu ISO 9000.
- Pomoc pri založení SLOVCA, ktorej hlavnou úlohou je zvýšenie povedomia a pochopenie rizikového kapitálu ako zdroja financovania.
- Fond takisto venuje zvýšenú pozornosť vzdelávaniu svojich zamestnancov. Dvaja významní americkí profesori z University of Indiana a Harvard University poskytli slovenským zamestnancom Fondu školenie na tému Finančná analýza.

Súčasnosť

Fond prehodnotil svoje aktivity a určil si ciele do budúcnosti v súlade so svojím poslaním. SAEF má do nastávajúceho obdobia k dispozícii viac ako 25 miliónov dolárov na investície do súkromných slovenských podnikov. Investície sú spravované tímom desiatich skúsených odborníkov, z ktorých osem je Slovákov.

Fond investuje kapitál na komerčnom základe vo forme úveru a vkladu do základného imania. Minimálna investícia predstavuje 300 000 dolárov (približne 10 miliónov Sk) a maximálna investícia predstavuje 2,5 milióna dolárov (približne 80 miliónov Sk).

Vyhľadáva investičné príležitosti v existujúcich súkromných podnikoch v oblasti výroby a služieb. Naopak, Fond neinvestuje do začínajúcich podnikov, podnikov s výrobou alkoholu, tabakových výrobkov, zbrojárskych podnikov, prevádzok kasín a nočných klubov.

Pri analýze investičných príležitostí SAEF posudzuje nasledujúce faktory a skutočnosti:

- Podnikateľský plán existujúceho podniku jednoznačne určujúci jeho konkurenčnú pozíciu.
- Kompetentnosť a dôveryhodnosť manažmentu.
- Rastový potenciál podniku s perspektívou nepretržitých príjmov.
- Rast zamestnanosti.
- Pozitívny dopad na životné prostredie.

Budúcnosť

Slovensko-americký podnikateľský fond naďalej kladne hodnotí podnikateľské prostredie na Slovensku. Vidí nepopierateľné výhody vyplývajúce z geografickej polohy, skúseností v strojárenstve, prírodných zdrojov, nižších nákladov a stabilnej ekonomiky. Všetky tieto predpoklady potvrdzujú odhodlanie Fondu investovať na Slovensku. Slovensko-americký podnikateľský fond plánuje aktívne vyhľadávať investičné príležitosti na Slovensku. Zameriava sa na tie priemyselné odvetvia, ktoré ponúkajú konkurenčné výhody a vysoký rastový potenciál. SAEF podporuje zakladanie nových spoločných podnikov, ako aj rozšírenie existujúcich kooperačných vzťahov. Predstavitelia i pracovníci SAEF chcú i týmto príspevkom vyjadriť presvedčenie, že prostredníctvom financií Fondu, jeho spoluinvestorov, technickej pomoci a s využitím vlastných kapacít sa spoločne podarí podporiť na Slovensku úspešný vývoj financovaných podnikov.

Z rokovania Bankovej rady NBS

■ 11. 4. 1997 sa v Bratislave uskutočnilo 8.rokovanie Bankovej rady (BR) Národnej banky Slovenska. V nadväznosti na liberalizáciu kapitálového účtu platobnej bilancie v SR v súvislosti s naplnením liberalizačných kódov OECD Banková rada NBS schválila nasledujúce materiály:

1. Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon NR SR č. 202/1995 Z.z. Devízový zákon a zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov. Hlavné zmeny tohto návrhu zákona spočívajú:
- v zrušení ponukovej povinnosti právnických osôb,
- v zrušení limitu nákupu peňažných prostriedkov v cudzej mene na turistiku,
- v nadobúdaní nehnuteľností v tuzemsku pobočkami zahraničných bánk.

2. Návrh opatrenia NBS, ktorým sa ustanovujú prípady, keď sa nevyžaduje devízové povolenie na vydanie zahraničných cenných papierov na obchodovanie v tuzemsku alebo ich uvedenie na tuzemský trh a prípady, keď sa nevyžaduje devízové povolenie na nákup a predaj zahraničných cenných papierov.

3. BR NBS schválila Zmluvu o vedení vzájomných účtov a o vykonávaní platobného styku medzi NBS a ČNB, ktorá upravuje doteraz platnú zmluvu a umožní vykonávať platobný styk medzi obidvoma bankami automatizovaným spôsobom v slovenských a českých korunách. Táto zmluva sa vzťahuje len na klientov NBS a ČNB. Do platnosti vstúpi od 1.10.1997.

4. BR NBS schválila Správu o vývoji devízových rezerv NBS, devízového fixingu a medzibankového devízového trhu v roku 1996. Tento materiál je analýzou vývoja úrovne devízových rezerv NBS, medzibankového devízového trhu i hospodárskeho výsledku odboru správy devízových aktív v roku 1996. V priebehu roka 1996 vzrástli devízové rezervy NBS o 54,6 mil. USD. Najväčšou položkou, ktorá sa podieľala na ich náraste, bolo aktívne saldo NBS na devízovom fixingu (358,9 mil. USD), kým na strane výdajov najväčšiu položku tvorili splátky dlhovej služby štátu (351 mil. USD). K 31. XII. 1996 predstavovali devízové rezervy NBS sumu 3 473,3 mil. USD.

■ 25. 4. 1997 sa v Bratislave uskutočnilo 9. rokovanie Bankovej rady Národnej banky Slovenska.

Banková rada NBS posúdila účasť NBS pri získavaní zahraničného úveru pre Vodohospodársku výstavbu, š.p., Bratislava zabezpečovaného emisiou dlhopisov Bankers Trust Luxembourg, SA. Členovia Bankovej rady konštatovali, že Národná banka Slovenska už od roku 1995 aktívne spolupracuje s rezortnými ministerstvami, Ministerstvom financií SR a vybranými štátnymi podnikmi, zodpovednými za realizáciu kľúčových verejných projektov, pri príprave a realizácii výpožičných aktivít na zabezpečenie finančných prostriedkov na financovanie týchto projektov formou vládou garantovaných zahraničných úverov.

NBS sa podieľa na formulovaní výpožičnej stratégie na celoštátnej i individuálnej úrovni dotknutých podnikov a priamo podporuje prípravu a realizáciu konkrétnych výpožičných aktivít.

Priama účasť NBS pri získavaní prvého a druhého úveru pre Vodohospodársku výstavbu, š.p., úverových prostriedkov pre dostavbu JE Mochovce, pri príprave finančnej schémy pre Ministerstvo zdravotníctva SR, úveru pre Železnice SR je významným prejavom podpory hospodárskej politiky. Vo svojom úsilí sa NBS sústreďuje predovšetkým na racionálne metodické usmerňovanie pri použití nových progresívnych nástrojov kapitálového a úverového trhu, ako i trhu derivátov. NBS priebežne, monitoruje plnenie záväzkov slovenských dlžníkov, ktorí získali zahraničné úvery, za ktoré prebral štát záruky.

–JO–

Direktórium NBS v Kremnici

Dňa 24. apríla 1997 bolo v Múzeu mincí a medailí v Kremnici 14. rokovanie direktória NBS. Členovia direktória posúdili stav hotovostného obeživa v SR, návrh auditórskej správy o činnosti NBS v roku 1996 a prerokovali Koncepciu rozvoja Múzea mincí a medailí v Kremnici do roku 2002. Schválili zámery múzea pokračovať v dopĺňaní zberateľských fondov a udržiavať všetky objekty múzea v dobrom stave, tak aby dopĺňali pamiatkovú rezerváciu Kremnice a mohli byť využívané aj na reprezentačné účely pri návštevách významných hostí NBS zo zahraničia.

Členovia direktória si prezreli jednotlivé expozície múzea a oboznámili sa s bohatou zbierkou umeleckých exponátov umiestnených v objektoch mestského hradu.

–IP–

Dohoda o spolupráci centrálnych bánk

Guvernér Národnej banky Slovenska Vladimír Masár sa dňa 23. 4. 1997 stretol v Bratislave s prvým viceguvernérom Centrálnej banky Ruskej federácie Alexandrom Andrejevičom Chandrujevom (na fotografii druhý sprava). Vladimír Masár informoval hosťa o menovom vývoji v SR, o rozvoji bankového sektora a o postupe reštrukturalizácie slovenských bánk. A. Chandrujev hovoril na stretnutí o makroekonomickom vývoji v Ruskej federácii a o vzťahoch centrálnej banky s medzinárodnými bankovými a finančnými inštitúciami.

Na záver stretnutia podpísali zástupcovia centrálnych bánk dohodu medzi NBS a Centrálnou bankou Ruskej federácie o vzájomnej spolupráci. Za NBS zmluvu podpísal viceguvernér Jozef Mudrík a za Centrálnu banku Ruskej federácie viceguvernér Alexander Andrejevič Chandrujev.

Obe strany sa na základe mnohoročnej tradície ekonomických a obchodných vzťahov medzi oboma štátmi zmluvne dohodli na spolupráci pri riešení otázok rozvoja obchodno-ekonomických vzťahov a na podpore vzájomnej spolupráce komerčných bánk Slovenskej republiky a Ruskej federácie.

Na stretnutí posúdili aj otázky súvisiace so spoluprácou v oblasti bankového dohľadu a platobno-zúčtovacích vzťahov.

Text a foto: PhDr. Ivan Paška

10th INTERNATIONAL CONFERENCE OF BSCEE

BSCEE – BANKING SUPERVISORS OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE

From 16 to 17 April 1997, a significant event took place at the Hotel Danube in Bratislava: the 10th Conference of Banking Supervisors of Central and Eastern Europe (BSCEE). The meeting was attended by representatives responsible for banking supervision in 16 countries of Central and Eastern Europe. In addition, Croatia was admitted to the group of BSCEE at this conference.

The group of Banking Supervisors of Central and Eastern Europe was established in Budapest in 1991. BSCEE is an open international organisation, which may be joined by any European country upon meeting the conditions of membership. At present, the members of this group are supervisors from Albania, Belorussia, Bulgaria, the Czech Republic, Estonia, Croatia, Hungary, Latvia, Lithuania, Macedonia, Moldavia, Poland, Rumania, Russia, Slovakia, Slovenia, and the Ukraine.

The 10th International Conference of BSCEE, which was organised by the National Bank of Slovakia (NBS) and attended by 40 experts in banking supervision from member countries and international institutions, was formally opened by Jozef Mudrík, Vice-Governor of the NBS. Among others, the conference was attended by Mr Erik C. Musch, General Secretary of the Basle Committee on Banking Supervision, Mr Jerry Edwards, representative of the Board of Governors of the Federal Reserve System in Washington, D.C., and Mr Philippe Aquéra, former advisor to the Governor of the NBS on matters of banking supervision (Bank de France).

BSCEE has a permanent secretariat in Budapest and its governing body is the conference of members.

BSCEE is presided over by a different

country's supervisory authority every year. In 1997, this honorary function was assigned to the Banking Supervision Division of the National Bank of Slovakia, thus the most important event of the year - the 10th International Conference of Banking Supervisors of Central and Eastern Europe - took place in Bratislava. Mr Tibor Kašiak, Chief Executive Director of the NBS's Banking Supervision Division, became chairman of this group of banking supervisors for 1997. We asked him several questions after the conference came to a successful end.

I know, Mr Chief Executive Director, that you had been preparing the conference very thoroughly for a whole year, from the last international conference in Warsaw last year. What were the main objectives of this conference?

The main objectives of the conference were to co-ordinate and improve the ongoing co-operation between supervisory bodies of BSCEE member states, on the basis of the internationally accepted guidelines of the Basle Committee on Banking Supervision. There are several regional groups in the world, e.g. the group of banking supervisors of Latin America and the Caribbeans, East and Southern Africa, the Arabic countries, the Golf region, etc. Each of these regional groups operates independently, but their representatives meet every second year at the International Conference for Banking Supervisors. In 1994, this conference was held in Vienna, in 1996 in Stockholm, and the next one will be held in Sydney in 1998.

Another priority of our group is mutual assistance in creating an effective European system of banking supervision, exchange of expertise, information, and know-how between member countries. At the same time, BSCEE provides a platform for professional and technical consultation in the form of workshops, which are attended by experts from the member states, as well as representatives of leading financial institutions, such as the Bank for International Settlements, the World Bank, and the International Monetary Fund. At these meetings, the group members discuss their results achieved in complying to the guidelines laid down by the Basle Committee of Banking Supervision. At the same time, the representatives of member countries raise new issues for discussion. This year, several selected issues were addressed at the conference: prudential accounting and reporting procedures in banking, methods of banking supervision applied in practice, and the latest recommendations of the Basle Committee on Banking Supervision.

During the past ten years, it has become a tradition that the host country is given wider latitude for the presentation of its results at these international conferences. How did the NBS make use of this opportunity?

Well, I think we made good use of this opportunity. In his opening speech, Vice-Governor J. Mudrík informed the participants of the macroeconomic results of the Slovak Republic and the development of the country's banking system. He talked about the prudential banking regulations and the application of the Basle criteria expressed, e.g. in terms of capital adequacy. He underlined the importance of the recent amendment to the Banking Act, which represents a significant step towards European legal standards. Regarding the denationalisation of banks, the Vice-Governor said that privatisation is only a means of bank restructuring; the priority of the NBS is a sound well functioning banking system. In my presentation, I set forth the Bank's official position on the economic restructuring going on in Slovakia. The NBS regards loan portfolio restructuring at selected banks as one of the key forms of economic restructuring in the SR as a whole. Economic restructuring includes the revitalisation of companies with good prospects and the liquidation of those with bad prospects, in accordance with the prepared amendment to the Composition and Settlement Act. In connection with the restructuring of loan portfolios of selected banks, it is necessary to create a legal framework for the exemption of provisions from taxation and unpaid interest from accounting. The main criterion for a change in the ownership structure of a bank will be the question of whether the change has a positive or negative effect on the bank's soundness. I also informed those present about the measures taken in Slovakia against money laundering practices.

The participants in the conference paid increased attention to the lecture of Ing. Malina from the Banking Supervision Division, on the application of a new information system of early warning. As far as I have been informed, a similar system has not yet been developed in any country in Central and Eastern Europe. What are the advantages of this system, and what do banking supervisors expect from it?

It is true that we presented, for the first time, our new early warning system, which is designed to analyse various ratios signalling unhealthy developments at commercial banks. We devised this system in co-operation with PHARE experts, and we now utilise 80 per cent of its capabilities. The system was designed to operate as an effective warning system for banking supervision. Technically, it is a meta-information system describing the operation of a bank in terms of ratios. By analysing the dynamism and trend of their development, we may forecast the risks involved in the bank's operations. At the same time, we may identify the activity that plays a dominant role in these risks. Since March 1997, the system has been in test operation, and in spite of certain technical difficulties, we had a positive experience with its application.

Several interesting subjects were addressed at the conference. However, the greatest attention was attracted by the contribution of Mr Erik C. Musch, General Secretary of the Basle Committee on Banking Supervision, who informed the participants in the conference about the draft of new guidelines for the effective conduct of banking supervision. Why do you think the General Secretary put forward such a proposal?

Mr Erik C. Musch clearly described the ongoing developments in the world of economy and finance. In connection with the emerging unitary global world market, the Basle Committee considers it necessary to draw attention to some risks involved in trade and banking operations. Last year, member countries of the G-7 group evaluated the development in the world of finance on the basis of the Mexican crisis. They came to the conclusion that there are no adequate control mechanisms capable of preventing a similar situation from being repeated in the future in connection with the expansion of markets. For that reason, the Basle Committee now recommends the upgrading of the present guidelines to meet the new stricter criteria. The newly proposed guidelines are based on 25 principles of effective banking supervision. These principles will certainly have to be reflected in the criteria of prudential banking practices, which should be incorporated into the laws of the BSCEE member countries. Some of these principles and criteria are already incorporated into our legislation. One of them is, for example, is the existence of a two-tier banking supervision, i.e. on-site and off-site supervision. However, there are further criteria which will have to be incorporated into our legal regulations in the near future. The proposed guidelines, for example, suggests that the supervisory body should have regular contact with the management of important banks. We are now discussing the question of whether it is necessary to sign a letter of understanding between the bank management and the supervisory authority, and at what intervals it is to be renewed, etc. We are now studying these guidelines carefully and will probably discuss our opinions at bilateral meetings with supervisors of our neighbouring countries. We do not have much time, because our position on the proposed guidelines must be sent to Basle by 16 June 1997.

This means that, even though the most important event of your activity as Chairman of the Banking Supervisors of Central and Eastern Europe - the international conference is now over, your work in the group is not completed. It was decided in Bratislava which country would organise the next conference. Can you tell us which country it will be?

The participants in the conference decided that the 11th International Conference for Banking Supervisors of Central and Eastern Europe will be held in Riga, Lithuania, in the first half of next year. The conference will be devoted to the formulation of a joint position on the new guidelines for effective conduct of banking supervision.

Thank you for the interview.

Interview conducted by:
PhDr. Ivan Paška

SERVICING THE EXTERNAL DEBT OF THE SLOVAK REPUBLIC IN 1996

Ing. Pavol Kyjac
National Bank of Slovakia

In 1996, the official debt of the Slovak Government and the National Bank of Slovakia as reported on a monthly basis, together with the total gross external debt of the Slovak Republic, was influenced by the exchange rate fluctuations of fully convertible currencies and the conversion of (the individual items of) foreign exchange liabilities to the US dollar base, and was updated regularly on a monthly basis.

Debt servicing in both convertible and non-convertible currencies continued to be influenced by the exchange rates of fully convertible currencies and the development of variable interest rates. With regard to these facts, the actual debt service showed some differences in comparison with the original estimates. The assumption was confirmed that the development of external debt owed by entrepreneurial entities is hardly predictable, due to the liberalisation of capital account payments and the internationalisation of the Slovak economy.

Development of External Debt in 1996

At 31 December 1996, the total external debt of the Slovak Republic amounted to USD 7,807 billion. The most significant increase in the level of total gross external debt was recorded in December, when the statistical level of USD 7 billion was exceeded for the first time. However, this rise in the level of external debt was not caused by a growth in the official debt of the Government and/or the central bank vis-à-vis abroad.

The absolute growth in the total gross external (hard currency) debt of the SR during the period under consideration, was due mainly to a gradual increase in the import obligations of entrepreneurial entities, and growth in the foreign exchange liabilities of commercial banks (Table 2).

A significant month-on-month increase of USD 275 million (USD 833 million during the whole year) was recorded in medium- and long-term external debts owed by entrepreneurial entities (nonbanks), as a result of huge borrowings from abroad (Slovak Telecommunications, Vodohospodárska výstavba, š. p.).

In the sector of commercial banks, the same item increased in December by USD 264 million month-on-month, and by USD 249 million compared with the figure for the beginning of 1996. The increase in medium- and long-term debts owed by commercial banks was due to the acceptance of a subordinated debt by Všeobecná úverová banka, a.s. (VÚB) and Slovenská sporitefňa, a.s. (SLSP).

The level of short-term debt in the commercial sector (banks and nonbank entities) increased by USD 890 million, due to the opening of new credit lines in connection with the rapid growth in imports at the end of last year.

A significant part of this increase (approximately USD 500 million) is represented by short-term loans accepted by commercial banks for the mitigation of the effects of the so-called foreign exchange position for monetary purposes. The absolute increase in the level of short-term debt in the commercial sector reached USD 1,232 million during the twelve months of 1996.

At the end of 1996, the official debt of the Slovak Government and the NBS reached a level of USD 1,654 billion, while the indebtedness of the commercial sector, i.e. commercial banks and entrepreneurial entities, stood at USD 5.956 billion. The difference (USD 140 million) represented the estimated debt in non-convertible currencies owed to the former German Democratic Republic.

Slovakia's per capita external debt increased from USD 1,099 to USD 1,473, i.e. by USD 474, over the course of 1996. During the same period, the official external debt increased by USD 46.0 million. Of this amount, the drawing of two tranches of a loan from the EXIM Bank of Japan accounted for USD 44.6 million. The remaining amount (USD 1.4 million) was drawn from the European Investment Bank, as another tranche of the Apex Global Loan. On the other hand, the official foreign debt was reduced by principal repayments in the equivalent of USD 243.3 million.

Table 1 Total Gross External Debt of the SR in 1996 in USD billions

Municipalities - Bratislava	0.057
Entrepreneurial entities	2.232
National Bank of Slovakia	0.877
Government of the SR	0.777
Non-convertible debt (former GDR)	0.140
Commercial banks	0.778
Short-term debt *	2.946
Total (in USD millions)	7.807

* The Slovak Government and the NBS have no short-term debt

Tab 2 Development of Slovakia's Total External Debt in 1996 in USD millions

	Total external debt	of which: official foreign debt of the SR	of which: debt in the commercial sector	Per capita foreign debt (in USD)
January	5768	1877	3682	1088
February	5791	1858	3724	1093
March	5982	1845	3929	1129
April	6018	1813	4000	1135
May	6025	1806	4015	1137
June	6081	1797	4082	1147
July	6206	1737	4266	1171
August	6369	1747	4416	1202
September	6347	1724	4420	1198
October	6298	1671	4427	1188
November	6365	1642	4528	1201
December	7807	1654	5956	1473

Servicing the External Debt of the SR in 1996

The gross debt service of the SR, i.e. the volume of repaid foreign exchange liabilities, reached a level of USD 367.8 million during the twelve months of 1996. Of this amount, principal repayments accounted for USD 243.3 million (66.15%). Principal repayments within the CDZ (Central Forex Source) block amounted to USD 118 million, including the repayment of USD 16.5 million to the International Investment Bank (IIB) before maturity. The payment of interests and fees represented an equivalent of USD 124.6 million

Of the total of USD 367.8 million, the volume of foreign exchange liabilities repaid to the International Monetary Fund (IMF) accounted for an equivalent of USD 142 million; of which, principal repayments represented USD 124.9 million (87.96%). After including USD 46.9 million (i.e. the original balance of unsettled liabilities to IIB), the total volume of gross debt service reached USD 398.3 million last year.

The level of the so-called net external debt service, i.e. actual debt service (USD 367.8 million), after excluding foreign exchange receipts in the amount of USD 11.7 million, reached USD 356.1 million.

The largest amount of foreign exchange liabilities repaid as part of debt servicing in 1996, was the repayment of coupons on NBS bonds (a private issue of Euroyen-denominated bonds in 1993) in the equivalent of USD 28.7 million. Semi-annual coupons from the public issue of NBS bonds were repaid in the amount of USD 24.5 million.

Within the CDZ block, principal repayments were made in the amount of USD 21.7 million both in January and July, and in the amount of USD 16.7 million in October. As regards interest payments on government credits and loans, the largest payments were realised in March (USD 9.5 million) and in September (USD 9.3 million) to the World Bank, the Japanese EXIM Bank, and the European Union.

The lower level of actual debt service (USD 367.8 million, compared with the estimated USD 379.8 million) was due mainly to the early repayment of an IIB loan, the servicing of new debts in the category of government credits and loans (EIB, EXIM ERL – Economic Recovery Loan, and EXIM TSL – Two Step Loan), exchange rate differentials, and flexible interest rates, on the basis of which the absolute volume of foreign exchange liabilities was updated.

The repayments of foreign exchange liabilities and accepted revenue items were dominated by USD and DEM, as in previous years.

Foreign Exchange Receipts

Foreign exchange receipts, derived primarily from state financial assets i.e. revenues from the unblocking of government receivables and the positive rectification of principal on DEM tranches in the total amount of USD 11.7 million accepted by 31 December 1996, gradually corrected the amount of discharged foreign exchange liabilities. These revenue items accounted for 3.20% of the total volume of Slovakia's repaid foreign exchange liabilities. After taking into account the foreign exchange revenues, the so-called net debt service, or the debt service balance reached a negative value of USD 356.1 million in 1996.

Influence of Debt Servicing on the Development of Foreign Exchange Reserves

Tab 3 Development of foreign exchange reserves in the banking sector in 1996 in comparison with the development of Slovakia's gross external debt (in USD millions)

Date	Foreign exchange reserves of commercial banks	Foreign exchange reserves of the NBS	Foreign exchange reserves in total	Total gross external debt of the SR
31.01.1996	1530	3307	4837	5768
28.02.1996	1518	3406	4924	5791
27.03.1996	1478	3449	4927	5982
30.04.1996	1418	3405	4824	6018
29.05.1996	1418	3332	4750	6025
26.06.1996	1312	3369	4681	6081
31.07.1996	1287	3504	4791	6206
27.08.1996	1234	3714	4948	6369
25.09.1996	1215	3673	4888	6347
29.10.1996	1157	3599	4755	6298
27.11.1996	1206	3552	4757	6365
31.12.1996	2321	3473	5794	7807

In 1996, the total foreign exchange reserves of the SR grew at a slower rate than the country's total external debt.

Forecast for 1997

The total volume of foreign exchange liabilities repayable in 1997 is estimated at USD 380 million, of which principal repayments are expected to reach USD 265.6 million and the payments of interest, commissions, and coupons USD 114.2 million. Total debt service payments predicted for 1997 roughly correspond to the total volume of foreign exchange liabilities repaid in 1996 (USD 367.8 million).

In 1997, Slovakia will start repaying government credits and loans accepted by the former CSFR, in consequence of which the total volume of repayable foreign exchange liabilities included in the block of government credits and loans (G-24, Japan, World Bank) will significantly increase in comparison with the previous year.

Debt servicing is expected to culminate in December, due to the maturity of a loan granted by the European Union (USD 79 million).

Regarding the structure of repayments, the total volume of foreign exchange liabilities repayable to the IMF in 1997 will not even reach a half of the liabilities repaid in the past year. Direct foreign exchange liabilities, including the other hard currency liabilities of the NBS, are expected to account for 14.3% of the volume of debt service forecasted for 1997, thus remaining at the 1996 level.

Conclusion

As of 31 December 1996, the total gross external debt of the Slovak Republic in convertible and non-convertible currencies amounted to USD 7,807 billion, representing an absolute increase of USD 1,980 billion compared with the level of 1995, and USD 4,826 billion since the beginning of 1993. In 1996, the per capita external debt increased by USD 474, representing an increase of USD 911 (262.1%) since the beginning of 1993.

Despite this economically significant development, the external debt of the Slovak Republic is still relatively acceptable in comparison with other Central and Eastern European countries.

However, the most recent indicators of indebtedness, such as the per capita external debt (USD 1,473); the ratio of total gross external debt to GDP at current prices (41.16%) and/or at constant prices (53.97%); the ratio of total gross external debt to exports of goods (88.4%); the ratio of gross official external debt to exports of goods (18.73%), and/or the ratio of total official debt service to exports of goods at a level of 4.14% (exchange rate: SKK 30.647/USD 1) indicate that debt servicing should concentrate on a more efficient, export-oriented utilisation of the obtained resources.

THE ELECTRONIC PURSE

A NEW PRODUCT IN THE PAYMENT SYSTEM OF THE SLOVAK REPUBLIC

Ing. Peter Holička
National Bank of Slovakia

In recent years, an increasing number of international conferences have been held on various forms of electronic payments. This is a result of the rapid development of information technology and the multimedia era of the nineties. We live in a world where even the latest achievements of science and technology very quickly become obsolete. A clear advantage of such technological progress is the improving ratio between the price and output of high-tech products. This development is also reflected in the field of banking. New services are being introduced, such as telebanking and homebanking. These services are always connected with the realisation of electronic funds transfers. None of the above services has given rise to more discussion than the question of payment cards, and/or the transition from magnetic cards to chip cards. This relates mainly to card products such as the so-called 'electronic purse'. This is a new medium of payment, which, according to some pilot projects, may have properties very similar to those of today's currency in circulation.

We may state that both banks and nonbank entities have expressed keen interest in this payment medium in Slovakia. Consequently, it has become necessary to co-ordinate its realisation on a large scale. There are various systems in use in the world, and it would not be suitable to have a variety of closed systems in Slovakia. As the development and co-ordination of payment systems falls within the purview of the National Bank of Slovakia (NBS), the Bank's Directorate appointed a group of experts on electronic purse within the Payment Systems Deparment at the end of 1995. At that time, there were several pilot projects running in the world, which motivated some local banks to launch a similar project in Slovakia. However, international standards for chip cards developed by Visa, MasterCard, and Europay, have not yet been completed.

The group of experts consists of internal members – central bank officers, and external members. The external members are:

- The Association of Banks and Insurance Companies;
- Bank CardsAssociation;
- General Credit Bank (VÚB, a.s.);
- Slovak Savings Bank (SLSP, a.s.);
- Authorisation Centre of Slovakia, a.s.;
- consulting firms – nonbank entities.

In this connection, it is to be noted that the management of the NBS had approved the membership of the above entities, which subsequently nominated their representatives. This composition was to ensure the participation of the whole banking sector in the formulation of principles for the introduction of electronic purse in the Slovak Republic.

One of the first tasks was to set the goals and stages of the introduction of electronic purse on a large scale. As the individual members used various approaches, it took three months to set the goals and stages of this process. The expert group set the following objectives:

- definition of basic terms;
- regulation measures;
- protection of customers;
- monetary measures;
- banking supervision;
- statistical reporting.

The above goals were divided into several stages. The schedule of work was prepared up to the date when the pilot project was to be launched, and/or completed in Slovakia. The individual stages can be characterised as follows:

1st stage – analysis of the actual situation;
2nd stage – preparation of specific solutions;
3rd stage – practical verification of the approved solutions in commercial banking, and legislation;
4th stage – supervision, monitoring, further development.

The contents of the individual stages and their lengths of time were selected so that commercial banks could commence preparation work on the pilot project of the electronic purse in the second half of 1997. As its heading indicates, the first stage focused on the analysis of the actual use of electronic purse in the world, regulation measures taken by central banks, and projects offered in Slovakia. Another important task was to analyse the existing legal regulations pertaining to the introduction of the payment medium concerned. The group of experts could recommend further steps solely on the basis of such information. To obtain as comprehensive a picture as possible, the group of experts consulted with the representatives of companies such as Visa and Europay, which are involved in the preparation of international standards for the use of electronic purse, known as VME.

The task of the second stage was to make use of the information obtained during the first stage in proposing specific solutions. This stage included tasks such as the definition of the regime of transactions with or without the application of so-called 'float accounts', the definition of the regime of transactions conducted by means of electronic purse via the clearing centre, obligatory elements in the design, etc. This stage is supposed to result in the creation of basic principles for the issue and use of electronic purse within the scope of pilot projects. The NBS plans to make these principles public later this summer. They are supposed to form a basis for the implementation of the pilot project in Slovakia.

In the third stage, which is devoted to the practical verification of the approved solutions, a certain duality is expected. On the one hand, there is the launch of one or more pilot projects and, at the same time, the creation of a legal framework for the introduction of electronic purse as a new bank product. The pilot projects and the changes in legislation are planned to be evaluated in 1998. After this term, the electronic purse is expected to be introduced gradually on a large scale. During the forth stage, the group of experts will monitor the practical application of the product and the problems arising in the course of application.

In the area of electronic purse, the Bank's Directorate of the NBS has already passed several significant decisions. One of them is the declaration that the financial means incorporated into the customer's chip are the liabilities of commercial banks. This is especially important in respect of the fact that some projects regard the financial means in the chip as an electronic form of currency. The controversial question arises who, in this case, will be authorised to issue such currency. In every country of the world today, the central bank has the sole authority to issue currency. Another important decision was the definition of the central bank's position in the process of controlling the application of this new product. Of three possible positions, i.e. very strong (close to issuing electronic purse by the central bank), middle (active participation in the co-ordination of the introduction of this product), and weak position (more or less the function of an observer), the NBS has selected the middle position.

In October 1996, the NBS obtained material from the BIS dealing with the individual aspects of electronic purse. The findings are a result of the work of the G-10 group. After an evaluation, it is apparent that all the issues which the group of experts participated in solving are in full accordance with the questions resolved by the G-10 group.

THE SAEF'S INVESTMENT STRATEGY FOR SLOVAKIA

Denis M. Brown, Ing. Iveta Ribanská
The Slovak American Enterprise Fund

History

The Slovak American Enterprise Fund is a corporation staffed by experienced professionals dedicated to the successful development of commercially viable Slovak businesses. The Fund invests capital in the form of debt or equity on a commercial basis. Advisory assistance and training are also provided to strengthen an enterprise's ability to achieve sustainable economic and employment growth while competing in a free-market society.

The Fund was established in 1991 as the Czech and Slovak American Enterprise Fund to assist in the transition of Czechoslovakia to a free-market economy. After 1993, the activities of the Fund were continued in Slovakia by the Slovak American Enterprise Fund. As the first significant foreign investor in Slovakia, the Fund has made more direct investments in Slovakia than any other foreign investment fund.

To date the Fund has committed approximately $15 M in debt and equity to 30 private Slovak enterprises, and has committed approximately $3.0 M in loans to 27 private Slovak enterprises through a joint lending program with a private Slovak bank under the American Loan Program. Through the Fund`s investments more than 1,400 jobs were created and it is estimated that an additional 1,400 jobs are indirectly supported by our investments.

The Fund has successfully exited two investments – Dedinsky, Bratislava (honey production) and Ferex, Nitra (manufacturing of metal garbage containers).

Several other investments continue to perform positively with consistent increases in both turnover and after tax profits:

- TLC-Europe – is a manufacturer of highend wind surf sailboards that are distributed and sold worldwide under the trade name "Seatrend".
- Gamma – is a manufacturer of push/pull cables for the automotive industry under a licensing arrangement with US company.
- Ameta – is a manufacturer of plastic hoses for Whirlpool, Tatramat and others.
- Leader Gasket Slovakia – is a joint venture, manufacturing spiral-wound gasket used in the petroleum and chemical industries and is sold worldwide.

As one would expect with investing in the early stages of the transition to a free market economy, not all our investments have performed as well as expected. Initial investments were primarily start-ups or early stage investments (privatizations were not available for investments) which by definition is a much higher risk. During the early stage of the Fund there were also several other issues that increased our risk considerably as a result of the transition to a free market society.

Since 1993 much of the Fund`s effort has been focused in providing advisory and training assistance to our investee companies. The Fund has developed and financed several successful programs such as:

- Program on "How To Prepare a Business Plan".
- A credit analysis course for bank loan officers.
- Training on "Doing business in the West"
- "Managing by the Numbers" the aim of which was to assist managers in financial forecasting and understanding the cash requirements of the business.
- Technical assistance was used to support the transfer of western know-how to our portfolio companies by US and foreign experts. The assistance was also used to support several companies in obtaining ISO 9000 quality certification.
- Assistance in the creation of SLOVCA (Slovak Venture Capital Association) whose primary purpose is to increase the awareness and understanding of private venture capital as a source of financing.
- The continued extensive training of the Slovak staff at the Fund. In-depth financial analysis training taught by two distinguishing professors from the University of Indiana and Harvard University.

Present

The Fund has completed its reassessment and has determined what it wants to be and where it wants to be compatible with its mission. Going forward, the Fund has over 25 million to invest in private Slovak enterprises. The investments are administered by a team of 10 experienced professionals of which 8 are Slovak.

The Fund invests capital on a commercial basis in the form of debt and equity with minimum investment of $300,000 (approximately 10.0M SK) and maximum investment of $2,500,000 (approximately 80.0M SK). The Fund seeks investment opportunities in the manufacturing and service industry segments excluding casino, nightclubs, alcohol, tobacco, non-private, start-up and defense related companies.

Factors that are considered when reviewing financing opportunities include:

- Existing enterprises with a sound business plan- Competent and credible management team with a proven track record
- Growth potential with continued favorable earnings
- Employment growth
- Positive environmental impact

Future

The Fund continues to remain optimistic on the evolving business environment in Slovakia. Its geographic location, engineering capabilities, natural resources, cost advantages and stable economy reconfirms our commitment to invest in the future of the Slovak Republic. The Slovak American Enterprise Fund is actively seeking investment opportunities throughout Slovakia. We intend to focus on target industries which have significant competitive advantages and offer high growth potential. There is a great potential for joint-venture creation, as well as expanding existing business relationships. We hope to take part in this growth and development through financing, providing co-investors, technical assistance, and utilizing our own resources to enhance the success of our future investments.

Nové sídlo ústredia Všeobecnej úverovej banky, a. s.

Foto: Jozef Mravec

Dňa 10. apríla 1997 bolo slávnostne odovzdané do užívania nové sídlo ústredia VÚB, a. s., v Mlynských nivách 1, oproti Autobusovej stanici v Bratislave.

Toto dôstojné reprezentačné centrum bude slúžiť asi 1250 zamestnancom ústredia VÚB. Výškovú 24-podlažnú elipsovitú časť dopĺňajú dva päť- a trojpodlažné objekty. V dvoch podzemných podlažiach je vytvorených 350 parkovacích miest pre pracovníkov a klientov banky. Okrem administratívnych priestorov je v budove umiestnené i výpočtové stredisko, hlavná pokladnica, centrálny depot, školiace stredisko a expozitúra pre vybraných klientov.

Vlastná realizácia výstavby trvala po ročnej príprave rekordne krátky čas 24 mesiacov. Väčšina stavebných a technologických dodávok pochádza od slovenských výrobcov a dodávateľov. Generálnym dodávateľom stavby bolo Združenie Centrála (Váhostav, a. s., Žilina, Priemstav, stavebná a. s., Bratislava, Pozemné staviteľstvo, a. s., Nitra), dodávateľom interiérov Gordon, spol. s r. o., Trnava.

–pol–